

Ammattiin opiskelevan nuoren minäkäsitys

JONNA RAJAMÄKI

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

Sosiaalityön Pro gradu -tutkielma

syksy 2012

TAMPEREEN YLIOPISTO
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

RAJAMÄKI, JONNA: Ammattiin opiskelevan nuoren minäkäsitys
Pro Gradu –tutkielma, 77 sivua, 1 liitesivu
Sosiaalityö
Ohjaaja: Tarja Pösö, Satu Ranta-Tyrkkö
Marraskuu 2012

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan ammattiin opiskelevien nuorten minäkäsityksiä. Näen aiheen tärkeänä sosiaalityön kannalta, koska minäkäsitys vaikuttaa olennaisesti ihmisen käyttäytymiseen. Sosiaalityöntekijänä on mahdollisuus kartoittaa asiakkaan minäkäsitystä ja tarvittaessa tukea ja kannustaa, jotta asiakas pystyisi saavuttamaan asetetut tavoitteensa. Haastattelin yhdeksää 16–23 -vuotiasta nuorta. Tarkoituksena oli selvittää, miten nuoret kuvailevat minäkäsitystään, mitkä tekijät nuoren elämässä ovat vahvistaneet positiivista minäkäsitystä ja mitkä tekijät luoneet negatiivista minäkäsitystä sekä kartoittaa miten kouluinstituutio alakoulusta ammattiopistoon asti on vaikuttanut nuoren minäkäsitykseen. Tutkimusmenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia väljänä teoreettisena kehyksenä.

Nuoret kuvailivat minäkäsitystään identiteetin, itsearvioinnin ja itsearvostuksen teemojen avulla. Kaikkien kolmen kysymyksen kohdalla nuorilta tuli sekä positiivisia, että negatiivisia kuvailuja itsestään. Pääosin nuoret kuvasivat itseään sosiaalisiksi, iloisiksi ja aktiivisiksi, mutta osa myönsi myös olevansa esimerkiksi laiska tai ajattelematon. Kuvaukset liittyivät usein siihen, millainen nuori on sosiaalisissa suhteissa tai vuorovaikutustilanteissa. Useimmat nuoret pitivät itseään hyvänä ja arvokkaana. Sekä positiivisesti, että negatiivisesti minäkäsitykseen vaikuttavat tekijät on jaoteltu seuraaviin ryhmiin: perhe ja sukulaiset, kaverit, muut ihmiset ja asiat, nuori itse ja yhteiskunta. Suurin osa nuorista koki perheen ja kaverit tärkeimpinä vaikuttajina, jotka olivat luoneet positiivisen minäkäsityksen. Negatiivisesti minäkäsitykseen vaikuttaneista tekijöistä kaksi nuorta mainitsi ensimmäisenä perheen. Lisäksi useampi nuori mainitsi koulukiusaamisen negatiiviseksi vaikuttajaksi minäkäsitykselleen. Kiusaaminen on aiheuttanut nuorissa epävarmuutta ja kolauksia itsearvostukseen. Kouluinstituution vaikutus nähtiin kokonaisuudessaan positiivisena, vaikka joillakin nuorilla oli myös ikäviä kokemuksia joltain kouluasteelta. Esimerkiksi yläkoulussa monen nuoren elämä muuttui eikä se aina ollut muutos parempaan. Ammattiopistoon oltiin useimmiten tyytyväisiä ja opettajat, koulukaverit sekä opiskeltava ala tukivat nuoren positiivista minäkäsitystä.

Nuorten minäkäsitykset näyttäytyivät laajana ja monisyisenä kokonaisuutena. Monilla nuorilla oli samankaltaisia piirteitä minäkäsityksissään, mutta myös paljon yksilöllisiä ja ainutlaatuisia piirteitä. Minäkäsityksen kehittyminen on monen tekijän summa. Tutkimustulosten perusteella voidaan tulkita, että samat tekijät ovat luoneet sekä positiivista, että negatiivista minäkäsitystä, esimerkiksi perhe on joillekin nuorille ollut positiivinen vaikuttaja, toisille taas negatiivinen. Toisaalta yksi tekijä, kuten perhe, voi olla nuorelle sekä positiivinen, että negatiivinen tekijä. Vanhempien, kavereiden tai muiden tärkeiden ihmisten sanomisilla voi olla yllättävän vahva vaikutus nuoren elämään ja minäkäsitykseen. Olisi hyvä tiedostaa, että se, miten varsinkin läheiset ihmiset kohtelevat toisiaan, voi vaikuttaa nuoren minäkäsitykseen vielä pitkän ajan kuluttua.

UNIVERSITY OF TAMPERE
School of Social Sciences and Humanities

RAJAMÄKI, JONNA: Self-concept of a Vocational School Student
Master's Thesis, 77 pages, 1 appendix page
Social Work
Supervisor: Tarja Pösö, Satu Ranta-Tyrkkö
November 2011

This study concentrates on viewing the self-concept of young people studying for a profession. In my opinion, this is a very important part of social work as the self-concept is an essential part in influencing a person's behaviour. As a social worker there is a possibility of surveying the client's self-concept and also to support and encourage so that the client could achieve their future ambitions. I interviewed nine people of the ages of 16 - 23 on the purpose of finding out how they would describe their self-concepts, which factors in their lives have strengthen their positive self-concept and also which factors have done the opposite. I also wanted to find out how the educational institution starting from primary school all the way to the vocational level has inflicted their self-concept. The content analysis as a broad theoretical frame has been used as a studying method.

The young people described their self-concept through the themes of identity, self-evaluation and self-esteem. They described themselves both positively and negatively during the three questions. Mostly they described themselves to be social, happy and active but part of them admitted to being for example too lazy or inconsiderate. The descriptions were often linked to how the young person acts during social relationships and interaction. Most of them considered themselves to be good and valuable. Both positive and negative factors have been divided into the next categories: family and relatives, friends, other people, the young person in question and the society. Most of them felt family and friends to be the most influential regarding on creation of the positive self-image. When asked about the negative self-image, two persons immediately mentioned their family. Bullying at school was also mentioned by many of them as a negative influence on their self-concept. Bullying has been the cause of insecurities and reducing of self-worth. The influence of the educational institution was seen positively in its entirety even though a few of the young people also had bad experiences during some level of education. For example a lot of their lives changed during higher levels of school and the change was not always for the better. Vocational school was often the subject of content and the teachers, school mates and the studied profession supported the positive self-concept.

The self-images of the young people were a wide and complex entirety. Many of them had similarities in their self-image but also a lot of individual and unique characteristics. There are many factors for the evolving of the self-concept. Based on the results of the study it can be interpreted that the same factors have created both positive and negative self-image. For example the family has been of positive influence for some and of negative for others. Opinions of parents, friends or other important people may have a surprisingly strong influence on the life and self-image of a young person. There could be long-lasting effects on a young person's self-concept based on how people close by treat each other.

SISÄLLYS

1 Johdanto	1
2 Nuoruuden näkökulmia	3
2.1. Nuoruus ikävuosina	3
2.2 Nuoruus elämänvaiheena	5
2.3 Elämänkaaripsykologian näkökulmia nuoruuteen	6
2.4 Nuoret yhteiskunnassa.....	9
2.5 Kouluinstituutio.....	11
3 Minäkäsitys osana minää	13
3.1 Minäkäsitys - kirjava käsite.....	13
3.2 Minäkäsityksen kehitys	14
3.3 Sosiologian näkökulmia	16
3.4 Minuus, identiteetti ja itsearvostus	17
3.5 Minäkäsitys nuoruudessa	19
4. Tutkimuksen toteutus	21
4.1 Tutkimustehtävä	21
4.2 Tutkimukseen osallistujat.....	22
4.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	23
4.4 Haastattelukysymykset	25
4.5 Aineiston analysoiminen	27
4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
5 Minäkäsitys	32
5.1 Identiteetti.....	32
5.2 Itsearviointi.....	33
5.3 Itsearvostus	35

6 Positiivisen minäkäsityksen tekijät	38
6.1 Perhe ja sukulaiset	38
6.2 Kaverit	40
6.3 Muut ihmiset ja asiat	41
6.4 Nuori itse	43
6.5 Yhteiskunta.....	44
7 Negatiivisen minäkäsityksen tekijät.....	46
7.1 Perhe ja sukulaiset	46
7.2 Kaverit	48
7.3 Muut ihmiset ja asiat	49
7.4 Nuori itse	51
7.5 Yhteiskunta.....	52
8 Kouluinstituution vaikutus minäkäsitykseen	55
8.1 Alakoulun vaikutus minäkäsitykseen	55
8.2 Yläkoulun vaikutus minäkäsitykseen.....	57
8.3 Ammattiopiston ja muiden toisen asteen koulujen vaikutus minäkäsitykseen	58
9 Yhteenveto	65
Lähteet.....	72
Liite 1	78

1 Johdanto

Nuoruus on kiehtova ja mielenkiintoinen vaihe ihmisen elämässä. Nuoruuteen kuuluu suuri muutos, siirtymä lapsuudesta aikuisuuteen. Matka on täynnä erilaisia ylä- ja alamäkiä, välillä tie voi kovastikin mutkitella. Nuorten ajattelulla on tyypillisiä piirteitä. Nuorempana ajattelu näyttää mustavalkoiselta, mutta mitä enemmän nuori harjaantuu, sitä enemmän hänen ajatteluunsa ilmestyy myös harmaan eri sävyjä. Abstraktien asioiden ajattelu tulee mahdolliseksi. Ilman tätä kykyä valitsemani aihe ei olisi ollut mahdollinen.

Tutkin pro gradu -työssäni ammattiin opiskelevien nuorten minäkäsityksiä. Valitsin tämän aiheen, koska olen kiinnostunut nuorista. Erityisesti nuorten oman ajatukset ovat mielestäni mielenkiintoisia. Aihe ei ole helppo nuorelle, tuskin olisi kovin helppo aikuisellekaan. Minäkäsitys käsitteenä on monimutkainen ja monitahoinen eikä se avaudu aivan helposti. Yllätyin kuitenkin positiivisesti huomattessani kuinka nuoret pohtivat minäkäsityksiään ja varsinkin minäkäsitykseen vaikuttaneita tekijöitä. Halusin tutkia nimenomaan ammattiin opiskelevia nuoria, sillä tämän hetkisen sosiaaliturvaturvityöni kautta he ovat lähellä myös ammatillista kiinnostustani. Koen aiheen tärkeäksi sosiaalityön kannalta, koska minäkäsitys on keskeinen osa ihmisen minuutta ja vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen. Sosiaalityöntekijänä tavoitteenani on auttaa opiskelijoita heidän oman elämänsä moninaisissa pulmissa. Monet haasteet liittyvät esimerkiksi itsearvostukseen ja laajemmin kolhiintuneeseen minäkäsitykseen. Selvittämällä minäkäsitykseen vaikuttavia tekijöitä pystyn jatkossa kartoittamaan paremmin opiskelijan voimavaroja ja toisaalta myös eteen sattuneita kolhuja, jotka saattavat olla elämänhallinnan esteinä.

Pyrin pitämään aiheen tarpeeksi laajana, jotta nuoret voivat kertoa minäkäsityksistään ja niihin vaikuttaneista tekijöistä mahdollisimman monipuolisesti. Minäkäsitys aiheena oli minulle uusi ja näin ollen käsitteen kirjavuus ja monitahoisuus myös hämmensi minua, mutta mielestäni kirjallisuuteen tutustuminen selkeytti kohtalaisesti minäkäsityksestä käytävää keskustelua. Viimeaikaisia nimenomaan nuorten minäkäsitykseen liittyviä tutkimuksia en juuri löytänyt. Näen nuorten minäkäsitykset tärkeänä aiheena, sillä esimerkiksi nuorten minäkäsityksiin vaikuttavat tekijät ovat mitä suurimmassa määrin sosiaalisiin suhteisiin perustuvia. Monien ihmisten - vanhempien, kavereiden tai muiden tärkeiden ihmisten - sanomisilla voi olla yllättävän vahva vaikutus nuoren elämään ja minäkäsitykseen. Olisi hyvä tiedostaa, että se, miten varsinkin läheiset ihmiset kohtelevat toisiaan, voi vaikuttaa nuoren identiteettiin, itsearviointiin ja itsearvostukseen vielä pitkän ajan kuluttua.

Nuorten minäkäsitykset voi kytkeä myös laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun nuorten hyvinvoinnista tai pahoinvoinnista. Todellisuus ja yhteiskunta sen yhtenä osana ovat alati muuttuvia ja pirstaleisia. Osa nuorista sopeutuu, mutta osalla vaikuttaa olevan yhä enenevässä määrin ongelmia hallita muuttuvaa maailmaa sekä kovenuvia vaatimuksia tehokkuudesta ja pärjäämisestä. Lisänä ovat nuoruuteen ikävaiheena kuuluvat kehitystehtävät, jotka tuovat omat haasteensa. Samoin omat haasteensa tuo myös koulumaailma. Yleisenä odotuksena on, että kaikki opiskelevat jonkin tutkinnon peruskoulun jälkeen. Tämän tulisi tapahtua tietyssä ennalta määrätyssä ajassa. Jos koulu ei syystä tai toisesta suju, se heijastuu koko nuoren elämään.

Lähestyn ammattiin opiskelevien nuorten minäkäsitysten tutkimista kahden keskeisen käsitteen avulla. Ensiksi tarkastelen nuoruutta eri näkökulmista. Tarkastelen nuoruutta yleisesti, nuoruutta elämänkaaripsykologian valossa, nuoria yhteiskunnan jäsenenä ja kouluinstituutiota. Nuoruuden määrittelyt liittyvät suomalaiseen yhteiskuntaan. Toiseksi kartoitan minäkäsityksen käsitettä. Nuoret tutkimuskohteena ovat oma erityislaatuinen joukkonsa. Nuoruuteen liittyvät piirteet määrittelevät olennaisesti tutkittavia. Minäkäsitystä tarkastelen keskeisenä käsitteenä, sillä päähuomioni on nimenomaan nuorten kertomuksilla minäkäsityksestään ja siihen vaikuttaneista tekijöistä. Jotta näitä kertomuksia voi ymmärtää, tulee luoda silmäys minäkäsityksen teoriaan. Minäkäsityksen teeman kohdalla tarkastelen minäkäsityksen kehitystä, sosiologista näkökulmaa minäkäsitykseen, minuutta, identiteettiä ja itsearvostusta sekä minäkäsitystä nimenomaan nuoruudessa. Seuraavaksi kerron tutkimukseen osallistujista, haastattelusta aineistonkeruumenetelmänä, haastattelukysymyksistä ja aineiston analyysistä. Tutkimusmenetelmänä käytän melko laajana kehyksenä sisällönanalyysia, josta kerron lyhyesti. Lisäksi pohdin tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Tulokset on jaettu seitsemään eri teema-alueeseen, joista jokaisesta kerron haastattelemini nuorten ajatuksia ja pohdin kutakin teema-aluetta muun tutkimuskirjallisuuden valossa. Lopuksi teen yhteenvedon tuloksista ja ehdotan jatkotutkimusideoita.

2 Nuoruuden näkökulmia

Nuoruudella tarkoitetaan lapsuuden ja aikuisiän välistä siirtymävaihetta, jota luonnehtivat sosiaaliset, psykologiset ja biologiset kehityshaasteet. Lapsuudessa on luotu perustaitojen pohja, jonka rakentamista nuoruudessa jatketaan. Yksilön omat tulkinnat aikaisemmista kokemuksista ja tulevaisuuden näkymistä ohjaavat lapsuuden tutusta ja rajoitetusta elämänpiiristä kohti itsenäisempää aikuisuutta ja monia mahdollisuuksia tarjoavaa elämänvaihetta. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 156.) Nuoruus on aikakausi, jolloin pitää ikään kuin oppia uudestaan elämään. Nuoren on opittava ohjaamaan elämäänsä oman yksilöllisyytensä kautta tietoisesti suhteessa muihin ihmisiin, luontoon ja koko maailmankaikkeuteen. Tämä jatkuu luonnollisesti koko elämän ajan, mutta nuoruudessa se on erityisesti pinnalla. Yksilöllisyys ei ole vielä nuorena puhjennut kukkaan, mutta yksilöllisyyden valmistelu- ja kokeilu-aika on alkanut. (Dunderfelt 1997, 93.) Lapsuuden ja nuoruuden kehityshaasteet ovat onnistuneesti suoritettu, kun nuori on pystynyt hankkimaan voimavaroja ja kykyjä toimiakseen elämässään tarkoituksenmukaisella ja terveyttä ylläpitävällä tavalla. Lisäksi onnistunut haasteisiin vastaaminen sisältää identiteetin kehittämisen nuoren tarpeisiin ja sen, että identiteetti vastaa persoonallisuuden vaatimuksiin. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 156.)

2.1. Nuoruus ikävuosina

Nuoruutta on vaikea rajata tiettyihin ikävuosiin ajoittuvaksi. Aiemmin nuoruus saattoi rajoittua muutamaan vuoteen, nykyisellään se on laajentunut jopa kahden vuosikymmenen mittaiseksi elämänjaksoksi (Nurmi ym. 2006, 125). Nuoruus on yleensä ajoitettu ikävuosiin 10–25 (Koivusilta & Rimpelä 2000, 156; Dunderfelt 1997, 92; Turunen 1996, 101). Koivusilta & Rimpelä (2000, 156–157) ajoittavat nuoruuden vuosiin 10–22. Alkuvaiheen eli varhaisnuoruuden muodostaa puberteetin alkaminen ikävuosina 10–14, varsinaiset nuoruuden ikävuodet sijoittuvat ikävuosiin 14–17 ja jälkinuoruus ikävuosiin 18–22. Varhaisnuoruuden biologista ja psyykkistä kehitysvaihetta hallitsevat hormonitoiminnan muutokset ja niihin liittyvä fyysinen kasvu ja sukukypsyyden saavuttaminen. Varsinaiset nuoruusvuodet (14–17) vaativat nuorelta ja hänen ympäristöltään eniten. Tässä vaiheessa nuoret ovat yleensä jo sopeutuneet uuteen ruumiinkuvaansa. Seksuaalisuuden kehitys aiheuttaa kuitenkin hämmennystä ja ihmissuhteiden muotoutumista uudelleen. Jälkinuoruudessa esiintyy vähittäinen seestyminen ja oman paikan löytäminen yhteisön ja

yhteiskunnan jäsenenä. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 156–157.) Ihmisen kolmatta vuosikymmentä koskeva käsitteistö on vaihteleva: voidaan käyttää termiä myöhäisnuoruus tai toisaalta varhaisaikuisuus. On myös esitetty, että kyseessä on uusi elämänjakso nuoruuden ja aikuisuuden välillä, jota voisi kuvata termillä muotoutuva aikuisuus. (Nurmi ym. 2006, 125.) Nuoruusiän kehitykseen vaikuttavat monet yksilölliset tekijät. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi synnynnäiset rakenteelliset ominaisuudet, kuten kykyjen ominaisuudet tai temperamentti, jotka vaikuttavat yksilön ja ympäristön vuorovaikutussuhteeseen. Kehitystä ovat ohjaamassa myös yksilön oma suuntautuneisuus ja tavoitteiden asettelu, jotka puolestaan määräytyvät omaksutuista arvoista ja ihanteista. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 157.)

Hägglund, Pylkkänen & Taipale (1978) ovat myös jakaneet nuoruuden kolmeen vaiheeseen. Nuoruusiän varhaisvaihe sijoittuu ikävuosiin 13–16. Tälle ajanjaksolle ominaista on ihmissuhteiden kriisi. Vaiheeseen kuuluu varsinainen biologinen murrosikä. Ihmissuhteiden kriisi ilmenee protestointina vanhempia ja muita auktoriteetteja vastaan sekä uusina ystävyysuhteina ikätovereiden kanssa. Nuoruuden keskivaihe koetaan 16–19-vuotiaana. Vaihetta luonnehtii identiteettikriisi. Nuoret kokevat samastumisia ja ihastumisia. Minäkokemusta selkiinnytetään ja kokeillaan omia rajoja. Ihmissuhteet tulevat syvällisiksi. Nuoruusiän loppuvaihe sijoitetaan ikävuosiin 19–20/25. Tälle jaksolle ominaista on ideologinen kriisi. Oma asema maailmassa on pohdiskelun kohteena, mutta myös jonkinlaista seestymistä tapahtuu. Nuoruusiän loppuvaiheessa aloitetaan itsenäinen elämä. (Dunderfelt 1997, 92.) Turunen (1996, 101–103) ajoittaa nuoruuden ikävuosiin 13/14–20/21. Murrosiän alku ajoittuu noin 13.-14. ikävuoden tienoille. Kehitys on kuitenkin yksilöllistä. Pojat näyttäisivät kypsyvän hieman hitaammin kuin tytöt. Murrosikä käsittää nuorisoiän ensimmäisen kolmanneksen, joka päättyy noin 16-vuotiaana. Murrosiässä tapahtuu niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin muutoksia. Nuoruudessa ajattelun ja tunteen laadut eriytyvät olemuksellisesti. Tunteiden kautta saadaan uudenlainen suhde todellisuuteen. Ajattelun kehittyminen sen sijaan tarkoittaa, että käsitykset todellisuuden luonteesta ja sisällöistä tulevat monipuolisemmiksi. Nuoren elämänpiiri laajenee nuoren ajattelun ja ymmärryksen kehittymisen johdosta. Lisäksi tunteet avautuvat, jolloin nuori saa yhteyden uusiin elämänilmiöihin.

2.2 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruutta kuvaa jonkinlainen kahtiajakautuminen. Toisaalta nuoruuteen kuuluu seksuaalinen ja genitaalinen kehitys, mutta toisaalta samaan aikaan kehittyy kognitiivinen ajatuksellinen kyky. Opitaan käyttämään ja ymmärtämään loogisia ja täysin abstrakteja ajatuskuvioita, kuten filosofiaa sekä matemaattisia ja teoreettisia ongelmia. Piaget'n mukaan tässä vaiheessa siirrytään formaalisten operaatioiden vaiheeseen. Ihminen alkaa elää ja toimia käsitteistä käsin. (Dunderfelt 2011, 86; Boyd 2006, 304.) Ajattelun muutoksessa on kyse uusien välineiden, kuten abstraktin ja loogisen ajattelun omaksumisesta eikä pelkästään tietomäärän ja kokemuksen lisääntymisestä. Ajattelutaitojen kehittyminen avaa nuorelle laajemman maailman tapahtumiseen. Myös ideologiset kysymykset ja yleiset tavat hahmottaa maailmaa tulevat ajankohtaisiksi. (Nurmi ym. 2006, 129.) Tietoisuuden kehittymisen ansiosta mahdollistuu siis ihanteiden ja ideaalien syntyminen. Ajatukset ja tavoitteet suuntautuvat kohti totuuden, kauneuden ja oikeamielisyyden ihanteita. Nuoret suuntaavat tämän intohimon usein vaikkapa poptähtiin, Hollywood-näyttelijöihin tai muihin sankareihin. Ihanteita halutaan toteuttaa ja tähän liittyvät vaatimukset, joita omalle itselle asetetaan. Itsekin halutaan olla täydellisiä ja halutaan saavuttaa oma ihannekuva. Koko psyykkinen maailma käy läpi valtavan rakenteellisen ja toiminnallisen muutoksen kun nuori etsii sekä minäkuvaansa että maailmankuvaansa. Nuoruuteen kuuluvat uhma, aggressiot, tunnevyöryt ja muut itsenäistymisen taistot. (Dunderfelt 2011, 87–88.)

Sinkkonen (2010, 247–249) näkee tämän ajan sairautena lasten ja nuorten tyhjän depression, tilan, jossa ei ole niinkään surua, vaan tyhjyyttä. Monilla nuorilla jää kokematta ponnistelun ja tavoitteeseen pääsemisen suoma tyydytys. Nuoret pikemminkin odottavat palkkiota jokaisesta suorituksesta ja toimivat ulkoa ohjautuvasti. Tällöin nuoren sisäinen maailma voi jäädä heikosti kehittyneeksi eikä sieltä löydy luovuutta. Toisaalta nuoruus on luovuuden aikaa. Nuorilla, joilla ei ole aikaisemmin näkynyt erityisiä taipumuksia tai haluja luovaan tuottamiseen, voi luovuus puhjeta kukkaan. Sinkkosen mukaan narsistinen kulttuuri kukoistaa myös nuorten keskuudessa. Palvotaan kauneutta, nuoruutta ja rikkautta ja uskotaan siihen, että menestykseen voi päästä hyppäämällä suoraan parrasvaloihin. Noin kolmekymmentä vuotta sitten tärkeintä oli olla ”me”, 2000-luvulla tärkeintä on olla ”minä”.

Nuoruudessa sosiaaliset suhteet muuttuvat. Nuori viettää pääsääntöisesti aikaansa kahdessa sosiaalisessa ympäristössä: perheessä ja kaveripiirissä. Nuorten suhde vanhempiin muuttuu, nuorten autonomian ja vuorovaikutuksen vastavuoroisuus lisääntyy. Päätösvalta moniin asioihin lisääntyy.

Nuoruudessa myös ikätoverien merkitys korostuu. Varhais- ja keskinuoruudessa kaverit ovat yleensä samaa sukupuolta, mutta myöhäisnuoruudessa kaveriryhmät muuttuvat sekaryhmiksi, joihin kuuluu sekä tyttöjä että poikia. Ajatellaan, että vanhemmat vaikuttavat kasvatuksellaan ja toimintatavoillaan nuoren kehitykseen. Ajatellaan myös, että nuoret omaksuvat kavereiltaan monia malleja, ajatuksia ja toimintatapoja. Toinen mahdollisuus on, että nuoret itse vaikuttavat sekä vuorovaikutukseensa vanhempien kanssa että kaveripiiriinsä. Esimerkiksi nuoret valitsevat itselleen kaltaisiaan ystäviä ja kavereita. Samoin nuorten toiminta ja käyttäytyminen voi vaikuttaa siihen, miten vanhemmat ohjaavat ja kasvattavat heitä. Hyvin koulussa menestyvän ja ongelmattoman nuoren kasvatusta vaatii erilaisia keinoja kuin heikosti motivoituneen nuoren, joka aiheuttaa erilaisia hankaluuksia. Yksilön ja ympäristön vuorovaikutus voidaan nähdä tapahtumasarjana, jossa vanhemmat ja kaverit antavat nuorelle malleja, ohjeita ja toimintatapoja ja jossa nuori vaikuttaa omaan kehitykseensä myös omalla toiminnallaan. (Nurmi ym. 2006, 130.) Nuorisobarometrissa vuonna 2008 on kysytty nuorilta, minkälaisia asioita he pitävät elämässään tärkeinä. Nuoret näkivät sosiaaliset suhteet kaikista tärkeimpinä. Erityisesti perheen, mutta myös ystävien ja kavereiden kanssa vietettyä aikaa pidettiin tärkeimpänä elämässä. (Kuussaari, Pietikäinen & Puhakka 2010, 47.)

2.3 Elämäntapa- ja ympäristöpsykologian näkökulmia nuoruuteen

Ihminen kehittyy iän myötä muuttuvassa kehitysympäristössä. Tätä ympäristöä on kuvattu monilla eri nimillä, kuten iänmukaiset kehitystehtävät, institutionaaliset urat, roolisiirtymät, elämäntapahtumat ja ikärajoitukset. Ajatuksena on, että yksilö ei ole ainoa joka muuttuu, vaan myös hänen elinympäristönsä muuttuu. Havighurst (1974) on ollut ensimmäisiä, jotka puhuivat iänmukaisen ympäristön merkityksestä. Hän käytti käsitettä kehitystehtävä, jolla hän tarkoitti ihmisen pyrkimystä kohti kasvua suhteessa sosiaalisen ympäristön vaatimuksiin, rajoituksiin ja mahdollisuuksiin. Kehitystehtävät liittyvät tiettyyn ikään ja ne ovat normatiivisia haasteita ja vaatimuksia. Kehitystehtävien perusta voi olla erilainen: ne voivat nousta biologisesta kypsymisestä, yhteiskunnan kulttuurin paineesta tai yksilön omista pyrkimyksistä, kiinnostuksista ja arvoista. Onnistunut kehitystehtävän saavuttaminen tuottaa henkilökohtaista tyytyväisyyttä ja mahdollistaa myöhemmän myönteisen kehityksen. Jos taas kehitystehtävää ei ratkaista onnistuneesti, se vaarantaa myöhemmän kehityksen. (Nurmi & Salmela-Aro 2000, 89; Nurmi ym. 2006, 131.)

Nuoruudessa kehitystehtävinä ovat uuden ja kypsemmän suhteen saavuttaminen molempiin sukupuoliin ja itselleen maskuliinisen tai feminiinisen roolin löytäminen. Nuoren tulisi hyväksyä oma fyysinen ulkonäkönsä ja oppia käyttämään ruumistaan tarkoituksenmukaisesti. Lisäksi nuoren tehtävänä on saavuttaa tunne-elämän itsenäisyys vanhempiin ja muihin aikuisiin nähden sekä valmistautua avioliittoon ja perhe-elämään. Nuoren tulisi ottaa vastuuta taloudellisista asioista. Lisäksi haasteena on kehittää maailmankatsomus, arvomaailma ja moraali, joiden mukaan nuori voi ohjata elämäänsä sekä pyrkiä ja päästä sosiaalisesti vastuulliseen käyttäytymiseen. (Dunderfelt 2011, 85; Puuronen 2006, 63.) Erikson (1968, 95) on kehittänyt teorian, jossa kehitys kuvataan erilaisina peräkkäisinä, toisiaan seuraavina kriiseinä, jotka ihmisen pitäisi ratkaista tiettyssä iässä. (Nurmi & Salmela-Aro 2000, 90).

Kehityksen nuoruusiässä voidaan ajatella kulkevan myös elämässä tapahtuvien siirtymien kautta. Siirtymisiä ovat esimerkiksi siirtyminen kodin vaikutuspiiristä yhä enemmän toveripiiriin yhteyteen, ystävyys-suhteiden osittainen korvautuminen seurustelusuhteilla, omaan persoonaan sopivien harrastusten ja vapaa-ajanviettopojen löytäminen, oppivelvollisuuden suorittaminen ja ammattiin tähtäävän koulutuksen aloittaminen. Nuoruus nähdään siis sarjana toisiinsa liittyviä siirtymiä lapsuudesta aikuisuuteen. Kehitys on yksilöllistä ja aikuisuuteen kuuluva itsenäisyys ja vastuu saavutetaan eri aikaan ja erilaisissa olosuhteissa. Onnistunutta siirtymää nuoruudesta aikuisuuteen voidaan kuvata myös näillä siirtymillä. Ne ovat ikään kuin kehitystehtäviä, jotka nuoren tulisi ratkaista onnistuneesti. Kun ne kaikki on ratkaistu, nuori on saavuttanut riittävän autonomian ja kyvyn kantaa vastuuta omasta ja muiden yhteisön jäsenten elämästä ja hyvinvoinnista. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 157.)

Sosiologit puhuvat myös institutionaalisesta urasta (Nurmi ym. 2006, 132; Puuronen 2006, 63). Termillä tarkoitetaan ihmisen kehitystä sääteleviä institutionaalisia polkuja ja solmukohtia. Yhtenä esimerkkinä toimii koululaitoksen mahdollistamat valintapolut. Ensimmäinen suomalaisia nuoria kohtaava solmukohta on peruskoulun päättymisen ja siirtyminen joko lukioon tai ammattiopistoon. Toinen institutionaalinen ura sijoittuu työelämään. Tosin jo työelämään kiinnittyminen on nykyään niin monipolvinen tapahtumakulku, että urasta puhuminen tulee ymmärtää laajana elämänvaiheena. (Nurmi ym. 2006, 132.) Nuoren elämä on yhteisöllisesti säänneltyä. Yhteisön normit ja rooliodotukset sekä esimerkiksi muodolliset instituutioihin liittyvät ikäraajat säätelevät nuoren valintoja ja toimintaa. Lainsäädäntökin mahdollistaa tiettyjä toimintoja vasta tiettyssä iässä. (Puuronen 2006, 63.)

Jotkut näkevät eri kehitystehtävät kiireellisempinä ja tärkeämpinä kuin toiset. Arvostus vaihtelee niin väestöryhmien kuin yksilöidenkin välillä. Jos nuorella ei ole tarvittavia resursseja, puutteet helposti luovat epäsuotuisan elämänuran. Katkoksia elämänurassa pidetäänkin suurena uhkana nuoren elämässä. Muun muassa koulutuksen pidentyminen aiheuttaa nykyään katkoksia, viivästyksiä ja eritahtisuutta siirtymien toteuttamisessa. Viisaiden koulutusta koskevien päätösten tekemisestä on tullutkin nuorelle lähes tärkein kehitystehtävä. Koulutusta koskevat päätökset vaikuttavat tulevaisuudessa ratkaisevasti nuoren sosiaaliseen ja ammatilliseen asemaan. Taloudellinen riippuvuus vanhemmista ja opintotukijärjestelmästä siirtää itsenäistymistä myöhempään ikään. Työelämään siirtyminen tapahtuu suurimmalla osalla eurooppalaisia nuoria vasta kolmenkymmenen ikävuoden paikkeilla. (Koivusilta & Rimpelä 2000, 158–159.)

Viime aikoina on keskusteltu siitä, missä määrin elämänkulun normatiivisuus olisi lisääntymässä tai vähenemässä. Tutkimusten mukaan kehitystehtävät näyttäisivät muuttuvan vähemmän iänmukaisiksi. Nyky-yhteiskunnassa yksilöllisyyttä korostetaan enemmän, mistä seuraa yksilön laajemmat mahdollisuudet tehdä omia valintoja suhteessa normatiivisiin rakenteisiin. Esimerkiksi perheen perustamiseen suhtaudutaan nykyään kovin eri lailla kuin maailmansotien aikaan syntynyt sukupolvi. Avioliiton institutionaalinen merkitys näyttää vähentyneen ja koulutus on muuttunut paljon, ennen koulutus kuului vain tiettyyn ikään, mutta nykyään se käsitetään koko elinikään liittyväksi. Toisaalta taas on esitetty, että kehitystehtävät ovat edelleen hyvin iänmukaisesti ja institutionaalisesti sidottuja. Esimerkiksi koulu aloitetaan edelleen samankäisenä ja eläkkeelle siirrytään tietyissä iässä. Vaikka elämänculussa esiintyy yksilöllistä vaihtelua, suurin osa ihmisistä käy keskeisimmät siirtymät läpi samankaltaisesti. (Nurmi & Salmela-Aro 2000, 91.)

Aikaa voidaan tarkastella yleisen elämänculun ohella myös eri ikävaiheiden näkökulmasta. Tällöin tarkastelun kohteena ovat erityisesti aikakäsitysten ja aikaan liittyvien ilmiöiden erot eri ikäkausina. Voidaan esimerkiksi pohtia, onko aika lapsuudessa syklistempää kuin aikuisuudessa tai vanhuudessa, miten aika koetaan eri ikävaiheissa, kulkeeko aika vanhuudessa hitaammin tai kulkeeko aika erityisen nopeasti nuoruudessa. Nuoruudessa kellonajat ja päivämäärät tulevat tärkeämmiksi kuin mitä ne olivat lapsuudessa. Elämänculun eteneminen tuo vuosipaaluja, jotka merkitsevät uusien mahdollisuuksien ja oikeuksien sekä vastuiden lisääntymistä. Aikaprospektiivit venyvät nuoruudessa kumpaankin suuntaan. Menneisyydestä muistetaan asioita, jotka jäsentävät ja rakenteistavat elämänculua. Ennakoitu tulevaisuuskin ulottuu pitemmälle ja saa aiempaa enemmän sisältöä. Aikaisemmin vaikuttanut syklisyys, esimerkiksi eläminen perjantai-illasta

toiseen, saa rinnalleen myös lineaarisuutta suunnitelmien, odotuksien ja pitemmän tähtäimen tavoitteiden muodossa. (Jyrkämä 2001, 141–143.)

2.4 Nuoret yhteiskunnassa

Nuoret ovat osa aikansa yhteiskuntaa ja kulttuuria. Yhteiskunta ja kulttuuri itsessään sekä niiden muutokset rajaavat monin tavoin nuorten kehitystä, toimintaa, ajattelua ja valintoja. Monet sekä pitemmän, että lyhyemmän aikavälin muutoslinjat vaikuttavat nuorten kasvuympäristöön. Yksi keskeinen pitkän aikavälin muutoslinja on perhe. Perheinstituutiossa on tapahtunut ja tapahtuu yhä monia muutoksia. Perheen merkitys nuorten ajankäyttöä säätelevänä ympäristönä on vähentynyt. Molempien vanhempien työssäkäynti on lisääntynyt, sukulaisten merkitys vähentynyt sekä avioerot ja yksinhuoltajuus ovat yhä yleisempiä. Voidaan puhua samanikäisten yhteiskunnasta: jokapäiväinen elinympäristö koostuu yhä enemmän samanikäisistä. Sukupolvien välinen vuorovaikutus on vähentynyt. Perherakenne on muuttunut, yhä useampi nuori kasvaa perheessä, josta puuttuu toinen biologinen vanhempi. Vanhemman puuttuminen on usein yhteydessä nuorten ongelmiin, vaikka se ei yksinään aiheuta ongelmia. Toisaalta voidaan nähdä, että ydinperheen merkitys on lisääntynyt samalla kun laajemman suvun, yhteisön ja yhteiskunnallisten normien merkitykset ovat vähentyneet. (Nurmi ym. 2006, 156.) Perhe on nuorille tärkeä. Reilut yhdeksän kymmenestä suomalaisesta nuoresta kokee kuuluvansa kiinteästi perheeseen. Nuoret pitävät perheen ja läheisten kanssa vietettyä aikaa tärkeänä. (Kuussaari, Pietikäinen & Puhakka 2010, 27; Boyd 2006, 329.) Tutkimukset myös osoittavat, että kiinteä suhde vanhempiin ennustaa hyvää akateemista suoriutumista ja hyviä kaverisuhteita (Boyd 2006, 329–330). Toinen Nurmen (2006, 156) mainitsema pitkän aikavälin muutoslinja liittyy koulutukseen, jota pohditaan myöhemmin lisää.

Pitkän aikavälin muutoslinjojen lisäksi nuorten kehitysympäristö muuttuu lyhyellä aikavälillä. Yksi myönteinen lyhyen aikavälin muutos on nuorisotyöttömyyden vähentyminen 1990-luvun alusta. 2000-luvun alussa myös toimeentulotukea saavien tai sen parissa elävien nuorten osuus oli vähentynyt, tosin toimeentulotukea saavien nuorten osuus (19–24-vuotiaita) oli Suomessa selkeästi Pohjoismaiden suurin (Nurmi 2006, 157; Kuussaari, Pietikäinen & Puhakka 2010, 23). 1990-luvun alusta on jatkunut toinenkin trendi. Erityisesti nuorten naisten pätkätyöt eli epätyypilliset työsuhteet ovat lisääntyneet. Työelämään siirtymisen vaikeudet voivat vaikuttaa myös nuorten muiden

elämänratkaisujen tekoon, kuten esimerkiksi perheen perustamiseen tai lasten hankintaan. Suomessa nuoret muuttavat pois kotoa kahdenkymmenen ikävuoden jälkeen kiihtyvällä tahdilla. Itsenäisesti asuvien nuorten määrä 15–19 –vuotiaista on suhteellisen pieni (n. 10 %), mutta 20–24 –vuotiaista pojista noin puolet asuu itsenäisesti ja tytöistä n. 70 %. Yksi viimeaikaisista kehitystrendeistä on ollut tieto- ja viestintätekniiikan tulo nuorten elämään. Nuoret elävät korostetusti edistyneen teknologian yhteiskunnassa. Matkapuhelinten määrä nuorilla on Suomessa Euroopan korkeimpia ja Internetin käyttömahdollisuus on lähes kaikilla. Yhteiskunnan varallisuuden kasvun myötä myös nuorista on tullut tärkeä kohderyhmä kaupalliselle toiminnalle. Populaarikulttuuria ohjaavat yhtäältä kansainväliset markkinat ja toisaalta nuorten omat kulttuurit, joista monet ilmiöt loppujen lopuksi kumpuavat. Suomalaisessa nuoruudessa kietoutuu toisiinsa niin vanhat sosialisatioteemat kuin alati vaihtuvat trenditkin. Sosialisatiion perusmekanismit, kuten aikuistumiseen liittyvien siirtymien läpikäynti koulutuksineen, työelämän aloittamisineen ja parisuhteen perustamisineen ovat alati läsnä nuorten ajattelussa ja jokapäiväisessä elämässä luoden pohjaa nuoren identiteetille. Modernin yhteiskunnan uudet haasteet, kuten väestön ikärakenne ja elinkeinoelämän muutokset luovat uudenlaisen kontekstin, jossa suomalaiset nuoret etsivät tietään kohti omaa aikuisuuttaan ja minuuttaan. (Nurmi 2006, 157–158.)

Thomas Ziehe (1991, 17, 36, 39) on hahmotellut teoriaa ”uudesta nuorisosta” 1980-luvulla. Tutkijan mukaan yhteiskunta oli tullut laadullisesti uudenlaiseen kehitysvaiheeseen. Traditionaalisen kulttuurin merkitys ihmisten arkielämän perustana väheni huomattavasti. Yhteiskunnallisesti välittyneiden kuvien ja mallien esiintyminen voi johtaa tilanteeseen, jossa nuoret tarkkailevat koko ajan itseään ulkoapäin omassa arkisessa metatietoisuudessaan. Nuorten omakuva voi tulla ulkoapäin määräytyneeksi, jolloin voidaan ajatella, että se tavallaan ryöstetään. Toisaalta omien kokemusten symbolinen huomioonottaminen etukäteen voi mahdollistaa myös tuottavan ja kriittisen toiminnan, kokonaisuutta korostavien maailmankuvien ja identiteettimallien purkamisen. Nuorten arkipäivään vaikuttaa aikaisempaa enemmän muuttunut suhde kulutustavaroihin. Kulutus ei ole enää merkityksellistä vain omistamisen ja hyödyn näkökulmasta, vaan siitä on tullut merkittävä erottautumisen, itseilmaisun ja itsensä kokemisen väline. Kulutuksesta on tullut identiteetin rakentamisen väline. Huttusen, Aution & Strandin (2010, 116) tutkimuksen mukaan huoli nuorten holtittomasta kulutuksesta on ainakin osittain turhaa. Tutkimuksen jo aikuistuneet nuoret ovat pääosin omaksuneet aikuisyhteiskunnan luomat ja ylläpitämät järkevän kulutuksen ohjenuorat eikä mediasukupolviaineistokaan tuottanut kuvaa täysin hedonistisista tai holtittomista nuorista. Tutkimusaineiston mukaan vain vanhempien luona asuvaa

mediasukupolvea (1990-) ja heitä nuorempia sukupolvia on opetettu viikkorahojen, kotitöiden tai muiden ohjenuorien kautta harkitsevaisiksi kuluttajiksi. Runsauden yhteiskunnassa elävien nuorten voi olla opetuksista huolimatta vaikea käsittää tai hyväksyä sitä, että ”raha ei kasva puissa” tai ”ei voi elää yli varojensa”.

2.5 Kouluinstituutio

Koulukokemukset ovat selkeästi tärkeitä lapsuudessa, mutta koulu on tärkeä tekijä myös nuorten elämässä. Tutkimusten mukaan siirtyminen alakoulusta yläkouluun, sekä yläkoulusta toiselle asteelle tuottavat opiskelijoille pulmia. Opiskelijoiden suoriutuminen ja itsearvostus heikkenevät. Yksi selitys suoriutumisen heikentymiselle on, että opiskelijoiden akateemiset tavoitteet muuttuvat, kun he lähtevät alakoulusta. Opiskelijan tavoitteet vaikuttavat hänen käyttäytymiseensä. Tehtäväorientoituneet tavoitteet liitetään suurempaan kontrolliin ja positiivisempaan asenteeseen koulua kohtaan. Opiskelija, jolla on tehtäväorientoituneita tavoitteita koulutöiden suhteen, näyttää asettavan yhä korkeampia tavoitteita toiminnalleen ja näkee onnistumisensa ja epäonnistumisensa suhteessa omiin ponnisteluihinsa. Sen sijaan kykyihin orientoituneilla opiskelijoilla on tapana hyväksyä normitaso - he näkevät koulutehtävän suorittamisen onnistuneeksi, kunhan se on parempi kuin jonkun toisen. Ryhmä vaikuttaa näihin opiskelijoihin suuresti. Kykyihin orientoituvat opiskelijat selittävät onnistumisensa ja epäonnistumisensa ulkopuolisten tekijöiden syynä. Heillä on myös useammin negatiivinen käsitys koulusta. (Boyd 2006, 309–310.)

Boydin (2006, 311) varsin deterministiseltä vaikuttavan toteamuksen mukaan toisella asteella (high school) ensimmäiset päivät näyttävät tulevan kaavan onnistumisesta ja epäonnistumisesta, joka jatkuu aikuisuuteen saakka. Esimerkiksi opiskelija, joka ei onnistu suorittamaan yhtä tai useampaa kurssia ensimmäisenä opiskeluvuotenaan, ikätovereitaan todennäköisemmin ei tule valmistumaan. Näyttää siltä, että alaikäisillä opiskelijoilla on erityisen hankalaa toipua alkuvaiheen epäonnistumisista.

Yksi nuoruuteen vaikuttava kehityslinja suomalaisessa yhteiskunnassa liittyy koulutukseen. Koulutustaso on ollut nousussa jo pitkään. Suuri osa suomalaisista nuorista on hyvin koulutettuja ja kielitaitoisia. Suomalaiset nuoret ovat pärjänneet erinomaisesti myös kansainvälisissä koulutusvertailuissa. Toisaalta jotkut tutkimukset ovat osoittaneet, että suomalaiset nuoret eivät viihdy koulussa ja erityisesti nuorilla miehillä on muita maita korkeammat itsemurha- ja

tapaturmaluvut. Suomalaisesta koulutusjärjestelmästä johtuen myöhempää elämää koskevat valinnat tehdään aikaisimmillaan 15–16 vuoden ikäisinä, useimmiten toisen asteen koulutuksen loppuessa lähempänä kahtakymmentä ikävuotta. (Nurmi ym. 2006, 156.) Keskeistä on, että johonkin tulee hakea opiskelemaan, onhan yhteishakuun osallistuminen myös työttömyysturvalailla ohjailtu velvollisuus (Niemi 2010, 146). Myönteistä myöhään tapahtuvissa koulutusratkaisuissa on se, että ratkaisut ovat paljolti nuorten omista käsissä (Nurmi ym. 2006, 156). Työssäni ammattioppilaitoksessa olen huomannut, että täysi-ikäisenä nuorella on helpommin mahdollisuus tehdä omia koulutusratkaisuja. Myös esimerkiksi koulusta eroaminen onnistuu täysi-ikäisenä ilman vanhempien suostumusta ja antaa näin ratkaisuvallan yksin nuoren käsiin. Nurmen ym. mukaan kielteistä sen sijaan on koulutusratkaisujen ja työelämään siirtymisen viivästyminen pitkälle kolmannelle vuosikymmenelle (Nurmi ym. 2006, 156). Mielestäni keskustelua koulutusratkaisujen myöhästymisestä sävyttää usein taloudellinen näkökulma. Yhteiskunnan eri toimijat toivoisivat nuorten kouluttautuvan nopeasti tulevaa työelämää varten. Niemen (2010, 146) mukaan toisen asteen koulutuksen suorittaminen on yhteiskunnassamme sekä normatiivisena pidetty reitti aikuisuuteen, että moraalisesti arvotettua. Koulutus ei kuitenkaan ole kaikille nuorille itsestäänselvyys. Jotkut voivat pyrkiä hakeutumaan suoraan töihin tai esimerkiksi oppisopimuskoulutukseen.

3 Minäkäsitys osana minää

Minän käsite on ollut tärkeä kautta aikojen. Antiikin kreikkalaiset yhdistivät minän olemassaolon fyysisiin ja voimakkaan halun näkökulmiin. Kristityt pitivät sielua osana olemassa olevaa, joka on erillään fyysisestä ja jopa ylittää sen liittyessään jumalalliseen. Sielulla tai minällä on ollut lisäksi tärkeä, mutta monitulkintainen rooli. Minään kohdistuu vahvoja arvioivia tunteita, joita kuvaavat muun muassa sanat ”ylpeys”, ”häpeä” ja ”itsetunto”. Jo tuhansia vuosia on ymmärretty, että tällaiset tunteet luovat sillan yksilön ja yhteisön välille. Jokaiseen ihmiseen vaikuttavat sekä minäkäsityksen rakentamisen standardit, että varsinaiset arviot muilta ihmisiltä. Näin ollen vaikka minä on ihmiselle hyvin henkilökohtainen aspekti, sitä arvioidaan yhteisten jaettujen standardien mukaan. (Schneider 1976, 328.)

3.1 Minäkäsitys - kirjava käsite

Minän ja minäkäsityksen tutkimuksessa yksi hankala ongelma on käsitteiden moninaisuus ja hajanaisuus. Tutkijat eivät ole päässeet yhteisymmärrykseen käsitteiden määrittelystä ja niiden käytöstä. Tämä aiheuttaa sekaannuksia niin tutkimuksessa kuin käytännössäkin. Yhtenä esimerkkinä toimii dilemma minäkuvan ja itsetunnon välillä. Termejä käytetään tarkoittamaan samantyyppisiä asioita, vaikka ne ovat minäkäsityksen kaksi aivan eri puolta. (Beane & Lipka 1986, 5.) Ihmiset puhuvat myös usein ”hyvästä” tai ”positiivisesta” minäkäsityksestä ja ”huonosta” tai ”negatiivisesta” minäkäsityksestä. Tällöin usein tarkoitetaan korkeaa tai matalaa itsearvostusta (self-esteem). Itsearvostus on kuitenkin vain yksi osa minäkäsitystä. (Rosenberg 1985, 205.) Itse käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä positiivinen minäkäsitys ja negatiivinen minäkäsitys. Minäkäsitys siis sisältää itsearvostuksen käsitteen. Tässä työssä on keskitytty melko vanhoihin lähteisiin minäkäsityksestä. Kirjallisuuteen tutustuessani koin, että perustavanlaatuiset kirjoitukset on kirjoitettu jo useampi vuosikymmen sitten. Esimerkiksi 2000-luvulla kirjoitettuja tekstejä minäkäsityksestä löytyi varsin vähän. Sen sijaan yksittäiset aiheet, kuten identiteetti, on ollut suosittu aihe viimeaikaisessakin tutkimuskirjallisuudessa.

Schneiderin (1976, 333) mukaan minä –teorioista nousee kaksi keskeistä kysymystä. Ensimmäisenä ”Kuka minä olen?” ja toisena ”Millainen olen ollessani tämä ihminen?”. Ensimmäisessä on kysymys identiteetistä ja toisessa itsearviointista. Schneider jakaa minäkuvan kolmeen osioon:

identiteettiin, itsearviointiin ja itsearvostukseen. Beanen & Lipkan (1986, 5) määrittelyn mukaan minäkäsitys on yksilön itseensä liittämiä kuvauksia. Minäkäsitys perustuu ihmisen esittämiin rooleihin ja ominaisuuksiin, joita hän uskoo itsessään olevan. Esimerkiksi jos henkilöä pyydetään kertomaan itsestään, hän saattaa sanoa, että on pitkä (tai lyhyt), pyylevä (tai hoikka), rehellinen (tai epärehellinen), kahdeksaluokkalainen, paljasjalkainen amerikkalainen, tenniksen pelaaja jne. Jokainen näistä vastauksista on kuvaileva ja olivat määrittelyt oikeita tai vääriä, yksilö itse pitää niitä oikeina ja näin ollen ne ovat osa yksilön minäkäsitystä. Minäkäsitystä pidetään siis minän kuvauksena roolien ja ominaisuuksien näkökulmasta. Kun viitataan jonkun toisen minäkäsitykseen, saatetaan sanoa, että se on paikkansapitävä tai ei pidä paikkaansa, realistinen tai epärealistinen, selkeä tai sekava. Minäkäsitykset muodostuvat ajan mittaan ihmisen tekemistä tulkinnoista, joita hän tekee saamastaan vaihtelevasta informaatiosta (Smith & Mackie 2007, 96).

Ei liene yllättävää, että ihmiset käyttävät itsensä kuvailussa persoonallisuuden piirteitä. Useimmat ihmiset pitävät oikeaa ”minäänsä” monimutkaisena yhdistelmänä luonteenpiirteitä, taipumuksia tietynlaiseen käyttäytymiseen jne. Ihminen saattaa olettaa, että tavoitteet, tarpeet ja halut vaikuttavat suurelta osin heidän minäkuvaansa. Elämässä nähdään usein tietynlainen sisäinen yhtenäisyys, johon liittyy ajatus siitä, mihin yksilö on suuntaamassa ja mitkä hänen pyrkimyksensä ovat. Vaikka luonteenpiirteitä käytetään paljon kuvailussa, tulee muistaa, että kuvaillut luonteenpiirteet eivät välttämättä ole kovin pysyviä. Esimerkiksi nainen, joka on juhlassa kuvailee todennäköisesti itseään eri sanoin kuin sama nainen menetettyään juuri työpaikkansa. Mieliala ja erilaiset käytännön tilanteet vaikuttavat minän eri elementteihin. Keskeinen ongelma yksilölle on päättää, onko hän esimerkiksi älykäs, komea, antelias, vihamielinen jne. Osittain yksilö oppii nämä piirteet suoraan. Poika, jolle säännöllisesti kerrotaan hänen olevan älykäs alkaa pian pitämään sitä totena. Samaan aikaan yksilö joutuu myös oppimaan ja päättämään joitakin piirteitä epäsuorasti. (Schneider 1976, 334.)

3.2 Minäkäsityksen kehitys

Kun ihminen siirtyy lapsuudesta nuoruuteen, nuoren minäkäsitys muuttuu suhteellisen konkreettisista toiminnan kuvauksista abstraktimmaksi oman itsen määrittelyksi (Nurmi ym. 2006, 143). Minäkäsitys muotoutuu sosiaalisessa kanssakäymisessä (Ojanen 1985, 5; Nurmi ym. 2006, 143; Beane & Lipka 1986, 17; Stets & Burke 2005, 132). Minäkäsityksen kehittymiseen vaikuttavat

monet tekijät, kuten yksilölle merkittävien henkilöiden hyväksyvä tai hylkäävä käyttäytyminen, arvot ja tavoitteet, aiempi menestys ja yksilön kyky reagoida oman arvonsa alentamiseen. Palaute muilta ihmisiltä lisää ja täsmentää yksilön itsetuntemusta, joka taas ohjaa realistiseen tavoitteidenasetteluun. Tällä tavoin onnistumisen kokemukset ovat todennäköisempiä. Onnistuminen taas vahvistaa itseluottamusta ja lisää pätevyudentunnetta. Näin yksilö uskaltaa asettaa itselleen uusia tavoitteita, hankkia merkityksellisiä kokemuksia, joita voi liittää minäkäsitykseen sekä laajentaa ihanneminäänsä. (Luopajarvi 1995, 52.) Muiden ihmisten palaute esimerkiksi ulkonäöstä, ikätoverien hyväksyntä sekä koulu- ja urheilumenestys määrittävät nuoren minäkäsitystä. Samoin erilaiset siirtymät, kuten siirtyminen alakoulusta yläkouluun tai stressaavat elämäntapahtumat vaikuttavat nuorten minäkäsitykseen. Siirtymien aikana nuorten minäkäsitys muuttuu enemmän kuin niiden välillä, usein kielteisempään suuntaan. Nämä muutokset kuitenkin useimmiten palautuvat, kun siirtymästä on kulunut jonkin aikaa. (Nurmi ym. 2006, 143.)

Yleensä kehityksessä syntyy kahdenlaista painetta. Ensiksi minäkäsityksen arviointien tulee vastata ainakin kohtuullisesti muiden arviointeja. Jos itsearviointien ja muiden arviointien välillä esiintyy suuria ristiriitoja, se tuottaa vaikeuksia sosiaalisessa kanssakäymisessä. Ympäristö saattaa jopa pitää aiheellisena sellaisia toimenpiteitä yksilöä kohtaan, joilla minäkäsitystä yritetään muuttaa realistisemmaksi. Toiseksi minäkäsitykseltä edellytetään pysyvyyttä. Pysyvän minän käsitystä tukee inhimilliseen toimintaan liittyvä pyrkimys ennustettavuuteen, säännönmukaisuuteen, pysyvyyteen ja turvallisuuteen. Ojansen mukaan näyttää siltä, että ihmiset eroavat siinä, miten helppo heidän on kuvata persoonallisuuttaan. Osalle minä on selkeä ja valintojen tekeminen on helppoa. Ihmisillä on taipumus suosia palautetta, joka tukee skeemaa. Tästä johtuen ihmiset aktiivisesti etsivät tilanteita, joista on mahdollista saada skeeman kannalta myönteistä palautetta. Ihmiset näkevät minäkuvaansa tukevaa informaatiota sielläkin, missä sitä ei välttämättä ole. Huomio kiinnittyy nimenomaan positiiviseen palautteeseen ja myönteiset asiat myös muistetaan helpommin. Toisaalta hyvin negatiiviset arviot voivat jäädä mieleen niiden koskettavuuden takia. Informaation valikoimisella tai jopa muuttamisella on kuitenkin rajansa. Minäkuva ei saa etäännyä sosiaalisesta todellisuudesta niin paljoa, että se tuottaa yksilölle vaikeuksia. (Ojanen 1985, 5–7.)

Varhaiset minäkäsitykset ovat usein myönteisiä. Lapset saavat useimmiten vanhemmiltaan myönteistä palautetta siitä, mitä tekevät. Koko lapsen maailma on tutkimusta ja valloitusta varten. Sosiaalisen vertailun myötä tämä ideaalinen kuva itsestä saa realistisempia sävyjä. Lapsi saa koko ajan palautetta omista tekemisistään, onnistumisista ja epäonnistumisista. Kouluikänsä tultaessa sosiaalinen vertailu voimistuu. Usein minäkäsitys saa ensimmäiset vakavat kolhunsä tässä

vaiheessa. (Ojanen 1985, 6.) Minäkäsitys kehittyy siis suureksi osaksi sosiaalisessa kontekstissa, mutta siihen vaikuttaa myös ihmisen kasvuun liittyvät piirteet tietyssä ikävaiheessa. Esimerkiksi varhaislapsuuteen kuuluva fyysisen voiman puute tekee heidät riippuvaisiksi ympäristöstä, jotta he saavat perustarpeensa tyydytettyä. Pienet lapset huomaavat tarpeensa aikuisia kohtaan ja myös käyttäytyvät niin, että tuki on varmistettu. Nuoret sen sijaan pitävät itseään itsenäisinä eivätkä halua niinkään aikuisten tukea, vaan luottavat ikätoverihinsa tai omaan näkemykseensä. (Beane & Lipka 1986, 17.)

3.3 Sosiologian näkökulmia

Sosiologinen näkökulma minään ja identiteettiin perustuu ajatukseen, että minän ja yhteiskunnan välillä on vastavuoroinen suhde. Minä vaikuttaa yhteiskuntaan yksilöiden toiminnan kautta. Yksilöt muodostavat ryhmiä, organisaatioita, verkostoja ja instituutioita. Vastavuoroisesti yhteiskunta vaikuttaa minään jaetun kielen ja merkitysten kautta mahdollistaen sen, että yksilö pystyy asettumaan toisten asemaan, osallistumaan sosiaaliseen kanssakäymiseen ja reflektoimaan itseään. Itsensä reflektoiminen on minuuden ydintä. Koska minä tulee ilmi yhteiskunnassa ja heijastaa sitä, sosiologinen näkökulma minän ja sen osien (identiteetit) ymmärtämiseen tarkoittaa, että myös yhteiskuntaa, jossa minä toimii, tulee ymmärtää. (Stets & Burke 2005, 128.)

Kun ihmiset osoittavat itselleen ja toisille keitä he ovat, he kehittävät käsitteen tai näkemyksen siitä keitä ovat. Ihmiset ovat kokonaisuuksia, jotka muodostuvat sisällöstä ja rakenteesta. Sosiologit yrittävät ymmärtää minän sisältöä ja rakennetta eli minäkäsitystä. Aikaisemmin ajateltiin, että minäkäsitys koostuu vain itsearviointista. Minäkäsitys tarkoitti usein itsearvostusta (arviointia itsestään tunteisiin liittyvin negatiivisin tai positiivisin termein). Rosenberg (1979) täydensi tätä kuvaa ajatuksella siitä, että minäkäsitys sisältää enemmän kuin itsearvostuksen käsitteen. Hän määritteli minäkäsityksen ajatusten, tunteiden ja mielikuvien summaksi. Myöhemmin tämä kuvaus tarkentui ajatuksella, että minäkäsitys muodostuu kognitiivisista komponenteista (kokoelmasta identiteettejä) sekä affektiivisista komponenteista tai itsetuntemuksista, sisältäen itsearvotuksen. Yleisesti ottaen minäkäsitys on joukko merkityksiä itsestä. Se perustuu havaintoihin itsestä, päätelmiin siitä kuka on, joka taas muodostuu toisten käytöksestä itseä kohtaan, toiveista ja haluista sekä arvioinneista itsestä. Minäkäsitys sisältää sekä idealisoidun ja melko muuttumattoman kuvan siitä, kuka on, että minäkuvan (self-image) tai työkappaleen itsekuvasta (self-view), joka kulkee

mukana tilanteisiin, on jatkuvan muutoksen alla ja on ikään kuin tarkastettu versio, joka syntyy situationaalisten vaikutusten kautta. Tämä minäkuva (self-image) ohjaa hetkessä tapahtuvaa vuorovaikutusta, mikä muuttuu neuvotteluissa. (Stets & Burke 2005, 130–131.)

3.4 Minuus, identiteetti ja itsearvostus

Identiteetin käsite on tiiviisti yhteydessä minuuden käsitteeseen. Identiteetistä puhutaan, kun minuus muuttuu kohteeksi eli kun sitä määritellään ja arvioidaan. Yleensä identiteetin käsite jaotellaan sosiaalitieteissä persoonalliseen ja sosiaaliseen identiteettiin. Persoonallinen identiteetti tarkoittaa jatkuvuuden ja johdonmukaisuuden tunnetta yksilön minäkokemuksessa elämäkerran muutoksissa ajallisella jatkumolla. Sosiaalinen identiteetti taas tarkoittaa samastumista erilaisiin sosiaalisiin yhteisöihin tai ryhmiin ja johdonmukaisuutta erilaisissa sosiaalisissa rooleissa toimittaessa. Identiteetillä tarkoitetaan siis tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät ja määrittelevät itsensä suhteessa itseensä, sosiaaliseen ympäristöönsä ja kulttuuriinsa. (Saastamoinen 2006, 172.) Tosin mm. Stuart Hall on todennut, että identiteetit eivät koskaan ole yhtenäisiä eivätkä yksittäisiä, vaan ne muodostuvat aina moninaisesti erilaisista toisistaan risteävistä ja toisilleen vastakkaisista diskursseista, käytännöistä ja positioista. Identiteetit ovat radikaalin historiallistamisen alaisia ja jatkuvan muutoksen ja siirtymien kohteina. Hallin mukaan identiteetti rakentuu erolle, sille että identiteetit paikantuvat kulttuuriin, kieleen ja historiaan. (Hall 1999, 16, 250.)

Minuutta ja identiteettiä on tutkittu runsaasti viime vuosina. Perusteluna kiinnostukselle voidaan nähdä muun muassa se, että yhteiskunnallisten rakenteiden muuttuessa tai jopa kadotessa ja ihmisten arkielämän kontekstien moninaistuessa ihmiset pohtivat yhä useammin ”keitä he ovat”. Identiteettiä pohditaan ja määritellään tietoisesti. Minuuden voi määritellä yksilön refleksiiviseksi tietoisuudeksi itsestään. Identiteetti taas on itsen ja muiden tekemiä määrittelyjä siitä, ”kuka minä olen”. Monilla kirjoittajilla minuuden ja identiteetin käsitteet ovat synonyymeja ja myös muita synonyymisia käsitteitä on käytössä. Keskeistä on, että minuus ja identiteetti eivät ole annettuja, vaan niitä pohditaan tietoisesti ja monessa suhteessa ne on tuotettava erilaisen identiteettityön keinoin. Minuuden ja identiteetin yksiselitteinen määrittely on hankalaa ja kirjallisuudesta on löydettävissä lukuisia erilaisia määritelmiä. (Saastamoinen 2006, 170–171.)

Nuoruuteen kuuluu identiteetin muodostus ja identiteetin kriisi (Beane & Lipka 1986, 23; Puuronen 2006, 67; Boyd 2006, 318). Nuoret etsivät vastauksia kysymyksiin ”Kuka minä olen?”, ”Mitä aion

tehdä elämälläni?” ja muihin itseen liittyviin kysymyksiin. Tämä nuoren sisäinen kysely näkyy mm. uusien roolien kokeilussa, oman ammatin tai uran miettimisessä ja erityisesti kamppailussa irrottautua vanhemmista ja muista aikuisista. (Beane & Lipka 1986, 23.) Päätyminen tiettyyn sosiaaliseen asemaan, esimerkiksi lukioon tai ammattikoulutukseen ja myöhemmin tiettyyn ammattiin, luo pohjaa sille, mitä nuori ajattelee itsestään. Tätä kutsutaan identiteetin kehitykseksi. Identiteettikertomuksella tarkoitetaan tilannetta, jossa yksilöt luovat identiteettikertomuksia, joiden avulla he pyrkivät yhdistämään menneen elämänsä, nykyisen elämänsä ja ennakoitun tulevaisuutensa yhtenäiseksi näkemykseksi. Näiden kertomusten avulla nuoret luovat yhtenäistä ja myönteistä kuvaa itsestään liittäen itsensä erilaisiin sosiaalisiin ryhmiin ja kulttuurisiin rakenteisiin. Tarinoihin sisältyy voimakkaita tulkinnallisia aineksia, eivätkä ne siis ole varsinaisia tapahtuneen toisintoja. (Nurmi ym. 2006, 143.) Länsimaiselle kulttuurille on tyypillistä pitkittää nuoruutta. Nuorille halutaan turvata suojattu aika, jolloin he voivat selkeyttää identiteettiään ja tehdä suunnitelmia tulevaisuutta varten. Vaarana on, että kun nuorten ristiriitaisessa nuoruuden pitkittämisessä heidän oletetaan käyttäytyvän kuin aikuiset, mutta aikuisten etuoikeuksia ei suoda, tämä johtaa minäkuvan hämärtymiseen roolien ja vastuun kannalta. (Beane & Lipka 1986, 24.)

Itsearvostus on yksi osa minäkäsitystä. Itsearvostus viittaa arvioon minäkäsityksen selityksestä, tarkemmin on kyse siitä, kuinka tyytyväinen tai tyytymätön henkilö on kuvaukseen itsestään. Esimerkiksi henkilö voi kuvailla itseään pitkäksi (minäkäsitys) ja sitten ilmaista olevansa iloinen tai harmissaan pituudestaan. Nuorille sosiaalisten suhteiden luominen on tärkeä osa käsitystä itsestä. Nuoret ovat huolissaan siitä, mitä muut ajattelevat heistä. Nuoret, joilla on vahva itsearvostus, eivät välitä niin paljon ikävistä mielipiteistä itsestään kuin nuoret, joilla on heikko itsearvostus. Nuoruudessa tämä asettelu koskee varsinkin vastakkaisen sukupuolen mielipiteitä. Beane & Lipka ovat tutkimuksessaan kysyneet high schoolin suorittaneilta aikuisilta mikä on heidän elävin muistonsa high schoolista. Vastaukset liittyivät tiettyihin opettajiin, harrastuksiin ja tarinoihin. Eräs vastaaja oli kertonut, että koulu-aika oli ollut hänen ikävempiä vuosiaan koko elämässä. Varmasti monet nuoret kokevat ikäviä hetkiä nuoruuden aikana, mutta useimmat unohtavat ne hetket, kun aikuisuudessa kohtaavat uusia kokemuksia. Kuitenkin jotkut ihmiset muistavat vielä vuosikymmenien jälkeen käsityksensä itsestään nuoruudessa. (Beane & Lipka 1986, 6, 24–26.)

Sosiaalipsykologien piirissä minäkäsityksen arvioiva aspekti eli itsearvostus on saanut suuren osan huomiosta. Itsearvostuksesta on erotettu kaksi ulottuvuutta: pystyvyyteen perustuva itsearvostus (efficacy-based self-esteem), jossa yksilö pitää itseään pätevänä ja pystyvänä ja arvoperustainen itsearvostus (worth-based self-esteem), jossa yksilö tuntee olevansa hyväksytty ja arvostettu.

Itsearvostus voidaan jakaa myös sisäiseen itsearvostukseen ja ulkoiseen itsearvostukseen. Syy itsearvostuksen kiinnostavuuteen johtunee käsityksestä, jonka mukaan korkea itsearvostus liittyy hyviin tuloksiin, kuten henkilökohtaiseen menestymiseen, kun taas matala itsearvostus liittyy heikkoihin tuloksiin, kuten yhteiskunnasta poikkeavuuteen. Tosin nämä tulokset ovat hieman harhaanjohtavia, koska samaa aihetta koskevat tutkimustulokset eivät aina ole olleet johdonmukaisesti samaa mieltä. Osa epäjohdonmukaisuudesta saattaa johtua itsearvostuksen mittaamisesta globaaleilla termeillä tarkempien termien sijaan. (Stets & Burke 2005, 131.)

Ihmissuhteet muovaavat yksilön käsitystä siitä, miten positiivisesti tai negatiivisesti hän ajattelee itsestään. Itsearvostuksen tärkeä lähde on toisilta ihmisiltä saatu mielipide itsestä, itsearvostus on kuin eräänlainen sosiaalinen mittari. Itsearvostus voidaan nähdä mittarina, joka kertoo henkilölle kuinka hyväksytty tai torjuttu hän on. Ihmiset ajattelevat itsestään negatiivisemmin, kun heidän mielestään muut ovat sulkeneet pois tai torjuneet heidät. Keskeinen mekanismi, jolla ihmissuhteet näyttävät vaikuttavan minään on käyttäytymisen vahvistus, joka viittaa prosessiin, jossa ihmiset toimivat vahvistaakseen toisten odotukset (kutsutaan myös termillä itseään toteuttava ennustus). Esimerkiksi opiskelijoiden suoriutumisessa on nähty parannusta, kun heidän opettajilleen on kerrottu satunnaisesti, että opiskelijat ovat ”akateemisia kirittäjiä”. (Aron 2005, 443.)

3.5 Minäkäsitys nuoruudessa

Minäkäsitys on tärkeä kaikissa elämänvaiheissa, mutta se lienee ongelmallisimmillaan nuoruudessa. Nuoruudesta puhutaan kriisinä, vaikka kaikki tutkijat eivät tätä allekirjoita. Rosenbergin tutkimuksen mukaan minäkäsityksen häiriöt ajoittuvat erityisesti varhaisnuoruuteen, ikävaiheeseen 12–13 vuotta. Tämä ei pidä paikkaansa kaikkien minäkäsityksen ulottuvuuksien kohdalla, mutta suurimmassa osassa kyllä. Lapsuuden psykologisesti turvallinen minäkäsitys korvautuu varhaisnuoruuden akuutilla hulinalla, joka usein (mutta ei aina) selkiytyy myöhemmin nuoruudessa. (Rosenberg 1985, 241–242.)

Nuorten minäkäsitys siis differentioituu, kun he näkevät itsensä erilaisissa rooleissa: opiskelijana, ystävien kanssa, vanhempien kanssa ja parisuhteessa. Kun nämä minäkäsitykset ovat muodostuneet, ne alkavat vaikuttaa nuoren käyttäytymiseen. Esimerkiksi nuoret, joilla on vahva akateeminen minäkäsitys, valitsee vaikeampia kursseja koulussa kuin nuoret, jotka eivät pidä itseään akateemisesti kyvykkäinä. Nuorten akateemiset minäkäsitykset näyttävät muodostuvan sekä

suoritusten sisäisestä vertailusta itse kehitettyyn ideaaliin nähden, että ulkoisesta vertailusta ikätovereihin vertaamalla. Vaikuttaa myös siltä, että havaittu kompetenssi jollakin alalla vaikuttaa siihen, miten nuori ajattelee kyvyistään muilla aloilla. Esimerkiksi jos opiskelija ei pääse matematiikan kurssista läpi, on todennäköistä, että se vaikuttaa myös minäkäsitykseen muista aineista matematiikan lisäksi. (Boyd 2006, 321–322.)

Minäkäsitys opiskelijana kehittyy opettajilta, toisilta opiskelijoilta ja omien kokemusten kautta saadusta palautteista. Opiskelijan minäkäsityksellä on luonnollisesti yhteys opintomenestykseen ja yleisesti koko opiskeluun. Onnistumisen ja epäonnistumisen syitä kuvaavilla kognitioilla eli kausaaliattribuutioilla on merkittävä yhteys opiskelijan minäkäsitykseen. Tulkinnat onnistumisista ja epäonnistumisista riippuvat hänen itseluottamuksestaan. Ihmiset, joilla on vahva minäkäsitys, pitävät epäonnistumisen syynä ulkoisia, sattuman aiheuttamia seikkoja ja onnistumisen syynä taas omia kykyjään. Ihmiset, joilla on heikko minäkäsitys, pitävät onnistumisen syynä hyvää tuuria ja epäonnistumisen kykyjen puutetta. Minäkäsitys on yhteydessä moneen eri tekijään, kuten opiskelun mielekkääksi kokemiseen, kouluasenteisiin, opiskelutavoitteiden asettamiseen, suoritusmotiiveihin, käyttäytymisongelmiin ja koulumenestykseen. Minäkäsitys on yhteydessä motivaatioperustaan ja omakohtaiseen tavoitteiden asettamiseen, niihin sitoutumiseen ja opiskelusuorituksiin. Myös opettajan minäkäsityksellä on yhteys opiskelijan minäkäsityksen kehittymiseen ja opintomenestykseen. Opettaja voi luoda ilmapiirin, jossa opiskelija voi tuntea turvallisuutta ja hyväksyntää sekä keskinäistä tukea. Näin pystytään kehittämään opiskelijan itsearvostusta ja laajentamaan minäkäsitystä oppimiskokemusten myötä. (Luopajarvi 1995, 56–57.)

Minäkäsitys vaikuttaa myös ammatin valintaan. Minäkäsityksen kehittyessä nuoret hylkäävät itselleen sopimattomiksi näkemiään ammatteja. Ensimmäiseksi hylätään ne ammatit, jotka eivät ole sopusoinnussa sukupuolen kanssa. Sitten ammatteja karsitaan status-kriteerin mukaan, jolloin luovutaan myös niistä ammasteista, joiden saavuttaminen vaatii yksilöltä liian paljon ponnistuksia. Lopuksi jäljelle jääneistä ammasteista tehdään valinta. Valintaan vaikuttavat ammattien psykologiset piirteet. Vaikka ihmiset eivät tiedä johonkin ammattiin kuuluvista tehtävistä ja toimista, heillä on kuitenkin yhteisiä näkemyksiä ammattien sosiaalisesta asemasta. Kaikki ihmiset eivät pysty saavuttamaan haluamiaan ammatteja, jolloin he joutuvat tekemään kompromisseja. Teorian mukaan kompromissitilanteessa ihminen uhraa ensin psykologiset tekijät, sitten halutun statusaseman ja vasta viimeiseksi sukupuolisidonnaisuuden. (Stenström 1988, 15–16.)

4. Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävä

Tutkimustehtävänäni on etsiä vastauksia seuraaviin kysymyksiin.

Pääongelma:

Millainen minäkäsitys ammattiin opiskelevilla nuorilla on ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen?

Osaongelmat:

- 1) Miten ammattiin opiskelevat nuoret kuvailevat minäkäsityksiään?
- 2) Mitkä tekijät nuoren elämässä vahvistavat positiivista minäkäsitystä?
- 3) Mitkä tekijät nuoren elämässä luovat negatiivista minäkäsitystä?
- 4) Miten kouluinstituutio on vaikuttanut nuorten minäkäsityksiin?

Tarkastelen aihetta nuoruuden ja minäkäsityksen käsitteiden kautta. Käsitellyt teemat ovat luoneet teoreettisen viitekehyksen tutkittavalle aiheelle. Nuoruuden pohtiminen ikävuosina paikantaa nuoruuden tiettyjen ikävuosien välille. Nuoruus elämänvaiheena valottaa nuoruuteen liittyviä piirteitä, millaisena nuoruus nähdään. Elämänkaaripsykologian näkökulma tarjoaa pohdintaa nuoruuden kehitystehtävistä ja muista nuoruuteen kuuluvista siirtymistä ja institutionaalisista urista. Lopuksi nuoret paikannetaan osaksi yhteiskuntaa ja luon lyhyen katsauksen kouluinstituution merkitykseen nuoruudessa. Minäkäsityksen osalta tarkastelen käsitteen moninaisuutta ja sitä, miten käsite määritellään. Teoriat minäkäsityksen kehityksestä luovat taustaa myös haastattelemieni nuorten minäkäsityksille. Minäkäsitys on tietyllä tapaa hyvin psykologinen käsite. Sosiologinen näkökulma tuo oman pohdintansa käsitteestä. Minuuden, identiteetin ja itsearvostuksen tarkasteleminen tarkentavat minäkäsityksen eri komponenttien määrittelyjä. Lopuksi kartoitan minäkäsityksen merkitystä tietyssä ikävaiheessa - nuoruudessa.

Käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä positiivinen minäkäsitys ja negatiivinen minäkäsitys. Minäkäsitys siis sisältää itsearvostuksen käsitteen. En halunnut rajata kysymystäni koskemaan vain itsearvostusta, vaan halusin antaa haastateltaville mahdollisuuden kertoa mahdollisimman laajasti minäkäsityksestään. Mielestäni haastateltavien vastauksissa kietoutuu yhteen minäkäsityksen

kaikkien elementtien osia, niin identiteetti, itsearviointi kuin itsearvostuskin. Halusin tutkia nimenomaan ammattiin opiskelevia nuoria, sillä tämän hetkisen sosiaalikirjallisuuden kautta he ovat lähellä myös ammatillista kiinnostustani. Tätä kautta mielenkiinto kohdistuu nuorten minäkäsitysten ohella myös tarkemmin nuorten opiskelijoiden minäkäsitykseen kouluinstituution valossa. Näen aiheen tärkeänä sosiaaliryönnön kannalta, koska minäkäsitys vaikuttaa olennaisesti ihmisen käyttäytymiseen. Sosiaalikirjallisuuden on mahdollisuus kartoittaa opiskelijan minäkäsitystä ja tarvittaessa tukea ja kannustaa, jotta opiskelija pystyisi saavuttamaan asetetut tavoitteensa.

4.2 Tutkimukseen osallistujat

Perttulan mukaan tutkimuksen teossa on tärkeää miettiä, ketä tutkija aikoo tutkia. Tutkittavia ei voi valita yksipuolisesti ilman tutkittavan omaa suostumusta, vaan tutkittavan on haluttava osallistua tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuminen vaatii tutkittavalta paljon, mutta se voi toisaalta myös antaa hänelle paljon. Tutkittavien elämäntilanteet saattavat poiketa toisistaan, mutta tutkijan on tällöin osattava ohjata tutkittavia kertomaan tutkijaa kiinnostavasta aiheesta. (Perttula 2005, 153–154.)

Kokosin aineiston haastattelemalla ammattiopistossa opiskelevia nuoria. Tutkimukseen osallistui 9 nuorta, 6 tyttöä ja 3 poikaa. Osa nuorista on alaikäisiä, osa täysi-ikäisiä. Ikä vaihtelee 16-vuotiaasta 23-vuotiaaseen. Nuoret opiskelevat eri aloja; jalkinealaa, kone- ja metallialaa, puualaa, painoviestintäalaa, cateringalaa ja pintakäsittelyalaa. Käytän tutkittavista ilmaisua nuori, jolla siis tarkoitan näitä 16–23-vuotiaita nuoria. Haastateltavien valinta tapahtui tutkimuskysymyksen pohjalta. Tutkin ammattiin opiskelevien nuorten minäkuvia ja niihin vaikuttavia tekijöitä. Tästä syystä päädyin haastattelemaan nimenomaan ammattiopistossa opiskelevia nuoria. Aluksi pohdin, miten saan yhteyden nuoriin. Ajatuksenani oli, että kiertäisin ammattiopistossa eri luokissa ja pyytäisin sitä kautta halukkaita ottamaan yhteyttä minuun. Toteutin haastattelut keväällä juuri ennen lukuvuoden loppumista, joten aikataulu oli tiukka. Jos toteuttaisin tutkimuksen uudestaan, käyttäisin haastateltavien hakuun enemmän aikaa. Oros oli mielestäni tähän työhön sopivan kokoinen. Tosin minäkuvaa kartoittavat kolme ensimmäistä kysymystä olivat sen laatuaisia, että niitä olisi voinut kysyä isommalta joukolta nuoria.

Hylkäsin lopulta ajatuksen luokkiin jalkautumisesta. Yhteydenotto ensin opettajiin ja sitten opiskelijoiden yhteydenoton odottaminen tuntuivat liian aikaa vievältä. Jouduin kiristämään tahtia,

sillä opiskelijat olivat jäämässä kesälomalle ja tiesin, että kesälomalla heitä olisi ollut todella vaikea tavoitella tai saada innostumaan tutkimukseen osallistumisesta. Sen sijaan lähestyin suoraan kahden kesken nuoria, jotka tiesin opiskelevan eri aloilla. Tavoitin pari nuorta koulun käytävältä ja kerroin tekeväni tutkimusta, johon tarvitsisin haastateltavia, ja kysyin olisiko nuori halukas osallistumaan tutkimukseen. Osaa nuorista kysyin puhelimitse tekstiviestillä. Kaksi nuorta oli sosiaalikirjasto-työntekijäni kautta tuttuja ja kysyin haluaisivatko he osallistua tutkimukseen. Suurin osa nuorista oli siis minulle vain etäisesti tuttuja, saatoinkin tietää nimen ja alan mitä nuori opiskelee, mutta en juuri muuta. Yksi nuori oli minulle täysin uusi tuttavuus. Haastateltavien valikointi monipuolista aineistoa, koska mukaan tuli sekä tyttöjä, että poikia eri aloilta. Olen lainannut haastateltavia tulosten esittämisen yhteydessä. Käytän heistä lyhennettä H eli haastateltava ja numeroa 1–9, esimerkiksi ”H1” tarkoittaa haastateltavaa numero yksi. Pohdin haastateltavien sukupuolen merkitsemistä. Päädyin jättämään sukupuolen merkinnän pois lainauksista, koska en tässä työssä analysoi sukupuolen merkitystä. Haastatteluaineistossa olen muuttanut henkilöiden nimet ja esimerkiksi työpaikan nimen, jotta haastateltavien anonymiteetti säilyy.

4.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelulla tarkoitetaan henkilökohtaista vuorovaikutustilannetta, jossa haastattelija kysyy kysymykset suullisesti ja merkitsee haastateltavan antamat vastaukset muistiin. Haastattelussa haastateltava vastaa suullisesti, kun taas kyselyssä vastataan kirjallisesti. Haastattelun etuna on joustavuus. Tutkijalla on mahdollisuus toistaa kysymyksiä, oikaista väärinkäsityksiä, selvittää sanamuotoja ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. On suotavaa, että haastateltavat pystyisivät tutustumaan aiheeseen jo etukäteen. Tämä toteutuu, kun haastatteluluvasta ja haastatteluajankohdasta sovitaan. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 75.) Vuorovaikutustaidot ovat keskeisellä sijalla, oli aineistonkeruumenetelmä mikä tahansa. Tutkijan on näytettävä, että pitää toisen ihmisen kertomaa tärkeänä, aitona ja todellisena. Varsinkin haastattelussa vuorovaikutuksellisuus tulee esiin. Dialogisuus antaa hyvän pohjan vuorovaikutukselle. Yhtenä tekijänä on myös tutkijan rohkeus palauttaa tutkittavan kuvailut sen aiheen piiriin, jota tutkija haluaa tutkia. (Perttula 2005, 156.)

Aloitin aineistonkeruuni lähettämällä tutkimuslupahakemuksen ammatillisen koulutuksen johtajalle. Saatuaani tutkimusluvan, aloitin aineistonkeruun etsimällä haastateltavia. Käytin

aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Olin jo aikaisemmin käyttänyt haastattelua, joten tiesin suurin piirtein mitä voisin odottaa. Silti ensimmäinen haastattelu jännitti. Tiesin kuitenkin myös, että haastattelut eivät koskaan ole täysin samanlaisia ja yllätyksiä saattaa tulla. Onnekseni haastateltavat olivat melko puheliaita ja kertoivat mielellään ajatuksiaan. Luonnollisesti ihmiset eroavat toisistaan, toiset olivat puheliaampia ja monisanaisempia kuin toiset. Jälkeenpäin ajateltuna olisin voinut jokaisen haastattelun jälkeen kirjoittaa ylös itselläni heränneitä ajatuksia ja asioita, joita voisi ottaa huomioon seuraavassa haastattelussa. Tosin tein haastattelut melko lyhyen ajan sisällä, joten pitkää väliä eri haastatteluiden välille ei päässyt syntymään. Seuraavaan haastatteluun mentäessä muistin vielä mitä oli puhuttu ja mitä uusia asioita oli juuri tietyn nuoren kanssa tullut esiin.

Pyrin haastatteluissani luomaan Laineen (2001, 36) kuvaileman haastattelutilanteen: haastattelu pyritään järjestämään mahdollisimman avoimeksi, luonnolliseksi ja keskustelunomaiseksi. Haastatteluun olisi hyvä varata runsaasti aikaa (Lehtomaa 2005, 171). Haastattelussa subjektiviteetti saattaa tulla esiin monissa eri vaiheissa. Aluksi tutkijan omat ennako-odotukset ohjaavat koko tutkimuksen suunnittelua ja toteutusta. Haastattelussa on aina läsnä kaksi ihmistä: tutkija ja tutkittava. Toisilleen ennestään vieraat ihmiset usein hakevat aluksi niin sanottua yhteistä säveltä. Alussa solmitaan sanaton sopimus, joka vaikuttaa siihen, millaiseksi jatko tulee muodostumaan. Koko haastattelun ajan sekä tutkija että tutkittava yhdessä konstruoivat käsiteltäviä asioita. (Saarnivaara 1996, 107–111.)

Haastattelujen paikkaa oli mielestäni tärkeä pohtia. Missä haastateltavat voisivat rentoutua ja kertoa ajatuksiaan avoimesti ja ilman häiriötä? Aluksi toivoin, että voisin haastatella nuoria koulun tiloissa, mutta jossain muualla kuin työhuoneessani, etteivät nuoret sekoittaisi tutkijanrooliani ja työntekijärooliani. Valitettavasti en saanut varattua muita tiloja lyhyellä varoitusajalla, koska ne olivat muussa käytössä. Päädyin haastattelemaan nuoret työhuoneessani, jonka etuna oli paikan rauhallisuus. Korostin nuorille, että olen tilanteessa vain ja ainoastaan tutkijana eikä haastattelu liity mitenkään työhöni. Siirsin tuolit eri paikkoihin, missä ne yleensä huoneessani ovat, jotta se rikkoisi työhuoneeni ”kaavaa”. Käytin haastatteluiden tallentamiseen mp3-soitinta, johon kuului nauhoitusominaisuus. Haastattelut pystyi näin siirtämään helposti tietokoneelle. Olin käyttänyt nauhuria jo aikaisemmin, joten pystyin luottamaan sen toimimiseen. Yhden nuoren tapasin hänen toivomuksestaan kahvilassa, jossa oli jonkin verran hälinää ja muita ihmisiä, mutta mielestäni asia ei vaikuttanut haastatteluun. Haastatteluiden jälkeen litteroin haastattelut. Aineistoa syntyi näin yhteensä 53 liuskaa.

4.4 Haastattelukysymykset

Käytin siis haastatteluissa teemahaastattelua eli puolistrukturoitua haastattelua. Tuomen & Sarajärven (2002, 77) mukaan teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten etukäteen valittujen teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelussa korostetaan henkilöiden tulkintoja asioista, heidän asioille antamia merkityksiä sekä sitä, miten merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. On makukysymys pitääkö kaikille haastateltaville esittää kaikki suunnitellut kysymykset, pitääkö kysymykset esittää tietyssä ja samassa järjestyksessä, pitääkö sanamuotojen olla jokaisessa haastattelussa samat jne. Yhdenmukaisuuden vaateen aste vaihtelee tutkimuksesta toiseen. Pysin tutkimuksessani pitämään jotakuinkin kiinni teemoista ja etenin kaikkien haastateltavien kanssa samassa järjestyksessä. Teemat eivät kuitenkaan olleet tiukasti sidottuja, jotkut haastateltavat kertoivat aiheesta laajemmin ja rönsyilevämmiin kuin toiset. Joillakin saattoi tulla vielä haastattelun loppuvaiheessa mieleen joku asia, joka liittyi aikaisemmin käsiteltyyn teemaan. Haastattelujen edetessä minulle tutkijana tuli pariin otteeseen uusia asioita mieleen, joita kysyin siitä eteenpäin kaikilta haastateltavilta.

Teemahaastattelussakaan ei voi kysyä ihan mitä tahansa, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Etukäteen valitut teemat perustuvat periaatteessa tutkimuksen viitekehykseen eli siihen mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään. Teemahaastattelun avoimuudesta riippuen teemojen sisältämien kysymysten suhde viitekehyksessä esitettyyn vaihtelee intuitiivisten ja kokemusperäisten havaintojen sallimisesta aina tiukasti etukäteen tiedettyihin kysymyksiin pitäytymiseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 76–77.) Tutkimuksessani sallin haastateltavien kertoa varsin laajasti teemoista. Minäkäsitys ei ole helppo aihe nuorille käsittää tai ymmärtää eikä se varmasti ole helppoa aikuisillekaan. Oli mielenkiintoista huomata miten nuoret ymmärsivät kysymykset. Vastaukset vaihtelivat melko paljon ja nuoren ikä näytti vaikuttavan siihen, miten asioita pohti, kuinka abstraktia ajattelua pystyi ilmaisemaan sanallisesti.

Jaoin kysymykset eri teemoihin (Liite 1.). Käytin minäkäsityksen muodostumiseen Markku Ojosen (1985, 9) jaottelua. Ojanen puhuu minäkuvasta, mutta Ojanen viittaa esimerkiksi Schneiderin käyttämään käsitteeseen *self-concept*, jonka ymmärrän tässä tutkimuksessa tarkoittavan laajemmin minäkäsitystä. Minäkäsityksen teema-alueiksi muodostuivat a) identiteetti b) itsearviointi ja c) itsearvostus. Lisäksi jaoin minäkäsitykseen liittyvät muut kysymykset kolmeen teemaan:

positiivista minäkäsitystä vahvistavat tekijät, negatiivista minäkäsitystä luovat tekijät ja kouluinstituution vaikutus. Nuoret eivät välttämättä olleet pohtineet tiettyjä asioita koskaan aikaisemmin, joten vastaaminen ei aina ollut aivan helppoa. Minäkäsityksen teemoihin liittyi helpot kysymykset. Identiteettiä kartoitin kysymyksellä ”Kuka sinä olet?”, itsearviointia kysymyksellä ”Millainen sinä olet?” ja itsearvostusta kysymyksellä ”Miten hyvä tai arvokas omasta mielestäsi olet?”. Minäkäsitystä kartoittavat kysymykset voidaan nähdä myös ongelmallisina. Kysymykset olivat äärimmäisen pelkistettyjä. Näitä kysymyksiä on käytetty aikaisemmin suuremmissa kvantitatiivisissa aineistoissa. Kiinnostuin kuitenkin kysymyksistä siinä määrin, että halusin kokeilla miten ne toimivat kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Mielestäni ne antoivat kiinnostavaa tietoa nuorten käsityksistä, mutta kysymyksiä olisi voinut syventää vielä enemmän. Päätin antaa nuorille vapauden tuoda esiin sellaisia asioita, joita heillä ensimmäisenä tulee mieleen, mutta olisin voinut tehdä enemmän jatkokysymyksiä ja tarkennuksia.

Minäkäsityksen vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä jaoin alateemoiksi, jotka olivat:

1. perhe ja sukulaiset
2. kaverit
3. muut ihmiset
4. nuori itse
5. yhteiskunta (esim. media)

Kouluinstituutio teeman jaoin seuraavasti:

- alakoulun vaikutus minäkäsitykseen
- yläkoulun vaikutus minäkäsitykseen
- ammattiopiston ja muiden toisen asteen koulujen vaikutus minäkäsitykseen
  - o koulukaverit
  - o opettajat
  - o opiskeltava ala

Nämä haastattelun teemat jäsentävät myös tutkimustulosten esittämistä. Nuoret vastasivat ensiksi yksinkertaisiin kysymyksiin, kuten ”Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet minäkäsitykseen positiivisesti?”. Jos nuori kertoi esimerkiksi perheestään, mutta ei maininnut kavereitaan, kysyin teemojen mukaisesti onko esimerkiksi kavereilla ollut vaikutusta.

4.5 Aineiston analysoiminen

Laadullisessa tutkimuksessa eri tutkimuksen vaiheet kietoutuvat yhteen. Tutkimusprosessin aikana tutkimussuunnitelmaa tai jopa tutkimusongelman asettelua voi joutua muuttamaan aineistonkeruun kuluessa. Laadullisessa tutkimuksessa myös tutkittavien näkökulma ja osallistuvuus nähdään tärkeänä. Laadullisessa tutkimuksessa pyritään tavoittamaan tutkittavien oma näkökulma. Yhtenä keskeisenä kysymyksenä on pidetty objektiivisen ja subjektiivisen suhdetta. Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan ei ole mahdollista olla täysin objektiivinen, mikä tarkoittaisi sitä, että tutkija katsoo tutkimuskohdetta ulkoapäin, puolueettoman päältäkatsojan näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa objektiivisuus syntyy oman subjektiivisuutensa tunnistamisesta. (Eskola & Suoranta 1998, 16–17.) Laadullisessa tutkimuksessa ajatellaan yleensä, että tutkija ei voi olla täysin neutraali tai näkymätön suhteessa tutkimuskohteeseensa. Tutkija tuo mukanaan tahtomattaankin omat käsityksensä, arvonsa ja uskomuksensa, jotka vaikuttavat koko tutkimusprosessiin. Tämän vuoksi tutkijan olisi tunnistettava oma paikkansa tutkijana, mikä vaatii itsereflektiota ja itsekriittistä sekä ymmärtävää itsetutkiskelua. (Rauhala 1993, 91; Saarnivaara 1996, 105.) Laadullisessa tutkimuksessa on usein varsin vähän tutkittavia, mutta niitä pyritään analysoimaan mahdollisimman perusteellisesti. Määrä ei ole tieteellisyyden kriteeri, vaan laatu. Harkinnanvarainen otanta tarkoittaa, että tutkija kykenee rakentamaan tutkimukseensa vahvat teoreettiset perustukset, jotka osaltaan ohjaavat aineiston hankintaa. Tutkijan asema laadullisessa tutkimuksessa on varsin vapaa, mikä mahdollistaa joustavan tutkimuksen suunnittelun ja toteutuksen, mutta edellyttää tutkimuksellista mielikuvitusta. (Eskola & Suoranta 1998, 18, 20.)

Nuorten ja lasten minäkäsityksiä kokonaisuudessaan ei ole tutkittu kovinkaan paljon viime aikoina. Sen sijaan identiteettiä on tutkittu melko paljon. Tutkimuksissa, joissa on tutkittu nuorten ja lasten minäkäsityksiä on pääasiassa käytetty kvantitatiivisia menetelmiä. Varsinkin psykologiassa minäkäsitystä on perinteisesti tutkittu kvantitatiivisin menetelmin. Ongelmana minäkäsitystutkimuksissa ovat muun muassa sosiaalisesti suotavien vastausten esittäminen ja alttius emotionaalisille tekijöille, kuten salpautuminen, kun pitäisi kertoa itsestä. Psykologian tutkimuksissa on tavallisimmin käytetty arviointiasteikkoja, kyselylomakkeita ja adjektiiviluetteloja aktuaalisen minäkäsityksen, ihanneminän ja itsearvostuksen tutkimisessa. Gergenin (1968) mukaan vapaa kuvaus on herkin minäkäsityksen aspektien tutkimiseen tarkoitettu menetelmä. Menetelmää kutsutaan myös ”Who am I?” – metodiksi. Tutkimuksissa on pyritty erottamaan suhteellisen pysyvät kategoriaaliset sosiaalisen identiteetin peruselementit erotuksena vaihtuvammista

attribuuteista ja sisällöistä, kuten harrastukset, toiminnot ja persoonalliset ominaisuudet. Vapaan kuvauksen etuna sidottuihin asteikkoihin verrattuna on pidetty sitä, että vapaassa kuvauksessa on mahdollista tuottaa itselle relevantteja vastauksia. Voidaan tarkastella paitsi minäkäsityksen evaluatiivista puolta, myös sosiaalista identiteettiä ja tiettyjä attribuutteja, eri ominaisuuksien keskinäistä painottumista ja organisoitumista. (Pölkki 1978, 22; 25–27.)

Päädyin tässä työssä kvalitatiiviseen tutkimusotteeseen, koska mielestäni se tuo esiin enemmän kuin usein pintapuoliseksi jäävä kvantitatiivinen tutkimus. Haluan tarkastella nuorilta itseltään nousevia ajatuksia, en antaa valmiiksi esimerkiksi adjektiivilistaa, josta tutkittava ilmaisee onko tietynlainen vai ei tai kuinka paljon tätä piirrettä tutkittavassa on. Kvalitatiivinen tutkimus minäkäsityksistä tuo uutta ja erilaista näkökulmaa minäkäsitysten tutkimusten joukkoon. Toisaalta kysyin minäkäsitykseen vaikuttaneista tekijöistä nuorilta vapaan kertomisen jälkeen tietyistä teemoista, jos he eivät olleet niistä puhuneet. Koin, että se oli tarpeen monipuolisemman aineiston saamiseksi. Tutkimusmenetelmänä käytän sisällönanalyysia. Sisällönanalyysia voi pitää yksittäisenä metodina, mutta toisaalta myös väljänä teoreettisena kehyksenä, joka voidaan liittää erilaisiin analyysikokonaisuuksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91). Periaatteessa useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät perustuvat tavalla tai toisella sisällönanalyysiin. Sisällönanalyysin voi siis ajatella kirjoitettujen, kuultujen tai nähtyjen sisältöjen analyysinä väljänä teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 93.)

Tuomi & Sarajärvi (2002, 94) ovat muokanneet Timo Laineen kuvausta laadullisen tutkimuksen analyysistä. Analyysi etenee seuraavasti:

1. *Päätä mikä tässä aineistossa kiinnostaa ja tee vahva päätös*
- 2.a. *Käy läpi aineisto, erota ja merkitse ne asiat, jotka sisältyvät kiinnostukseesi*
- 2.b. *Kaikki muu jää pois tästä tutkimuksesta*
- 2.c. *Kerää merkityt asiat yhteen ja erikseen muusta aineistosta*
3. *Luokittele, teemoita tai tyyppitele aineisto (tms.)*
4. *Kirjoita yhteenveto*

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 143–144) puhuvat laadullisen tutkimuksen analyysistä, jolla he tarkoittavat aineiston erittelyä ja luokittelua. Analyysissa edetään kokonaisuudesta osiin, aineiston luokitteluun ja luokkien yhdistelyyn. Tämän jälkeen synteesissä pyritään luomaan kokonaiskuvaa,

aineistoa tulkitaan ja hahmotetaan tutkittava ilmiö teoreettisesti uudelleen. Eskolan & Suorannan (1998, 138) mukaan laadullisen aineiston analyysin tarkoituksena on muodostaa aineistoon selkeyttä ja tällä tavoin tuottaa uutta tietoa tutkittavasta aiheesta. Analyysin tavoitteena on tiivistää aineistoa kadottamatta silti sen sisältämää informaatiota. Aloitin aineistoni analyysin tarkastelemalla koko aineistoa aluksi kokonaisuudessaan ja palautin mieleeni millaisia haastattelutilanteet olivat ja miten keskustelu niissä eteni.

Teemahaastattelurunkoa voi käyttää apuna aineiston koodaamisessa. Aineistoista seulotaan teemahaastattelurungon avulla sellaisia tekstikohtia, jotka kertovat kyseisistä asioista. (Eskola & Suoranta 1998, 153.) Poimin tekstistä jokaiselta haastateltavalta olennaisimmat merkitykset teemahaastattelurungon mukaan ja kirjasin ne ylös käyttäen samoja sanoja ja ilmaisuja kuin haastateltavakin, jotta merkitykset tulisivat kirjattua mahdollisimman aitoina ja oikeina. Teemoittelua voi käyttää saadakseen esille kokoelman erilaisia vastauksia esitettyihin kysymyksiin (Eskola & Suoranta 1998, 180). Toisessa vaiheessa käytin teemoittelua apunani. Tiivistin ja ryhmittelin löytämiäni merkityksiä teemojen alle. Yläteemoiksi muodostuivat: minäkäsitys, positiivisen minäkäsityksen tekijät, negatiivisen minäkäsityksen tekijät, kouluinstituution vaikutus minäkäsitykseen sekä eletyn elämän vaikutus minäkäsitykseen. Minäkäsitys –teema koostui alateemoista identiteetti, itsearviointi ja itsearvostus. Sekä positiivisen, että negatiivisen minäkäsityksen tekijät jakoutuivat alateemoihin perhe ja sukulaiset, kaverit, muut ihmiset ja asiat, nuori itse ja yhteiskunta. Yhdistin esimerkiksi perheestä ja sukulaisista kertoneiden merkitykset teeman ”perhe ja sukulaiset” alle. Yhdistin myös kertomukset muista ihmisistä kuin perheestä, sukulaisista tai kavereista sekä muut irrallisemmat kertomukset teeman ”muut ihmiset ja asiat” alle. Yhdistin siis haastateltavien merkitykset samojen teemojen alle. Näin huomasi helposti, mitkä olivat yhdistäviä tekijöitä ja mitkä taas aivan omalaatuisia joillakin haastateltavilla. Tämän jälkeen loin kokonaiskuvan merkityksistä käymällä jokaisen teeman läpi. Lopuksi pohdin tuloksia muun tutkimuskirjallisuuden avulla.

4.6 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen on oltava luotettava ja teorianmuodostuksen yhteydessä on tuotava esiin perusteet, joiden mukaan tutkimus on luotettava. Luotettavuudella tarkoitetaan tutkimuksen vapautta satunnaisista ja epäolennaisista tekijöistä. Yleensä satunnaisuudet karsiutuvat pois tutkimuksen

kuluessa, koska itse tutkimus on koko ajan arvioinnin alla. (Varto 1992b, 103–104.) Tällaiseen satunnaisuuksien pois karsimiseen pääsin tutkimuksessani pohtimalla tarkkaan, mitä asioita haluan ottaa mukaan ja mitä jätän pois. Mitkä asiat ovat kaikkein keskeisimpiä ja olennaisimpia juuri tämän tutkimuksen kannalta? Mistä näkökulmasta haluan tutkia aihetta? Kun päätin näkökulmani, tietynlainen suunta säilyi koko ajan, vaikka tutkimukselle ominaisesti näkökulma myös jalostui ja kehittyi tutkimuksen teon mukana. Toisaalta saatoin jäykistyä liikaa teemoihini. Kysyin kaikilta nuorilta minäkäsitykseen vaikuttaneiden tekijöiden alateemoista. Pyrin varmistamaan sen, että nuoret saivat kertoa kaikesta mitä heidän mieleensä tuli, mutta lisäksi kävin alateemat kaikkien kanssa läpi. Saatoin odottaa liian ennalta arvattavia tuloksia. Yllätyksellisyyttä ja poikkeavia tuloksia olisi voinut tulla enemmän esiin, jos en olisi haastattelussani pitäytynyt teemoissa.

Luotettavuuden yhteydessä voidaan puhua myös kvantitatiivisen tutkimuksen yhteydestä tutuista käsitteistä validiteetista ja reliabiliteetista. Laadullisen tutkimuksen piirissä käsitteet saavat hieman erilaisen merkityksen, sillä samassa merkityksessä käsitteitä ei voi käyttää eri tutkimussuuntausten kanssa. Silvermanin (2000, 188) mukaan sana validiteetti tarkoittaa totuutta, pätevyyttä. Reliabiliteetilla taas tarkoitetaan tulosten luotettavuutta. Ovatko tulokset sattumanvaraisia vai pystytäänkö samat tulokset saamaan, jos tutkimus toistetaan täsmälleen samanlaisena? Laadullisessa tutkimuksessa ei tosin luonnollisestikaan pystytä toistamaan tutkimusta täysin samanlaisena, koska ihmiselämän tilanteet ovat ainutlaatuisia.

Mielestäni vaatimus tutkimuksen totuudellisuudesta ja luotettavuudesta eivät aina ole yksiselitteisiä, varsinkaan kun tutkitaan ihmisiä. Ihmiset eivät välttämättä aina kerro totuutta tutkijalle, jos he haluavat esimerkiksi antaa jollain tavalla paremman tai silotetumman kuvan itsestään tai elämästään. Ihmiset saattavat myös kuvitella, että tutkija haluaa heidän vastaavan tietyllä tavalla ja siksi he vastaavat niin, vaikka he eivät välttämättä muuten olisikaan aivan sitä mieltä. Tutkija on joskus tutkittavalle eräänlainen auktoriteetti. Omassa tapauksessani haastateltavat olivat minua nuorempia ja moni kyseli kiinnostuneena pro gradun kirjoittamisesta ikään kuin ihailevaan sävyyn. Asetelma saattoi vaikuttaa joihinkin vastaajiin. Toisaalta ikäeroni haastateltaviin ei ollut mahdollisesti suuri ja tuntui, että haastateltavat eivät pitäneet minua uhkaavana tai varsinaisena auktoriteettina. Minulle tuli tunne, että he kertoivat kokemuksistaan vilpittömästi.

Tutkimuksen tulee olla luotettavuuden lisäksi eettisesti toteutettu. Eettisiä kysymyksiä tulisi pohtia jo tutkimusta suunniteltaessa ja koko tutkimuksen ajan. Marshall & Rossman (1999, 90) puhuvat vastavuoroisuudesta eettisyyden yhteydessä. Tutkittavat antavat itsestään paljon jo pelkästään

käyttämällä aikaansa ja vastaamalla tutkijan kysymyksiin. Vastavuoroisuus voi tarkoittaa esimerkiksi tutkijan asettautumista avunantajaksi. Tutkija voi vaikkapa keittää kahvia, olla kuuntelijana tai tarjota informaalia palautetta. Sieber (1982, 145) on todennut, että ehkäpä tärkeimpiä eettisiä kysymyksiä ovat yksityisyyden suojeleminen ja luottamuksellisuus. Nämä tulisi taata tutkittavalle aina tutkimusta tehtäessä.

Halusin kiinnittää erityistä huomiota juuri näihin seikkoihin, vastavuoroisuuteen, yksityisyyden suojelemiseen ja luottamuksellisuuteen. Vastavuoroisuus aiheutti pohdintaa, koska en halunnut vaikuttaa tutkittavien vastauksiin omilla kommentteillani tai reagoinnillani. Minulle ei ollut myöskään luontevaa olla haastattelutilanteessa täysin ilmeeton ja eleeeton. Olen varmasti jollain tavalla vaikuttanut haastateltaviin jo omalla olollani, mutta pyrin siihen, että vaikutukseni jäisi mahdollisimman pieneksi. Myös anonymiteetti eli yksityisyyden suojeleminen oli eettisesti tärkeää. Pyrin varmistamaan tämän kiinnittämällä huomiota siihen, kuinka paljon kerron tutkittavista henkilökohtaisia yksityiskohtia. Säilytin aineistoa kotonani muiden ulottumattomissa. Tuhoan haastatteluaineiston paperiversion silppurissa ja poistan sähköiset tiedostot asianmukaisesti.

Nuoren minäkäsitys voi olla aiheena sensitiivinen. Aihe on hyvin henkilökohtainen, mutta riippuu nuoresta, pitääkö hän aiheetta sensitiivisenä vai ei. Toiset nuoret kertoivat hyvin avoimesti ikävistäkin asioista, toiset taas jättivät varmasti joitakin asioita kertomatta. Luottamuksellisuus säilyy, kun tutkija pitää haastateltavien henkilöllisyyden salassa eikä kerro asioita, joita nuori ei halua julki. Yleensä jo haastatteluvaiheessa nuori puntaroi, mistä asioista hän haluaa kertoa ja mistä ei, eikä puhu asioista, joita ei halua muiden tietoon. Luottamuksellisuus säilytetään myös pitämällä luvatuista asioista kiinni. Mikä sitten sai nuoret osallistumaan tutkimukseen ja puhumaan minäkäsityksistään? Vaikutti siltä, että nuoret kertoivat varsin mielellään omasta elämästään ja siihen vaikuttavista asioista. Kuulluksi tuleminen voi olla monelle nuorelle positiivinen kokemus. Voi olla tärkeää huomata, että joku on kiinnostunut juuri hänen elämästään, ajatuksistaan ja minäkäsityksestään.

5 Minäkäsitys

Minäkäsitys on laaja ja monimutkainen kokonaisuus. Tässä työssä minäkäsitys on jaettu kolmeen osioon: identiteettiin, itsearviointiin ja itsearvostukseen.

5.1 Identiteetti

Kartoitin tutkimuksessani nuorten identiteettiä kysymällä heiltä yhden yksinkertaisen kysymyksen: kuka sinä olet? Neljä nuorta aloitti vastauksensa kertomalla nimensä. Viisi heistä kertoi sukupuolensa ja kaksi kertoivat olevansa ihmisiä, eläviä ja hengittäviä olentoja. Nuoret myös kuvailivat itseään:

Eli olen persoonallinen ihminen, näin sen voisi parhaiten sanoa. Oman tien kulkija ja luova.(H1)

No ilonen ja semmonen vähä itsepäinen kai.(H2)

En tiää, semmonen, tykkään hauskanpidosta ja näin.(H3)

Ihan kova jätkä. (H4)

Semmonen vähä et mä just ja just selviydyn kaikista jutuista, mä meen aina sieltä missä aita on matalin. (H6)

Iloinen ja avoin persoona. (H8)

Ojasen (1985, 9) mukaan identiteetti tarkoittaa asioita, jotka kuvaavat ihmisen roolia tai asemaa. Eräässä opiskelijoille tehdyssä tutkimuksessa opiskelijat vastasivat ”kuka minä olen?” – kysymykseen yleensä kertomalla sukupuolensa, ikänsä, opiskeluroolinsa ja psyykkisen perustyylinsä (onnellinen, masentunut jne.). Myös mieltymyksiä ja uskomuksia esitettiin usein. Tämä tukee tässä tutkimuksessa saatuja vastauksia nuorilta. Tosin tämän tutkimuksen nuoret eivät kertoneet ikäänsä, joka todennäköisesti johtui siitä, että se kysyttiin haastattelun alussa taustatekijänä. Heiltä kysyttiin haastattelun alussa myös opiskeluroolistaan eli mitä alaa he opiskelevat ja kuinka monetta vuotta. Nuoret kuvailivat itseään sekä myönteisillä, että kielteisillä ilmauksilla. Useiden tutkijoiden (Beane & Lipka 1984; Puuronen 2006; Boyd 2006) mukaan nuoruuteen kuuluu identiteetin kriisi. Olisi mielenkiintoista tietää, miten nämä tutkimuksen nuoret

vastaisivat samaan ”kuka minä olen?” – kysymykseen vaikkapa kymmenen vuoden päästä. Kuvailisivatko he itseään aivan eri tavalla? Nuoret ovat kuvailleet itseään kiinnittyneenä tiettyyn aikaan ja paikkaan, joka epäilemättä vaikuttaa vastauksiin. Toisaalta voidaan pohtia sitä, missä määrin identiteetin voi tavoittaa analysoimalla vastausta yhteen kysymykseen. Nuoret ovat todennäköisesti ymmärtäneet kysymyksen kukin aivan omalla tavallaan. Jos identiteettiä olisi lähtenyt kartoittamaan yksityiskohtaisemmin, useampi tarkentava kysymys olisi ollut paikallaan.

Saastamoisen (2006, 170) mukaan identiteetti on itsen ja muiden tekemiä määrittelyjä siitä, kuka yksilö on. Tässä tutkimuksessa nuorten kuvailut omasta identiteetistään ovat siis peräisin sekä omista, että muiden ihmisten määrittelyistä. Vastauksista on mahdotonta erottaa mitkä ovat nuoren omia ja mitkä muiden ihmisten määrittelyjä. Joistakin määrittelyistä voisi ajatella, että ne ovat tulleet esimerkiksi vanhemmilta, jotka ovat sanoneet nuoren olevan tietynlainen. Jos nuori on saanut kuulla jostakin piirteestä toistuvasti, hän on voinut alkaa ajatella, että todella on sellainen. Aina näin ei kuitenkaan tapahdu.

5.2 Itsearviointi

Itsearviointia kartoitin kysymyksellä ”millainen sinä olet?”. Kaikki nuoret vastasivat kysymykseen kuvailemalla luonteenpiirteitään tai persoonallisuuttaan, useimmat hyvin myönteisiä piirteitä.

Lojaali, tukeva, ystävällinen useimmiten, paitsi niille, jotka eivät ole sitä ansainneet. Erikoinen. (H1)

Noo ehkä vähän hiljanen ja semmonen miettelias ja sitte, no tietyissä tapauksissa sitte oon tosi äänekäski, että vaihtuu vähän silleen, silleen tota porukan mukaan. Huumorintajunen ja ehkä hauska ja hölmöki välillä. (H3)

Aktiivinen, positiivinen. (H5)

Noo mä oon empaattinen, sit mä oon sosiaalinen, sellanen pirtee yleensä. (H6)

Huumorintajunen, luotettava, ystävällinen, positiivinen ihminen, en suutu helposti, ystävällinen ihminen kaikille. (H7)

Iloinen ja avoin ja silleen niinku hirveen ilonen ja riittää energiaa joka suuntaan. (H8)

Mä oon aika monipersona, sosiaalinen, tuun toimeen kaikkien kanssa. (H9)

Nuoret kuvailivat itseään useimmiten sosiaalisiksi ja muiden kanssa hyvin toimeen tuleviksi. Muutkin kuvaukset liittyivät suurelta osin toisiin ihmisiin (luotettavuus, empaattisuus, ystävällisyys) tai siihen, millainen nuori on sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutustilanteissa. Itseä kuvailtiin myös vähemmän myönteisesti.

Tietenkin myöskin valitettavasti pahat puoleni eli pitkävihainen ja yritteliäs, kovapäinenkin. (H1)

No...millainen mä nyt oon...laiska. (H2)

Väsyny. (H5)

Sitten mulla ei oo sitä itsekuria yhtään ja... sit joskus mä ajattelen aika paljo vaan itteeni, mut oon mä empaattinen, mutta jos siitä on mulle jotain hyötyä niin mä ajattelen itteeni. Öö vähän epävarma. (H6)

Sit mä oon vähä välillä ajattelematon ja teen mitä ei pitäis tehdä. (H9)

Nuorten vastaukset pistivät pohtimaan, tarkoittivatko nuoret kuvailemiaan piirteitä yleisesti vai kertoivatko esimerkiksi kaksi nuorta olevansa laiskoja tai saamattomia nimenomaan koulussa. Haastattelu koulun tiloissa saattoi tuoda normaalia enemmän mieleen kouluun liittyviä piirteitä.

Ojasen (1985, 9) mukaan itsearvioinnissa käytetään pääasiassa adjektiiveja. Arvioineilla on yleensä jokin standardi, johon minää kuvaavaa piirrettä vertaillaan. Useimmiten nämä standardit perustuvat kokemuksiin muista ihmisistä. Nuori siis on elämänsä aikana vertaillut itseään muihin tuntemiinsa ihmisiin ja tullut tulokseen, että on esimerkiksi iloinen, laiska tai sosiaalinen. Schneiderin (1976, 334) mukaan itsensä kuvailussa käytetään useimmiten persoonallisuuden piirteitä. Schneider muistuttaa, että kuvaillut luonteenpiirteet eivät välttämättä ole kovin pysyviä. Mieliala ja erilaiset tilanteet vaikuttavat. Erään nuoren kuvaus itsestä väsyneenä voi jokin toinen hetki olla täysin erilainen. Schneiderin mukaan ihminen myös oppii joitakin piirteitä suoraan muilta ihmisiltä, jos sitä hänelle säännöllisesti toistetaan. Esimerkiksi eräs nuori kertoi olevansa empaattinen, mutta samassa lauseessa myös totesi ajattelevansa paljon omaa etuaan ja itseään. Haastattelun myöhemmässä vaiheessa käy ilmi, että nuoren äiti on toistanut usein nuorelle, että hän on empaattinen. Nuori on ainakin jollain tavalla liittänyt ominaisuuden itseensä, mutta tunnistaa myös itsekkyyden piirteitä itsessään.

5.3 Itsearvostus

Itsearvostusta kartoitin kysymyksellä ”miten hyvä tai arvokas olet omasta mielestäsi?”. Suurin osa nuorista piti itseään hyvänä ja arvokkaana. Toiset ilmaisivat asian painokkaammin ja varmemmin, toiset hieman mietiskellen.

Tosi arvokas. (H2)

Niin kyllä mä mielestäni aika hyvä ihminen oon. (H3)

Erittäin, tietysti niinku itelle tosi tärkeä. (H4)

No kyllä nyt on oppinut arvostamaan itteensä erilaisten tapahtumien kautta mitä on sattunu itelle. (H7)

Haastattelussa vaikutti siltä, että niillä nuorilla, jotka vastasivat nopeammin ja vakuuttavammin olevansa hyviä ja tärkeitä, on selkeämpi positiivinen kuva itsestään ja arvokkuudestaan. Asiaa ei tarvinnut juurikaan miettiä, he tiesivät olevansa hyviä ja arvokkaita. Toisaalta esimerkiksi erään nuoren (H3) kommentti näyttäisi kuvastavan perisuomalaista vaatimattomuutta. Itseä ei ole totuttu kehuaan, vaan päinvastoin se saatetaan kokea vaivaannuttavana. Sanomistaan voidaan pehmentää esimerkiksi ilmaisulla ”aika hyvä”. Jotkut nuoret eivät erityisesti korostaneet pitävänsä itseään arvokkaana, mutta kokivat silti olevansa yhtä arvokkaita ja hyviä kuin kuka tahansa muu ihminen.

No sellanen ku muutki. Niinku samanarvosena. (H6)

No kyllä mä sanoisin, et oon jollaintavalla arvokas, että mä en mitenkään väheksyis itseeni, että mä en oo mitenkään huonompi ku kukaan muu, et silleen ihan samanarvonen ku kaikki muutki. (H8)

Toisille kysymys oli hankala, eivätkä he oikein osanneet sanoa, ovatko arvokkaita tai hyviä.

No mä oon joilleki ihmisille tosi arvokas. Että...mut emmä oikeen tiä miten mä ite... oon mä aika arvokas, emmä osaa oikeen vastata. (H3)

En tiedä yhtään tollaseen vastata, emmä aattele tommosia. Ei tommosta voi niinku aatella. (H9)

Jos nuori ei ole koskaan miettinyt asiaa tai ei ole tietoinen siitä, voi olla hankala yhtäkkiä alkaa pohtia onko omasta mielestään arvokas vai ei. Viimeinen kommentti (H9) on mielenkiintoinen. Jäin pohtimaan torjuiko nuori aiheen liian vaikeana itselleen jostain erityisestä syystä vai oliko kysymys

muuten vain hankala tai liian abstrakti. Jotkut kokivat arvokkuuden ja hyvyden riippuvan tilanteesta tai siitä, mistä näkökulmasta asiaa tarkastelee.

Kiikun siinä, että välillä tunnen itseni hyvinkin tärkeäksi ja välillä vähemmän tärkeäksi. (H1)

Jos se katotaan joittenki taitojen perusteella, niin sitte mä en oo kovin hyvä, mutta jos niinku kuinka hyvä ihminen, niin kyllä mä mielestäni aika hyvä ihminen oon. (H3)

Viimeinen sitaatti ilmentää Stets & Burken (2005, 131) mainitsemaa itsearvostuksen jakoa pystyvyyteen perustuvana ja arvostukseen perustuvana. Nuoren mainitsemat taidot kuuluvat pystyvyyteen perustuvan itsearvostuksen piiriin, kun taas se, miten nuori pitää itseään hyvänä ihmisenä kuuluu arvostukseen perustuvan itsearvostuksen piiriin. Tässä tapauksessa itsearvostus vaihtelee näiden kahden ulottuvuuden välillä. Toisella puolella nuori ei koe olevansa hyvä, itsearvostus ei ole kovin korkea, mutta toisella puolella hän kokee olevansa hyvä ja itsearvostus on korkeampi.

Schneider (1976, 334–335) toteaa, että kaikilla ihmisillä itsearvostus heittelee jonkin verran tilanteen mukaan. Joskus koetaan riemua tai alakuloisuutta, tunnetaan itsensä arvokkaaksi tai vähemmän arvokkaaksi. Kuten eräs nuori oli erotellut toisistaan taidot ja hyvyden ihmisenä, ihmiset arvioivat vain jotakin tiettyä aspektia itsestään, ei koko minäänsä. Schneiderin mukaan arviointeja voidaan myös mitata suhteessa johonkin objektiiviseen standardiin. Osa nuorista suhteutti itsensä muihin ihmisiin. He kokivat, että ovat yhtä arvokkaita, kuin kaikki muutkin ihmiset maailmassa. Yhtenä standardina voitaisiin siis pitää yleisenä normina pidettyä ihmisen arvostamista ikään, sukupuoleen, kansallisuuteen tms. katsomatta. Schneiderin mukaan itsearvioinnit ovat lisäksi ympäröivän maailman ja muiden ihmisten vaikutuksen alaisia. Se, miten hyvänä tai arvokkaana nuori pitää itseään, on osaltaan ympäristön ja muiden ihmisten määrittelyjen tulosta.

Nuoret kuvailivat siis itseään identiteetin, itsearvioinnin ja itsearvostuksen kautta. Kaikkien kolmen kysymyksen kohdalla nuorilta tuli sekä positiivisia, että negatiivisia kuvailuja itsestään. Pääosin nuoret kuvasivat itseään sosiaalisiksi, iloisiksi ja aktiivisiksi, mutta osa myönsi myös olevansa esimerkiksi laiska tai ajattelematon. Olin yllätynyt, että nuoret kuvailivat itseään niin rehellisen tuntuisesti. Usein ihmisillä on taipumus kaunistella omaa itseään tai tekemisiään, mutta näiden nuorten kanssa tuli tunne, että he rehellisesti miettivät, millaisia omasta mielestään ovat. Toisaalta yllätyin adjektiivien kirjosta, jonka nuoret toivat esiin kuvaillessaan itseään. Nuoret myös löysivät itseään kuvaavia sanoja melko helposti ja nopeasti. Toisaalta kuvailujen todenpitävyyttä voi pohtia.

Nuorella voi olla melko vakiintunut ”standardivastaus” kysymykseen kuka tai millainen hän on. Useimmat ihmiset haluavat nähdä itsensä juuri sosiaalisina, iloisina ja aktiivisina. Nyky-yhteiskunta suosii ulospäin suuntautuneita ja aktiivisia ihmisiä. Haastattelukysymykset olivat myös hyvin yksinkertaisia eivätkä ne näin olleet niin syväluotaavia kuin mitä ne olisivat voineet olla. Lyhyistä vastauksista ei voi tehdä kovinkaan suuria johtopäätöksiä. Vastauksiin on vaikuttanut varmasti sen hetkinen tilanne, josta käsin nuori on kysymyksiin vastannut. Suurin osa nuorista kertoi pitävänsä itseään hyvänä ja arvokkaana. Tämä on oman työni kannalta positiivinen huomio. Joidenkin nuorten kohdalla oli saattanut elämän aikana olla koviakin kolauksia, kuten pitkään jatkunutta tai vakavaa koulukiusaamista, mutta silti he arvostivat itseään. Se on turvaverkko elämässä muitakin eteen tulevia kolhuja vastaan.

6 Positiivisen minäkäsityksen tekijät

Nuoret kertoivat oman elämänsä tekijöistä, jotka ovat vaikuttaneet positiivisesti heidän minäkäsitykseensä. Minäkäsitys syntyy vuorovaikutuksessa, myös positiivinen minäkäsitys. Nuorten vastauksissa tämä näkyi läheisten ihmisten mainitsemisella. Jaoin alateemat viiteen eri osaan: perhe ja sukulaiset, kaverit, muut ihmiset ja asiat, nuori itse ja yhteiskunta.

6.1 Perhe ja sukulaiset

Neljä nuorta mainitsi ensimmäisenä positiivisen minäkäsityksen vaikuttajaksi perheen ja varsinkin vanhemmat. Perhe auttaa, tukee, kannustaa ja pitää huolta. Varsinkin läheiset suhteet perheen sisällä, tiivis perhekunta, koetaan turvallisena ja positiivisena. Hyvät ja tiiviit suhteet läheisiin ihmisiin vahvistavat nuoren positiivista minäkäsitystä; identiteettiä, itsearviointia ja itsearvostusta.

No isä ainakin. Se sen välittäminen ja sen rakkaus näky niin selkeesti ja sitte just se, se aina kohotti meidän itseluottamusta ja itsetuntoo. Se aina rohkas meitä silleen. (H3)

No se mitä äiti ja isi sanoo. Esimerkiks äiti jankuttaa siitä empaattisuudesta ja sitte vaikka ku ne kehuu et mä oon tarkka ja hyvä käsitoissä ja kaikkee semmosta. (H6)

Joo siis kyllä mun perheessä on ollut aina sellanen luottamuksellinen ja hirveen tiivis ilmapiiri ja on kyl kannustettu, oikeestaan mitä tahansa on tehty, niin sitä on tuettu. (H7)

Kysyessäni nuorilta mitkä tekijät ovat vaikuttaneet positiivisesti heidän minäkäsitykseensä, varsin moni mainitsi ensimmäiseksi oman perheensä. Varsinkin vanhemmat tai toinen vanhempi mainittiin usein. Osa oli jo muuttanut pois lapsuudenkodistaan, mutta perhe oli silti tärkeä minäkäsityksen vaikuttaja. Nuorella on yleensä vielä vahvat siteet perheeseensä, vaikka olisikin muuttanut jo omaan kotiin, sillä todennäköisesti muutosta ei ole montaa vuotta aikaa. Perheen kanssa yhdessä asuville nuorille perhe on luonnollisesti se lähin verkosto, jonka kanssa he asuvat ja ovat tekemisissä päivittäin. Koti ja perhe ovat monelle nuorelle turvapaikka ja sieltä löytyy ihmisiä, joiden seurassa voi olla täysin oma itsensä ja saada tukea ja kannustusta.

Sukulaisia ei mainittu ensimmäisenä positiivisina vaikuttajina, mutta kysyttäessä sukulaisten vaikutuksesta, niitä löytyi. Nuoret kertoivat useimmiten serkuistaan ja isovanhemmistaan. Serkut

ovat olleet enemmänkin kavereita, mutta ovat osaltaan olleet luomassa positiivista minäkäsitystä. Isovanhemmat (tai toinen heistä) ovat kannustaneet ja olleet tärkeitä ihmisiä nuorten elämässä, vaikka isovanhemmat eivät välttämättä ole osallistuneet varsinaiseen kasvatustyöhön. Muita tärkeitä sukulaisia nuorille olivat setä, tati sekä kummisetä ja – tati.

Mun mummi, se on tosi kiva, se on aina ihan innoissaan ku mä tuun et ”sä oot taas niin muuttunu” ja mitähän se, just sanoo kans et mä oon sellanen ilonen ja sosiaalinen. (H6)

Setä. Opiskelussa ja treeneissä ja muutenki niinku ohjaa elämää. (H5)

Sukulaisia ei siis mainittu yhtä usein vaikuttajiksi minäkäsitykselle kuin perhe. Tätä selittänee osaltaan se, että Suomessa perheellä tarkoitetaan usein ydinperhettä (Melin & Roine, 2008). Sukulaisten kanssa ei ole yhtä tiiviitä suhteita kuin esimerkiksi eteläeurooppalaisissa kulttuureissa.

Perhe on merkittävä osa ihmisen elämää. Nuorten omat vanhemmat ovat yleensä lastensa parhaat asiantuntijat, jos he ovat asuneet ja eläneet samassa taloudessa koko nuoren elämän ajan. Nuoruuteen kuuluu vähittäinen irrottautuminen vanhemmista, mutta vanhempien sanoilla voi olla yllättävänkin suuri merkitys nuorelle. Kiitos ja positiivinen palaute jäävät usein muistiin ja ovat elämän kantava voima. Usko ja luottamus nuoreen ja hänen ainutlaatuisen persoonallisuutensa arvostaminen luovat pohjaa nuoren positiiviselle minäkäsitykselle. (Esko 2008, 61–62.) Toisaalta muuttuva yhteiskunta muuttaa myös perhettä ja sen dynamiikkaa. Mørch & Andersen (2006, 81) toteavat, että individualisaation myötä perhe on muuttunut demokraattisemmaksi, kaikilla perheenjäsenillä on äänioikeus.

Liisa Keltinkangas-Järvisen tutkimuksesta ilmenee, että itsetunnon (itsearvostukseltaan) vahvoja lapsia kasvaa kodeissa, joissa vanhemmat ovat kiinnostuneita lapsistaan ja lapsilla on selkeät rajat ja he tietävät, mitä heiltä odotetaan. Lisäksi vahvistavana tekijänä on, jos perheessä on säännöt, joiden noudattamista myös valvotaan, perheessä aikuiset ovat aikuisia ja uskaltavat sanoa myös ”ei” ja vanhemmat muistavat kiittää ja antaa myönteistä palautetta eikä epäonnistumisista rangaista. Lisäksi vahvistavana tekijänä on, jos perheessä lapsen yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta kunnioitetaan. (Kinnunen 2008, 47.) Haastattelemani nuoret ovat siis saaneet vaikutteita perheestään aivan elämänsä alkumetreiltä lähtien. Suhde vanhempiin muuttuu lapsen siirtyessä nuoruuteen ja nuoren vähitellen siirtyessä aikuisuuteen, mutta tietyt asetelmat pitävät silti paikkansa. Nuori tulee aina olemaan vanhempiensa lapsi, vaikka ikää kertyy ja nuorikin on matkalla

aikuisuuteen. Omien vanhempien sanat voivat olla hyvinkin tärkeitä vielä nuoren elämässä ja siitä eteenpäin.

Erään tutkimuksen mukaan nuoren itsetunnolle (itsearvostukselle) isän merkitys on tärkeä. Tutkimuksessa murrosiän ohittaneet nuoret kertoivat, mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että he selviytyivät hyvin murrosiässä. Viiden ensimmäiseksi mainitun tekijän listassa isä oli otettu esiin kolme kertaa: hyvät suhteet isän kanssa, isän kiitos ja kannustus ja yhteinen tekeminen isän kanssa. Esimerkiksi isän kiinnostus tyttöä kohtaan vahvistaa tytön itsetuntoa naisena, tyttö voi uskoa, että muutkin pitävät hänestä, kun isä välittää. Yksi haastatelluista nuorista mainitsikin nimenomaan isän positiivisen vaikutuksen tyttäriinsä. Myös pojilla on tarve ihailia isäänsä. Jos isä osoittaa kiinnostusta poikaa ja hänen harrastuksiaan kohtaan ja viettää aikaa pojan kanssa, poika voi uskoa, että on arvokas, koska on myös isälle tärkeä. (Kinnunen 2008, 47–48.) Tosin en vähätelisi ollenkaan äidin roolia varsinkaan lapsen, mutta myöskään nuoren elämässä. Usein äiti on hoivaava huolenpitäjä, johon luodaan vauva-ajasta lähtien hyvin kiinteä suhde.

6.2 Kaverit

Kaksi nuorta mainitsi ensimmäisenä positiiviseksi vaikuttajaksi kaverit tai seurustelukumppanin. Seurustelukumppani oli tärkeä, koska hän oli saanut nuoren rauhoittumaan ja miettimään enemmän tekemisiään sekä keskittymään enemmän koulunkäyntiin. Myös kaverit koettiin tärkeiksi. Kaverit auttavat, jos nuori on joutunut pulaan, kaverit eivät jätä yksin ja pyytävät seurakseen viettämään aikaa. Myös kehuja ja kannustuksia kavereilta liikenee.

No kaikissa (tulee kehuja ja kannustuksia), urheilussa esimerkiksi. (H2)

Joo no aina välillä kuulee just kaikkee hyvää palautetta ja silleen et ootpa sievänä tänään. (H3)

Kavereiden kanssa on hyvä olla, yhdessä olo ja yhdessä tekeminen luovat hyvää oloa. Kaveripiiri on saattanut muuttua paljonkin esimerkiksi muuton takia. Nuorilla, joiden oma perhe on toisella paikkakunnalla, kavereiden merkitys korostuu. Kaverit ovat mukana jokapäiväisessä elämässä, he ovat enemmän läsnä ja helpommin tavoitettavissa kuin kauempana asuva perhe. Nuorille kaverit ovat tärkeitä, kun aletaan irrottautua vanhemmista ja etsiä omaa polkua.

Kinnusen (2008, 54) mukaan nuori etsii vertaistensa ryhmää, jossa hän voi kokea olevansa hyväksytty. Kaverit ovat ikään kuin peili, josta nuori katsoo hyväksytäänkö hänet. Kun nuori huomaa, että kaverit hyväksyvät hänet, nuoren on helpompi hyväksyä myös itse itsensä. Tätä hyväksyvää ystävyyttä nuori etsii alitajuisesti liikkeessaan ryhmästä tai porukasta toiseen. Nuorisobarometrin mukaan nuorilla on entistä enemmän ystäviä tai tuttavuuksia, joihin pidetään yhteyttä suhteellisen säännöllisesti (Myllyniemi 2008, 65). Toisaalta työssäni nuorten kertomuksia kuunnellessa olen huomannut, että yhteydenpito on siirtynyt enenevässä määrin esimerkiksi sosiaaliseen mediaan ja chat-keskusteluihin. Ystävyysuhteiden määrällä on myös todettu olevan yhteyksiä minäkäsitykseen. Mitä useammilta ja erilaisimmilta ihmisiltä nuori saa omaa minäänsä koskevaa palautetta, sitä paremmat mahdollisuudet hänellä on muodostaa myönteinen käsitys itsestään. Myös nuoren saavuttama asema kaveripiirissä ja kaveripiirin hyväksyntä ovat yhteydessä minäkäsitykseen. Suosituimpiin kuuluvat oppilaat suhtautuvat yleensä koulunkäyntiin myönteisesti. He ovat oma-aloitteisia, aktiivisia, uskaltavat tuoda esille mielipiteensä ja uudet ideansa sekä ovat sosiaalisesti sopeutuvaisia ja yhteistyökykyisiä. Heillä on positiivinen minäkäsitys. (Alastalo 1995, 29.)

Perheen lisäksi kaverit ovat siis nuorille tärkeä osa elämää. Ei ollut yllättävää, että kavereista puhuttiin positiivisina minäkäsityksen vaikuttajina. Varsinkin elämänvaiheessa, jossa nuori alkaa irrottautua vanhemmistaan ja viettää aikaansa yhä enemmän kavereiden kanssa, kavereiden merkitys korostuu. Kavereiden mielipiteellä on väliä, moni haluaa kuulua joukkoon. Kavereiden kehu tai kannustaminen voi tuntua erityisen hyvältä, koska ne ovat ikätovereiden antamia. Yhdistin tähän teemaan myös tyttö- ja poikaystäväparit, joilla on luonnollisesti erityinen asema nuoren elämässä. Yllättävää kyllä vain kaksi nuorta mainitsi serustelukumppanin positiiviseksi vaikuttajaksi minäkäsitykselleen. Muiden nuorten parisuhdetilanne ei käynyt ilmi haastatteluissa. Voi myös olla, että haastatteluun sattui sellaisia nuoria, joilla ei juuri sillä hetkellä ollut parisuhdetta.

6.3 Muut ihmiset ja asiat

Kysyin nuorilta, onko joitakin muita ihmisiä ollut elämän aikana, jotka olisivat vaikuttaneet positiivisesti nuoren minäkäsitykseen. Eräs nuori mainitsi perhetutut, jotka hän on pienenä lapsena tavannut yhden kerran. Perhetutulta mieheltä puuttui kädestä kolme sormea, joka oli pienelle lapselle hirveän mielenkiintoista. Mies oli ollut kovin positiivisella mielellä ja korostanut, että

vaikka oli menettänyt sormensa, kaikesta selvittää kun pitää mielen iloisena. Tämä oli erityisesti jäänyt nuorelle mieleen ja hän koki, että se vaikutti myös häneen. Muita mainittuja ihmisiä olivat esimerkiksi kadulla vastaan tulevat tuntemattomat ihmiset, jotka ovat jollain tavalla vaikuttaneet.

No joltaki pojilta on joskus kuullu. Ehkä semmonen mikä ensimmäisenä muistuu mieleen, se oli sellanen rokkarijähä, joka tais olla silleen et ”hei beibe sä tihkut rock’n’rollia”. Mmh, siit tuli hyvä mieli. (H3)

Kyseinen nuori sai tuntemattomalta ihmiseltä vahvistuksen omalle identiteetilleen, joka tuntui miellyttävältä ja vahvisti nuoren käsitystä itsestään tietyn alakulttuurin edustajana. Lisäksi nuoret mainitsivat töissä tapaamiaan ihmisiä, opettajia tai muita ihmisiä, joiden kanssa on viettänyt aikaa ja jakanut murheita, mutta jotka ovat sitten jääneet pois nuoren elämästä. Myös entisen poikaystävän isoäiti on ollut tärkeä eräälle nuorelle.

No mulle tuli mieleen et yks henkilö, joka on positiivisesti vaikuttanu mun elämään on Mikon¹ mummu, et se oli silleen, et mä menin sinne tosi usein, mä olin hänen kanssaan melkein koko viime kesän. Hän täyttää tänä kesänä 70, et on läheisempi ku oma mummu, et mä soittelen hänelle ja kaikkee vaikka mä Mikosta erosin, nin ei se muuta mun suhdetta Mikon mummuun mitenkään. Että vaikka meillä on hirveesti ikäeroa, niin sitä ei huomaa tietyissä jutuissa, ei ollenkaan. Mä tuun hänen kanssaan tosi hyvin juttuun ja pystytään keskusteleen ihan kaikesta sun muuta vastaavaa ja hän tukee mua tosi paljon, et se on silleen tosi kiva. (H8)

Kahdella nuorella ensimmäinen positiivinen vaikuttaja, jonka he mainitsivat, oli muutto Tampereelle. Muutto on kasvattanut nuoria ja tuntunut hyvältä päätökseltä. Yksi nuori mainitsi sen, miten hän on ottanut jo nuorena vastuun omasta elämästään. Hän on muuttanut 16-vuotiaana pois lapsuudenkodistaan ja sitä kautta oppinut hoitamaan omia asioitaan ja pärjäämään omillaan. Santoron (2006, 159) mukaan aikainen muutto vanhempien luota mahdollistaa sen, että nuoret voivat ottaa vastuun elämästään ja tehtäviä hoitaakseen, jotka ovat tyypillisiä aikuisille. Myöhemmin askelta autonomiseen elämään arvostetaan, kuten haastattelemani nuori totesi. Muutto lapsuudenkodista on monelle nuorelle näytön paikka, miten pärjää omillaan. Jos nuori kokee onnistuvansa siinä, se varmasti valaa uskoa omaan selviytymiseen ja pärjäämiseen omillaan. Perheen tuki on silti monelle tärkeää ja oman elämän aloittamista helpottava tekijä.

---

¹ Nimi muutettu.

Muita positiivisia vaikuttajia olivat nuorelle tärkeät kotieläimet sekä yhdelle nuorelle rippikoulu ja työelämään pääseminen. Myös koulukiusaaminen, jonka nuori oli saanut itse loppumaan, oli tärkeä minäkäsityksen vahvistaja. Tapahtuma toi nuorelle itsevarmuutta. Kuten Hamarus (2008, 163) toteaa, kiusaamisen ei tarvitse antaa tuhota kiusatun elämää. Oman kokemuksen voi yrittää kääntää vahvuudeksi, aivan kuten kyseinen nuori on onnistunut tekemään.

6.4 Nuori itse

Halusin kysyä nuorilta myös, miten he näkevät oman roolinsa minäkäsityksensä muodostumisessa. Kysyin heiltä, miten he ovat mahdollisesti itse vaikuttaneet positiivisen minäkäsityksen muodostumiseen. Kysymys ei ollut helppo, mutta monet nuoret kuitenkin näkivät itsellään jonkinlaisen roolin ja vaikuttajan osan itsessään.

Mitähän...no tietysti noi kaikki vaikutukset menee mun itteni kautta, että mitä mä poimin niistä itelleni, kyllähän mä kaikkeen silleen oon vaikuttanu, että miten mä oon kaiken ottanu. (H4)

Kyllä mä varmaan jollakin tavalla oon vaikuttanu itteeni, koska ittehän ne omat päätökset tekee, et kyllä mä oon sen huomannu, et on tiettyjä sellasia pisteitä, mistä on aina lähetty uuteen suuntaan. (H7)

Nuoret tuntevat tyytyväisyyttä itseensä tai ovat ylpeitä itsestään, jos ovat saaneet tehtyä jotakin, mitä ovat tavoitelleet tai he ovat olleet ahkeria. Omista saavutuksista iloitaan ja koetaan onnistumisen tunteita. Itselle voidaan olla myös armollisia, esimerkiksi ulkonäköönsä kriittisesti suhtautuva nuori alkaa hyväksyä oman peilikuvansa.

Nuoren omaan vaikutukseen viittaa myös Luopajarvi (1995, 52–54), joka on todennut, että itsearvostuksen kehittyminen on aina myös yksilön sisäinen prosessi. Nuori itse vaikuttaa minäkäsityksen prosesseihin; valintaan ja sisäistämiseen, motivoitumiseen ja itsearviointiin sekä vertailuun, joista on kerrottu tarkemmin Minäkäsityksen kehitys – kappaleessa. Osa haastattelemistani nuorista tunnisti oman vaikutuksensa minäkäsityksensä muodostumiseen, vaikka tarkkoja sanoja sille ei ehkä helposti löytynyt. Myös Saastamoisen (2006, 170) mukaan minuuden voi määritellä yksilön refleksiiviseksi tietoisuudeksi itsestään eli yksilö vaikuttaa oman minuutensa muodostumiseen tietoisesti refleктоimalla itseään. Minuutta ja identiteettiä pohditaan tietoisesti.

Minuus voidaan ymmärtää yksilöllisenä projektina, jota jokaisen on itse tietoisesti työstettävä. Yksilö siis työstää minuuttaan jokapäiväisessä arjessaan.

6.5 Yhteiskunta

Kysymys yhteiskunnan vaikutuksesta nuoren minäkäsitykseen oli selvästi hankalin nuorille. Yhteiskunnan käsite ei ole selkeä eikä se, mitä kaikkea yhteiskunnalla tarkoitetaan. Yhteiskunnan vaikutuksen miettiminen oli nuorille hankalaa. Kysymys saattoi olla liian vaikea, mutta moni nuori kuitenkin pohti asiaa ja yritti miettiä, onko yhteiskunnalla laajemmin ollut jotain vaikutusta siihen, miten nuori näkee itsensä. Sisällytin kysymykseen mm. median vaikutuksen, sillä nyky-yhteiskunnassa nuoret ovat tiiviisti median ympäröimänä (kts. Kotilainen & Rantala 2008). Yleisistä yhteiskunnallisista asioista mainittiin mm. Suomen jääkiekon MM-mestaruus, joka vaikutti yhteen nuoreen voimakkaasti. Suomen voiton myötä hän tunsikin itsensä suomalaisiksi ja oli ylpeä suomalaisuudestaan. Eräs nuori puhui kauneusihanteista, miten niistä kohutaan paljon ja niitä näkee joka puolella, mutta hän on tyytyväinen itseensä, sillä ei koe tarvetta kauneusleikkauksille tms. Ikään kuin yleisesti negatiivisena pidetty asia, liian pitkälle menneet kauneusihanteiden tavoittelut, toimivatkin tällä nuorella positiivisesti minäkäsityksen vahvistajana, sillä hän ei kokenut tarvetta tavoitella kauneusihannetta leikkausten avulla ja oli ylpeä siitä. Tolosen (2001, 76) tutkimuksen mukaan tyttöjen omasta mielestään heidän tulee ruumiinmuodoiltaan olla tarpeeksi naisellisia, mutta ei liioitella naisellisuudella. Naisellisia piirteitä tulee korostaa kohtuullisesti, mutta tyttöjen tulee säilyttää ulkonäössään luonnollisuuden vaikutelma. Samaa mieltä oli haastattelemani nuori, liiallisuuksiin, kuten plastiikkakirurgiaan turvautumiseen asti, ei tarvitse mennä.

Kaksi nuorta mainitsi musiikin tärkeäksi vaikuttajaksi itsensä ja minuutensa vahvistajana. Musiikin kautta nuoret pystyvät tuntemaan eheyttä ja säätelemään tunnetilojaan. Musiikki on mukana niin iloissa, kuin suruissakin.

Ihan ehdottomasti musiikki, et se on mun mielestä kaikista suurin juttu, se on niinku vaikuttanu mun mielestä kaikista eniten ja ehdottomasti niinku hyvällä tapaa. (H4)

No mulla on silleen et mä tosi pitkälle puran omat tunteeni musiikkiin. Kaikki surut, murheet, ilot on niinku musiikin kautta, et jos mulla on tosi paha olo, niin mä laitan jotain musaa ja saan purettua, et sanotukset ja muut helpottaa sitä oloa. (H8)

Myös Sinkkonen (2010, 262, 267) toteaa, että musiikilla on nuorille erityinen merkitys. Nuoren musiikkiharrastus ja innostus on usein laajaa, mielimusiikkia voidaan kuunnella päivittäin tuntikausia tai nuoret saattavat kiinnostua soiton opiskelusta tavoitteenaan bändin perustaminen. Musiikkia voidaan käyttää myös terapian välineenä, sillä musiikki puhuttelee monia mielen kerroksia.

Eräs haastattelemani nuori kertoi lisäksi, miten on saanut onnistumisen tunteita ja itsestään pystyvän kuvan osallistumalla monenlaisiin ryhmätoimintoihin, kuten esimerkiksi kouluissa erilaisten asioiden järjestämiseen. Nuori oli saanut positiivista palautetta opettajaltaan hoitamalla järjestelyjä. Tämä vahvisti nuoren itsearvostusta ja oli toiminut myöhemminkin koulumaailmassa positiivisena minäkäsityksen vahvistajana.

7 Negatiivisen minäkäsityksen tekijät

Positiivisten tekijöiden lisäksi olin kiinnostunut siitä, mitkä tekijät nuoren elämässä ovat luoneet negatiivista minäkäsitystä. Kuten positiivisten tekijöiden osalta, myös negatiivisia tekijöitä olivat varsinkin ihmissuhteisiin ja vuorovaikutukseen liittyvät teemat. Jaoin tekijät samoin kuin positiivisten tekijöiden kanssa: perheeseen ja sukulaisiin, kavereihin, muihin ihmisiin ja asioihin, nuoreen itseensä ja yhteiskuntaan.

7.1 Perhe ja sukulaiset

Kaksi nuorta mainitsi ensimmäisenä negatiivisena vaikuttajana perheen. Toinen nuorista koki, että hänen siskonsa arvostelevat häntä esimerkiksi ulkonäön suhteen. Myös nuoren äiti on arvostellut nuoren ulkonäköä.

No...silloin ku mä olin töissä tota siellä keskuksessa², sitte mä siinä valmistauduin ja meikkasin siinä ja tälleen näin ja äiti tulee siihen vaan, että jotain, että sää annat tosi huonoo esimerkkiä. Että ku sää näytät ihan huoralta tai jotain ku sää lähet töihin. Niin siinä vaiheessa oli vähän, että oma äiti sanoo tollai. (H3)

Kyseinen nuori kertoi, että äidin sanomiset vaikuttavat häneen, mutta sanomiset saavat jälkeenpäin sisuuntumaan ja ajattelemaan, että nuori saa olla sellainen kuin on. Toisen ensimmäisenä perheen maininneen nuoren mukaan perhesuhteet, sisarukset ja vanhemmat mukaan luettuna ovat olleet hänen minäkäsityksensä negatiivisia vaikuttajia. Nuoren mukaan muut perheenjäsenet eivät ole uskoneet häneen eivätkä hänen koulunkäyntiinsä. Nuoren mielestä häntä on pidetty syypäänä moniin asioihin.

Muut nuoret kertoivat perheen vaikutuksista kysyttäessä. Äiti, joka on ollut hermostunut ja huutanut lapsille, on vaikuttanut erääseen nuoreen. Myös isän alkoholinkäyttö on vaikuttanut negatiivisesti. Lisäksi vanhempien ero on vaikuttanut yhteen nuoreen. Vaikka perheessä on ajoittain kannustettu nuorta, on perheessä myös ”litistetty”. Välit sisarusten kanssa eivät aina ole helppoja. Eräällä nuorella on hankalat välit isoveljensä kanssa. Veli on haukkunut ja ärsyttänyt nuorta, mikä on

---

² Paikan nimi muutettu.

saanut nuoren miettimään onko hän oikeasti sellainen kuin hänen veljensä väittää. Toisen nuoren isosisko nälvi ja ärsyttää häntä. Toisaalta tämän perheen äiti kohtelee perheen lapsia tasapuolisesti, etsii jokaisesta hyviä puolia ja muistuttaa niistä, joten nuori ei ota siskon puheita kovin vakavasti. Sisarusuhteessa eräs nuori on ollut varsinkin lapsena myös hyvin mustasukkainen toisen saamasta huomiosta, mikä on vaikuttanut nuoreen. Lisäksi nuori on kokenut alemmuutta sisaruksensa rinnalla.

Hän on vähän vanhempi niin hän oli vähän ylempänä, hän kävi lukion ja kaikkee muuta vastaavaa, niin tuli pieni alemmuuskompleksi. (H8)

Kinnusen (2008, 52) mukaan jos nuori ei saa aikuisten arvostusta, hän voi identiteetikriisissään ajautua omaksumaan negatiivisen identiteetin. Joskus negatiivinen identiteetti muodostuu suojaamaan vanhempien tai muiden kasvattajien kohtuuttomia tai liian kunnianhimoisia vaatimuksia vastaan. Sisarusuhteestaan puhunut nuori koki kilpailuasetelman siskonsa kanssa negatiivisena, sillä hän tunsi itsensä vähemmän kykeneväksi ja näin vähemmän arvokkaaksi kuin siskonsa. Tässä tapauksessa ei ollut kyse vanhempien vaatimuksista, vaan sisarusten välisestä vastakkainasettelusta.

Kinnunen (2008, 52) toteaa, että negatiivisen identiteetin pohjana on se, mistä lasta on aikanaan eniten moitittu, halveksittu ja saatu tuntemaan häpeää. Eräs nuorista kertoi äidin kommentista ulkonäköön liittyvässä asiassa, joka on jäänyt nuorelle vahvana mieleen ja mahdollisesti hankaloittanut oman itsensä hyväksymistä. Toisaalta vanhemman rooliin kuuluu kasvattaa nuorta ja esimerkiksi huomauttaa, jos nuori on lähdössä julkisille paikoille sopimattomasti pukeutuneena, mutta vanhempi ei välttämättä tiedosta miten jotkut sanavalinnat voivat vaikuttaa nuoreen ja hänen minäkäsitykseensä. Erään nuoren mainitsema vanhempien avioero on Eskon (2008, 69–70) mukaan arvioitu yhdeksi elämän traumatisoivimmista kriiseistä. Niin aikuisen, kuin lapsen ja nuoren osalta jätetyksi tulemisen kokemus aiheuttaa syvän haavan. Avioerotilanteessa lapsen ja nuoren kasvupohja usein häiriintyy, mikä ei voi olla vaikuttamatta lapsen tai nuoren minäkäsityksen muodostumiseen.

Nuorten minäkäsityksiin negatiivisesti vaikuttaneet tekijät olivat siis samansuuntaisia kuin positiivisesti vaikuttaneetkin. Monen kohdalla perhe on vaikuttanut minäkäsitykseen sekä positiivisesti, että negatiivisesti. Vaikka perhe on monille turvallinen ja tukea antava, ei se valitettavasti sitä ole kaikille. Eräs nuorista koki, että hän ei ole saanut vanhemmiltaan ja sisaruksiltaan minkäänlaista tukea, ainoastaan epäilyksiä pärjäämisestä. Tärkeimpien ihmisten

epäluottamus ja tuen puuttuminen eivät voi olla vaikuttamatta nuoren minäkäsitykseen. On myös mahdollista, että nuori tulkitsee esimerkiksi perheenjäsenten sanomisia tietyllä tavalla ja ajattelee ne negatiivisesti, vaikka alun perin sanomisia ei olisi negatiiviseksi tarkoitettu. Nuorelle kokemukset ovat kuitenkin olleet aitoja ja oikeita ja ne ovat vaikuttaneet nuoreen.

Yleisesti nuoret eivät löytäneet kovinkaan paljon sukulaisista löytyviä negatiivisia vaikuttajia. Yksi nuori mainitsi ensimmäisenä negatiiviseksi vaikuttajaksi minäkäsitykseensä sukulaiset tai tarkemmin kummit. Tarkempi kuvaus ikävästä tapahtumasta jäi epäselväksi, mutta nuori kertoi, että sen seurauksena häneltä katosi lapsuuden usko turvallisenä pitämiin ihmisiin ja idyllinen kuva sukulaisista rikkoutui. Myös muut nuoret kertoivat sukulaisten vaikutuksista. Isovanhemmista mummut ovat olleet parille nuorelle negatiivisia vaikuttajia. Toinen isoäiti oli kommentoinut nuoren mielestä ikävällä tavalla arvostelevasti hänen ulkonäköään ja toisen nuoren isoäiti nuoren mukaan ”nipottaa” monista asioista. Tosin jälkimmäinen nuori on pistänyt isoäitinsä käyttäytymisen vanhuuden höperyyden piikkiin. Yksi nuori mainitsi myös sedät ja tädit, jotka ovat puuttuneet nuoren käytökseen, jos nuori on heidän mielestään käyttäytynyt huonosti, mutta toisaalta nuori kokee ansainneensa sanomiset.

7.2 Kaverit

Kaksi nuorta kertoi ensimmäisenä negatiivisena vaikuttajana olleen kaverit.

No välillä tulee just tulee esimerkiks kavereitten kans semmosia, vaikka riitaa jostain, niinku ne puhuu selän takaa, vaikka tiekkö sillai, et huonoo esikuvaa musta ja tällasesta. Saa hermostumaan aika paljon, ku ei oo totta ja kaikkee. (H2)

Ja sitte tietysti semmoset niinku inhottavat tilanteet jossakin kaveripiirissä, et ku jostakin asiasta on noussu kärpäsestä härkänen, et on noussu liian iso juttu, on sellasia tilanteita, jotka voi vaikuttaa sitte omaanki elämään. (H7)

Eräs nuori tunsi itsensä huonommaksi kuin kaverinsa, koska kaverit vaikuttivat ”laupialta samarialaisilta”. Nuori koki, että kun hän hermostuu, mutta kaverit pysyvät rauhallisena, hän tuntee itsensä huonommaksi. Kaverit ovat voineet myös kääntyä nuorta vastaan, mutta sellaisen jälkeen kaverit eivät olleet enää kavereita. Vaihtuvat elämäntilanteet ovat aiheuttaneet kitkaa kavereiden

välille, varsinkin, jos on alettu seurustella ja aikaa omille kavereille ei enää liikenekään. Kavereiden kanssa myös riidellään ja ikävät huhut kiertävät, mikä vaikuttaa myös nuoreen itseensä.

Joo siis mitä mulla on aikasempina vuosina tullu kavereitten kaa kaikkee väärinkäsityksiä, juorut liikkunu sun muuta, niin siitä ne kaikki haukut sun muut aiheuttanu sitä niinku, ite on täys nolla, kaikki pitää sua semmosena mitä sä et oikeesti oo. (H9)

Kavereiden kanssa vietetään paljon aikaa ja voidaan olla hyvin läheisissä väleissä. Läheisiin ihmissuhteisiin liittyy yleensä myös konfliktit. Jotkut nuoret kertoivat kaveripiirin riidoista, jotka ovat vaikuttaneet negatiivisesti. Riidat kavereiden kesken pystytään usein selvittämään, mutta selän takana puhuminen ja juorut satuttavat.

Pruuki (2008, 90, 93) toteaa, että ihmissuhteiden ja varsinkin kavereiden merkitystä nuorelle voi tuskin liioitella. Kun kaverusten välit ovat menneet poikki tai kaverukset ovat avoimesti ja selkeästi riidoissa, kyse on usein paljon enemmän kuin pelkistä mielipiteistä. Silloin on kyse kelpaamisesta, joukkoon kuulumisesta, luottamuksesta ja sen horjumisesta, hylätyksi tai torjutuksi tulemisesta tai sen pelosta, loukkaantumisesta sekä anteeksi pyytämisen ja saamisen vaikeudesta. Asioista, jotka vaikuttavat olennaisesti nuoren minäkäsitykseen. Esimerkiksi perättömät negatiiviset huhut, joista pari nuorta kertoi, liittyvät läheisesti kelpaamisen tematiikkaan. Nuorta voi mietityttää onko hän sellainen kuin kaveripiiri väittää ja onko uhkana jopa kaveripiiristä eristäminen, jos huhuja ei saa oikaistua.

7.3 Muut ihmiset ja asiat

Muista negatiivisesti minäkäsitykseen vaikuttaneista ihmisistä mainittiin mm. lapsuudessa ollut naapurin täti, joka nuoren mukaan vihasi lapsia. Myös lastentarhanopettajan huolimattomuus jätti nuoreen lapsena jäljen. Lastentarhanopettaja ei ollut tarpeeksi tarkkaavainen ja nuori oli lapsena syönyt ruokaa, jolle oli allerginen.

Ja jotenki kun on pieni lapsi ja ei voi luottaa, niin se jää juurtuun, on varovainen useammin ja kysyy useammin ja on sellanen ”oletko ihan varma?”. Et kaks kolme kertaa tarkistat, ennen ku suostut uskomaan ja on just se pieni epäily. (H1)

Myös tuntemattomat kadunkulkijat ovat vaikuttaneet negatiivisesti erään nuoren minäkäsitykseen huutelemalla ulkonäköön liittyviä kommentteja. Toisten nuorten huutelut nuori on saattanut ohittaa olankohautuksella, mutta vanhempien ihmisten huutelua hän ei ymmärrä. Jo työelämään päässeen nuoren mukaan jotkut työnantajat ovat vaikuttaneet negatiivisesti hänen minäkäsitykseensä. Nuoren mukaan jotkut työnantajat eivät ole arvostaneet häntä työntekijänä eikä hän ole saanut kaipaamaansa kannustusta.

Niin eihän se oo silleen kovin suotuisaa tai että ei tee omalle itsetunnolle hyvää, että teet töitä ja et saa minkäänlaista kannustusta sun omalta esimieheltä. (H7)

Useampi nuori mainitsi koulukiusaamisen vaikuttavaksi tekijäksi. Koulukiusaaminen on aiheuttanut nuorissa epävarmuutta ja kolauksia itsetunnolle.

No varmaankin se, että silloin ihan ensimmäisessä koulussa missä mä alotin, niin siellä se, että en päässy oikeen siihen ryhmään mukaan, et tunsin sellasta koulukiusausta. Niin se ainaki vaikutti silloin varmasti siihen omaan minäkuvaan aika rankastiki, koska se... et se oli semmonen, mikä teki alkuun pahaa itsetunnolle, ku muut ei hyväksyny sua. (H7)

Ehkä se ku mä olin aikanaan koulukiusattu, niin se teki sellasta pientä epävarmuutta. (H8)

Mä oon ollu kiusattu aika monta kertaa ja se on netissäki näkyne silloin, mut ei nykyään enää. (H9)

Koulukiusaamisesta puhuttiin myös muistellessa aikaisempia kouluja. Kiusaaminen jättää jälkensä. Osa pystyy kääntämään sen vahvuudeksi, mutta toisiin se jättää pitkälle kantavia jälkiä. Koulukiusaamisesta on puhuttu viime aikoina enemmän, minkä soisi edesauttavan kiusaamiseen puuttumista ajoissa. Myös tutkimusten mukaan koulukiusaaminen on vakava riskitekijä kehitykselle niin kiusaamisen kohteena olevalle, kuin toisia kiusaavallekin. Kiusaamisen kaltaisilla vertaissuhdeongelmilla on kauaskantoisia vaikutuksia ihmisen henkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin ja sitä kautta koko hänen elinkaarensa. (Pörhölä 2008, 101; Hamarus 2008, 79.) Nuoren, joka on huomattavan osan kouluajastaan tuntenut itsensä torjutuksi, väheksytyksi ja ulkopuoliseksi vertaisryhmässään, voi olla hankala kiinnittyä uuteen ympäristöön. Koulukiusatulle oppilaitoksen vaihtaminen tai työelämään siirtyminen voivat kuitenkin tarjota uuden mahdollisuuden palkitseviin vuorovaikutussuhteisiin ja sitä kautta henkisen hyvinvoinnin kohentamiseen. Toisaalta kiusaaminen on ehtinyt vahingoittaa hänen itseluottamustaan, henkistä hyvinvointiaan, ystävyysuhteitaan ja luottamusta vertaisia kohtaan siinä määrin, että elämän

siirtymävaiheissa hänellä ei enää välttämättä ole uskallusta ja taitoa uusien ihmissuhteiden solmimiseen. (Pörhölä 2008, 101.)

7.4 Nuori itse

Kaksi nuorta mainitsi itsensä ensimmäisenä negatiiviseksi tekijäksi minäkäsitykselleen. Jos esimerkiksi nuori ei ole saavuttanut tavoitteitaan, toiminut haluamallaan tavalla tai on epäonnistunut jossakin, hän voi tuntea itsensä vähemmän hyväksi. Nuori on siis ankara itselleen. Useampi nuori mainitsi olevansa ankara itselleen koulun suhteen, hyviä arvosanoja pitäisi saada tai jaksaa opiskella enemmän. Nuoret kokivat menestymisen paineita. Positiivista tilanteesta on, että nuoret ovat tiedostaneet oman vaikutuksensa itseensä. Kertoessaan omasta negatiivisesta vaikuttamisestaan he myös todennäköisesti oivaltavat, että voivat itse vaikuttaa siihen, miten itseensä suhtautuvat. Nuori voi esimerkiksi pohtia voisiko itselle olla hieman armollisempi.

Toisaalta nuorelta voi myös puuttua itsekuria, mikä aiheuttaa negatiivisia tunteita itseä kohtaan.

Kyllä mä välillä, mä otan ja vaadin itseltäni hirveesti, et silleen, et mä oon tosi vaativa itselle, et vois mennä vähän vähemmälläki. (H8)

Välillä jos ei jaksa opiskella tai niinku sitte tuntee olevansa huonompi ku kaikki muut. (H3)

Musta tuli vähä sellanen itsekuriton ehkä, ku mä pienenä harrastin tosi kauan telinevoimistelua ja se oli sellasta, että siinä piti olla tosi kova se kuri ja ei saanu ikinä olla mistään pois eikä myöhästyä tai muuten mut melkein heitettiin siitä ryhmästä pois. Niin sitte ku mä sen lopetin, niin mä aattelin, että no nyt mä saan tehdä mitä mä haluan. Että ehkä se niinku vaikutti. (H6)

Ihminen, jolla on heikko itsearvostus, voi joko jäädä alisuoriutujaksi tai toisaalta ajautua suorituskierteeseen tunteakseen kelpaavansa. Tällöin ihminen pyrkii vahvistamaan omanarvontuntoaan tavoittelemalla jatkuvasti parempia suorituksia. (Kinnunen 2008, 48.) Menestyminen tai epäonnistuminen esimerkiksi koulumaailmassa vaikuttaa erityisen merkittävästi minäkäsitykseen ja voi muuttaa sitä. Onnistumisten ja epäonnistumisten syiden arviointi on nuorelle vaikeampaa kuin itsensä jo tuntevalle aikuiselle. Suoritusilanteessa koetut asiat yhdistetään helposti omaan persoonallisuuteen eli koulussa heikosti menestyvä nuori saattaa kokea olevansa muutenkin

huono ja epäonnistunut ihminen. (Alastalo 1995, 30.) Myös oma reagoiminen negatiivisiin asioihin ja voimattomuus asian edessä voivat aiheuttaa ikäviä tuntemuksia itsestä.

No sillai et jos joku ois sanonu mulle jotain negatiivista, niin sitte mä mielessäni paisuttelen sen ihan liian isoks ja sitte mulle tulee kauheen paha mieli, koska mä en tavallaan osaa tehdä asialle mitään, vaikka mun pitäis osata tai voida tehdä ja silti mä en osaa. Ja sit mä jään sureen sitä, et voi vitsi ku mä oon tämmönen. Emmä niinku tavallaan tee sille mitään. (H6)

7.5 Yhteiskunta

Nuoret kertoivat tässä osiossa lähinnä median negatiivisista vaikutuksista minäkäsitykseensä. Tosin yksi nuori mietti asiaa myös laajemmin.

Mut niinku mä sanoin, niin toi laki ja poliitikot ja tää yhteiskunta on epätasanen, koko ajan vaihtuu asiat. (H5)

Tulkitsin kommentin niin, että nuori pitää yhteiskuntaa epätasa-arvoisena ja epävakana, sillä asiat muuttuvat koko ajan. Alati muuttuva yhteiskunta heijastelee postmodernismia, jossa ihmisen elämä on pirstoutunutta ja jatkuvassa muutoksessa. Mediassa nähtiin monia epäkohtia. Lehdissä, televisiossa ja muissa viestimissä käsitellään paljolti ikäviä asioita ja uutisia, mikä harmittaa nuoria.

Medialla ei ole pitkään aikaan ollut mitään hyvää tai positiivista vaikutelmaa antaa. Kun keskitytään niin paljon niihin huonoihin asioihin. (H1)

Mikä mua ittee pannuun ottaa tiäkkö, niin kaikki uutiset, ku höyrytään jotain asioita. Mä en viitti hirveesti uutisia kattoo, ku tuntuu, että niissä aina höyrytään kaikkee huonoo mitä on tapahtunu. (H4)

Nuorten mukaan mediassa paisutellaan asioita ja mässäillään väärillä asioilla. Tärkeät asiat jäävät liian vähälle huomiolle, kun keskitytään epäolennaiseen. Raunion (2006, 30–31) mukaan suuri osa nuorista seuraa uutisia lähes päivittäin, yleensä televisiosta. Tosin uutisia seurataan usein vanhempien kanssa, nuoret harvoin avaavat televisiota nimenomaan uutisten vuoksi. Raunion tutkimuksen mukaan nuoria kiinnostavat uutiset käsittelevät juuri onnettomuuksia, luonnonkatastrofeja, pommi- tai terroristi-iskuja tai muita ”isoja juttuja”. Nuoria siis toisaalta

kiinnostavat huonot uutiset, mutta haastattelemieni nuorten mielestä huonoja uutisia korostetaan liikaa ja ne vievät huomion muilta tärkeiltä asioilta.

Myös ulkonäköön liittyvät median luomat käsitykset puhututtivat varsinkin naispuolisia nuoria. Osalla nuorista vaikuttaa kuitenkin olevan varsin kriittinen suhtautuminen median luomaa kuvaa kohtaan.

No ehkä kans jotkut tommoset jotku malliohjelmat, Huippumalli haussa sun muuta, missä on tosi hoikkia tyttöjä ja ite on vähä silleen hmmm pitäisköhän alkaa laihduttaa tai jotain. (H3)

No siis kyllä se nuorelle tytölle luo välillä paineita, sen niinku oman minäkuvan luomisessa, et onko vähän pyöreempi vai onko hoikka. Et pystyis hyväksymään itsensä sellasena ku on. (H8)

Noo mediassa on tänä päivänä aika huonoja roolimalleja niin sanotusti, ihmisille ja varsinkin nuorille, koska se on vedetty niin yli. Ja se ei sellasta todellista minäkuvaa anna, mikä on tänä päivänä semmonen, että tuodaan liikaa ilmi erilaisilla tv-ohjelmilla ja erilaisilla kuvilla ja toiminnalla, et millanen pitäis olla, eikä anneta lasten olla lapsia. (H7)

Toisaalta mediassa esitettyyn naiskuvaan suhtaudutaan kriittisesti ja ymmärretään, että kaikki ei voi eikä tarvitsekaan olla samannäköisiä kuin esimerkiksi mainosten mallit. Silti median suoltamat kauneushanteet eivät voi olla vaikuttamatta jollain tasolla. Kriittisyydestään huolimatta nuoret voivat kokea painostusta pyrkiä tietynlaiseen muottiin tai malliin. Valtarin (2005, 95) mukaan ylivilisualisoituneessa ”minuus pääomana - kulttuurissa” tyytymättömyys itsen tai epäonnistuminen esimerkiksi ihmissuhteissa heijastetaan helposti omaan ulkonäköön. Siksi ihmiset ovat alttiita käyttämään valtavasti aikaa, vaivaa ja rahaa ulkonäöstä huolehtimiseen ja sen kohentamiseen. Haastattelemanuoret kuitenkin kritisoiivat tätä valtavaa ajan, vaivan ja rahan käyttämistä. Nuorten mielestä itsensä voi ja tulee hyväksyä sellaisena kuin on. Sosiologisen ruumiillisuustutkimuksen mukaan ihmiset käyttävät ruumiistaan osoittamaan elämäntapaansa ja kyvykkyyttään, ruumis on osa kulttuuria (Välimaa 2001, 92). Ulkonäkö mietityttää nuoria ja on osa heidän elämismaailmaansa. Ulkonäöllä voidaan osoittaa tiettyjä asioita itsestä ja omasta identiteetistä. Yksi nuorista puhui hoikkuudesta ja paineesta olla hoikka. Välimaan (2001, 105) mukaan lihavuus on kulttuurissamme voimakkaasti kielteisen symboliikan ja psykologisten merkitysten kuormittama. Lihavuudesta voi tulla leima, joka muokkaa ihmisen vuorovaikutussuhteita ja identiteettiä. Nuoren käsitystä itsestään ruumiillisena toimijana sekä hänen suhdettaan itseensä fyysisenä kokonaisuutena

kuvaa ruumiillinen identiteetti. Ruumiillisuus on yksi tärkeä ulottuvuus identiteettikokemuksena ja sen kommunikaatiomuotona.

8 Kouluinstituution vaikutus minäkäsitykseen

Kartoitin nuorten ajatuksia siitä, miten kouluinstituutio on vaikuttanut heidän minäkäsitykseensä. Kouluinstituutio pitää sisällään peruskoulun alakoulusta yläkouluun, nuorten nykyisen opiskelupaikan ammattiopistossa sekä mahdolliset muut toisen asteen koulut, joita nuori on saattanut käydä ennen nykyistä opiskelupaikkaansa.

8.1 Alakoulun vaikutus minäkäsitykseen

Pääasiassa nuorilla oli hyviä muistoja alakoulusta. Alakoulu on ollut hyvää aikaa, opettajat ovat olleet mukavia ja koulukaverit myös. Opettajat ovat olleet nauravaisia ja ymmärtäväisiä, mutta ovat kuitenkin pitäneet kurin. Eräs opettaja oli erityisesti jäänyt yhden nuoren mieleen.

Ku mä asuin Kalevassa³, olinks mä nyt ekalla vai...tokalla olin. Tota se oli aika, mä jouduin muuttaan pois sieltä ja mä sain sellasen punahilkan kirjan opettajalta, ku mä muutin pois ja opettaja itki aika paljoku joutu läht-, me muutettiin. Niin opettaja itki aika paljon ja mulle tuli sellanen olo, että mut halutaan jäävän tänneäin, että se oli siisti opettaja. (H2)

Koulukaverit ovat ottaneet leikkeihin mukaan ja alakoulun luokasta on tullut tiivis ryhmä. Ilmapiiri on ollut suvaitsevainen.

No mun mielestä ala-aste on edelleen sellanen niinku jossain elokuvissa, mun mielestä se oli niin hyvä, aina sitä lämmöllä muistelee. (H4)

Eräs nuori kertoi, miten oli alakoulussa pystynyt olemaan täysin oma itsensä ja oli tullut hyväksytyksi sellaisena kuin on ollut. Toisten sanomisista ei niin ole välitetty. Alakoulusta oli lähes poikkeuksetta hyviä ja lämpimiä muistoja. Elämä on ollut vielä huoletonta eikä oman minän kanssa ole ollut ongelmia. Alakoulussa koulunkäynti on monille vielä mukavaa. Varsinkin ensimmäisillä luokilla asioita opetellaan leikin avulla. Alakoulussa luokka pysyy yleensä samana, mikä mahdollistaa turvallisen ja tiiviin luokkahengen.

---

³ Nimi muutettu.

Koulunkäynti on tärkeä ja olennainen osa nykypäivän yhteiskuntaa ja kulttuuria (Metso 2004, 23). Tutkimuksissa on todettu, että lapsi alkaa arvioida uudella tavalla ja kriittisesti käytöstään sillä hetkellä, kun aloittaa koulun. Aikaisempi valmius olla tyytyväinen ja ihastunut omiin aikaansaannoksiin vähitellen katoaa. Tämä on ihmisen kehitykseen kuuluva muutos, jota koulun alku nopeuttaa. Varsinkin ensimmäisten kouluvuosien aikana lapselle muodostuu pitkälti hänen elämässään vaikuttava käsitys siitä, mitä hän osaa ja mitä ei. (Keltikangas-Järvinen 1994, 179.) Haastattelemiini nuoret eivät nostaneet alakouluaajoilta esiin koulumenestykseen liittyviä negatiivisia asioita. Onko aika kullannut muistot vai tuntuuko ammattiopistossa opiskelun jälkeen, että alakoulun mahdolliset epäonnistumiset ovat olleet vielä pieniä, jää kysymykseksi. Toisaalta ihmisillä voi olla taipumus unohtaa helpommin ikävät tapahtumat ja muistaa mukavat asiat. Myös vahva minäkäsitys vaikuttaa siihen, että oppilas voi sivuuttaa ja unohtaa epäonnistumisen ja sen sijaan keskittyä onnistumaan seuraavalla kerralla. Myös Alastalo (1995, 30) on todennut, että tutkimusten mukaan suomalaisten peruskoululaisten minäkäsitys on yleisilmeeltään myönteinen. Salon (2004, 58) mukaan opettajia romantisoidaan koulumuistoissa ja samalla ihminen alkaa kaivata takaisin lapsuuden huolettomiin, viattomiin päiviin. Pienten lasten opettajat ymmärtävät, huolehtivat ja välittävät, he ovat kuin äitejä.

Toisaalta alakoulussa on eräällä nuorella ollut tylsää, huippuhetkiä ei tule mieleen. Myös koulukiusaaminen alakoulussa on vaikuttanut pariin nuoreen.

No itse asiassa heti aloittaessa (oli koulukiusaamista), et se on kummitellu siellä koko koulumaailman ajan. (H1)

Joskus talvella mulla oli siskon vanha toppatakki, niin siitä ehkä sai kuulla, että jätessäkiin oot tunkenu pumpulia ja oot pistäny päälles. (H3)

Eräs nuori kertoi avoimesti olleensa itse kiusaajana alakoulussa.

Se olin ehkä mää, joka siellä enemmän kiusas. Siitä tuli ehkä vähä semmonen niinku ylempiarvonen olo, ku sai vähä alistettua toista. Mut kyllä mulle ala-asteellaki tuli, ku me kiusattiin aina yhtä Kaisaa⁴ luokalta, niin mulle tuli sellanen olo, että ei sitä aina viitti kiusata ja sitte mä olin aina välillä sen kaveri. Välillä ei niinku huvittanu, niin sitä mä kiusasin. (H6)

---

⁴ Nimi muutettu.

Salon (2004, 32–33, 36) mukaan kielteisissä koulumuistoissa on yleensä kaksi perusteemaa: toisaalta ikävät koulukokemukset ja toisaalta koulun yksitoikkoisuus, josta eräs haastattelemani nuorikin mainitsi. Kielteisissä muistoissa kyllästymisen tunteet saavat voimansa yksitoikkoisista opettajista, koulutehtävien merkityksettömyydestä ja koululuokan ulkopuolisen elämän viehättävyydestä. Opettajat eivät voisi vähempää kiinnostaa. Salo muistuttaa, että kokemukset eivät ole koskaan yksiulotteisia. Muistot voivat olla hyvin kompleksisia. Usein muisti voi sekoittaa mieltymykset ja vastenmielisyydet.

8.2 Yläkoulun vaikutus minäkäsitykseen

Yläkoulu jakoi alakoulua enemmän nuorten mielipiteitä. Yläkoulu on ollut monelle ristiriitaisempaa aikaa. Yläkouluun siirtyminen tuo monia muutoksia. Opettajat vaihtuvat ja usein vanha luokka hajoaa ainakin osittain eli luokkakaverit vaihtuvat myös. Murrosikä tuo omat haasteensa yläkouluaikaan. Haastattelemilleni nuorille yläkoulu olikin muutoksen aikaa. Yläkoulussa on tullut tappeluita koulukavereiden kanssa, väkivalta on lisääntynyt yläkouluun siirryttäessä. Yläkoulussa nuori on saattanut myös muuttua. Jotkut ovat tulleet näkymättömämmäksi tai hiljaisemmaksi ja ujommaksi yläkoulussa. Myös koulukiusaaminen yläkoulussa on jättänyt erääseen nuoreen lähtemättömän jälkensä.

Loppuviimeks oli ihan hirveetä. Tosi huono porukka, siinä oli vähän kaikennäköstä kiusausmeininkiä ja kaikkee ja mä sit ysiluokalla vaihdoin toiseen ku, silleen vielä huonompaan, ku siel olin kato uus oppilas ja ysiluokan loppu ja kaikki tuns siel toisensa ja mä en tuntenu ketään, se oli ihan hirveetä. Se nyt varsinki on jääny mieleen, et ihan kammottavaa. Mun mielestä pienen niinku varauksen loi tietynlaiseen ihmistyypiin, vähä tiäkkö sellaseen kiusaajatyyppiseen porukkaan mitä siellä oli. Loi pienen sellasen katkeruuden ja semmosen pienen ennakoinnin siihen hommaan. (H4)

Toisaalta joidenkin nuorten mielestä yläkoulu on vaikuttanut myös positiivisesti heidän minäkäsitykseensä. Joillekin yläkoulu on ollut hyvää aikaa ja sinne kaipaa takaisin. Yläkoulussa on ollut huolettomampaa kuin toisen asteen oppilaitoksessa. Opettajat ovat olleet mukavia ja kannustavia.

Ja se meiän opettaja oli aika sellanen, tosi auttavainen ja kaikkee. (H2)

Meidän luokanvalvoja oli tosi semmonen, se oli aika nuori nainen, niin se oli semmonen tosi niinku mukava ja sit se luotti siihen, et ku mä olin järjestämässä diskon. Ja sit yks meidän opettaja, ku mä kävin teatterikurssin kasilla ja ysiluokalla, niin se oli kans tosi sellanen inspiroiva opettaja, et tykkäsin. (H9)

Positiivisena mainittiin myös sellaiset kaveriporukat yläkoulussa, joiden kanssa ei vielä lähdetty kulkemaan kaupungilla öisin tai ei aloitettu esimerkiksi tupakanpoltoa. Alastalon (1995, 29, 47) mukaan jo se, että on kavereita, voi olla sellainen sosiaalinen komponentti, joka ylläpitää positiivista minäkäsitystä. Ryhmään kuulumisen ja ryhmän nauttima arvostus vaikuttavat siihen, miten nuori kokee itsensä. Ryhmän vahvuus on samalla nuoren vahvuutta ja ryhmän voima hänen itseluottamustaan. Korhonen, Helminen & Laurinkari (1998, 45) ovat tutkineet 7. ja 9. luokkalaisten tyytyväisyyttä omaan koulumenestykseensä ja itseensä. Tutkimuksen mukaan lähes neljä viidennestä vastaajista oli yleensä tyytyväisiä itseensä. Voidaan siis ajatella, että vaikka yläkouluaika on ristiriitaisempaa aikaa kuin alakoulu, suuri osa nuorista on tyytyväisiä itseensä ja heillä on siis positiivinen minäkäsitys. Myös Lahelman & Gordonin (2003, 26) tutkimuksen mukaan yläkoulusta päässeet nuoret muistelivat yläkouluaikaa myönteisesti. Yhteinen iloinen muistelu alkoi usein omasta luokasta, kavereista ja hauskoista tapahtumista. Opettajia muisteltiin useimmiten lämmöllä.

8.3 Ammattiopiston ja muiden toisen asteen koulujen vaikutus minäkäsitykseen

Kysyin nuorilta, miten nykyinen opiskelupaikka, ammattiopisto, on vaikuttanut heidän minäkäsitykseensä, joko negatiivisesti tai positiivisesti. Suurin osa nuorista oli tyytyväinen valittuaan ammattiopiston. He kertoivat oppineensa paljon uusia asioita, mutta myös oppineet itsestään lisää.

Mä luulen, et mä oon oppinu asioita itsestäni lisää ja jotenki se, et ku mä oon aina miettiny, et oonks mä enemmän luova vai käytännöllinen ihminen, niin mä oon huomannu, et mä oon keksiny hyvinki luovia ratkasuja tilanteisiin. (H1)

Samainen nuori kertoi oppineensa lisää itsevarmuutta tiettyihin tilanteisiin, oli uskaltanut useammin mennä muiden mukaan. Myös hyvä luokkahenki oli yllättänyt positiivisesti erään nuoren.

Toisaalta ammattiopistolla nähtiin myös negatiivisia vaikutuksia opiskelijaan. Omasta osaamisesta oltiin huolissaan ja mietittiin, pärjääkö muiden mukana.

Musta on tuntunu vähän tyhmältä tuolla luokassa muitten joukossa, että ku mä oon vähän vanhempi ku ne ja pitäis olla viisaampi, mut ei aina tunnu siltä, et on menny vähän miten sattuu. Ihan tuolla pajan puolellaki on, että osaanko mä nyt mitään ja sit ku opettajalta välillä kuulee, että taasko sä oot itekses menny jotain sähläämään. (H3)

Mut ne tehtävät, mitä me saadaan, on tosi vaikeita. (H5)

Myös Salon (2004, 142, 145–146) mukaan koulumuistoissa nostetaan usein esiin osaaminen ja varsinkin osaamattomuus. Koulussa on aina jotain sellaista, mitä joku ei osaa. Tällaisissa tilanteissa minuuksia rakennetaan ja puretaan. Osaamattomuuden esityksistä ei välttämättä pääse eroon myöhemminkään elämässä eivätkä ne lakkaa satuttamasta. Osaamattomuus hävettää ja nöyryyttää, nostattaa kiukkua, uhmaa ja toisinaan myös sisua. Tilanteita pyritään korjaamaan sinnikkyydellä, mutta useasti osaamattomuus on vastenmielistä, lamaannuttaa ja tuottaa kammaa.

Ammattiopistossa nuorilta odotetaan aikaisempaa enemmän itseohjautuvuutta, mikä voi tuntua joistakin nuorista hankalalta.

No negatiivisesti sillai, et ku täällä ei paljo kysellä mitään tehtäviä tai mitään, niin sitte mä oon vähän tottunu siihen, et jos ei kerta kysytä, niin ei sit tehäkään. Sillai vähä huono, et musta on tullu vähä laiskempi. (H6)

Jaoin ammattiopistossa vaikuttavat tekijät vielä alateemoihin: koulukavereihin, opettajiin ja opiskeltavaan alaan.

Koulukaverit

Neljä nuorta piti koulukavereita positiivisena vaikuttajana minäkäsitykseensä. Koulukaverit ovat esimerkiksi kehuneet, jos nuori on onnistunut koulutehtävissä tai kehuneet kuinka mukava ihminen hän on. Luokassa on ollut monen mielestä hyvä vastaanotto ja ystäviä koulussa pidetään ehdottomana plussana. Nuori on löytänyt oman paikkansa luokasta ja kaveriporukasta.

Juu siis ne vaikutti sillä lailla, että joukkoon otettiin mukaan, et oli hirveen suvaitsevaisia ja sopeutumiskykyisiä ja jokainen oli oma persoona. (H7)

Koulumenestystä vertaillaan myös koulukavereiden kesken. Hyvä menestys nostattaa itsearvostusta.

Esimerkiks tänään Niko⁵ sano mulle sillai, että ”mä pääsin luokalta”, et ”mä pääsin kolmannelle”, se kato jäi luokalleen samaan aikaan ku mä. Se sano silleen, nii ite oli pakko äkkiä soittaa Pekalle⁶, et kato mun numeroita, et pääsenkö mä kolmoselle. Että tuli kauhee sellanen olo, että paineita ja sillai. No siis kyl mä pääsin, tuli sellanen olo sitte, että ei enää mitään paineita, et hyvä juttu. (H2)

Tulee, tulee sillai (vertailtua numeroita), että esimerkiks liikunnassa. Mulla on aina ollu kolmonen niinku liikunnassa, niin mun on aina pakko sanoo kaikille sillai, et ”vetäkääs itte”, et ”mulle tuli kolmonen”. Sit toinen on, et ”mulla on ykkönen”, niin ”joo, mä oon sua parempi liikunnassa, et älä ny jaksa”. (H2)

Ihan sikahyvältä (tuntui jos tuli hyvä numero) ja sit ku me kaikki saatiin tyyliin samoja numeroita, niin se oli ihan jees. (H9)

Vertaamisen merkitystä käsittelee myös Keltikangas-Järvinen (1994, 46–47), jonka mukaan ihminen voi tukea itsetuntoaan valikoivalla vertaamisella. Jos itsetunnon vahva yksilö epäonnistuu jossain, hän vertaa itseään muihin ihmisiin itselleen suotuisalla tavalla. Sekä onnistuessaan että epäonnistuessaan hän on omasta mielestään yhtä hyvä tai vähän parempi kuin muut. Itsetunnon heikko ihminen taas ajattelee onnistuessaan, että jokainen olisi osannut tehdä asian ja epäonnistuessaan olevansa huonompi kuin muut. Tutkija on myös todennut, että itsetunnon ja koulumenestyksen välillä on yhteys. Usko omaan osaamiseen on tärkeämpi tekijä kuin esimerkiksi lahjakkuus tai älykkyys. Voidaan siis ajatella, että haastattelemani nuoret, jotka ovat saaneet positiivisia kokemuksia koulumenestyksestään, saavat näin vahvistusta positiiviselle minäkäsitykselleen.

Kaikilla nuorilla luokkahenki ja koulukaverit eivät olleen yhtä positiivisia tekijöitä. Luokassa ei aina ole tultu juttuun kaikkien ihmisten kanssa ja koulukiusaamistakin on jossakin määrin esiintynyt. Uutena opiskelijana valmiiseen luokkaan kesken lukuvuoden on myös hankala tulla. Nuoren voi olla vaikea ystäväystyä luokkakavereiden kanssa, jotka ovat jo ehtineet tutustua toisiinsa ja ryhmäytyä. Aina ei myöskään voi olla oma itsensä koulukavereiden kanssa.

---

⁵ Nimi muutettu.

⁶ Nimi muutettu.

Ku mä oon mun vapaa-ajan kavereitten kans tottunu siihen, et me sanotaan vähä mitä sylki suuhun tuo ja sillai ja sit jos mä täällä koulussa oon samanlainen, niin sit mun luokkalaiset saattaa kattoo vähä et ”joo..., oisitko hiljaa”. Sit mulle tulee sellanen olo, et mä oon joku ihme hyypiö, et ne pitää mua kummajaisena, niin sit mä oon vähä hiljempaa. (H6)

Vuorovaikutus ja ystävyysuhteet ovat tärkeitä koulun arjessa ja ne latautuvat monella tavalla, sekä oppitunneilla, että niiden ulkopuolella. Tyttöjen väliset jännitteet tulevat esille useimmin informaaleissa vuorovaikutustilanteissa. Silloin tytöt voivat käsitellä tunteitaan ja rakentaa ja purkaa keskinäisiä hierarkioita. Tähän käsittelyyn voi liittyä paljonkin jännitteitä ja surua. Toisaalta konfliktit ja riidat eivät välttämättä tarkoita sitä, että tytöt eivät voisi olla myös ystäviä. (Gordon & Lahelma 2003, 45–46.)

Opettajat

Suurin osa nuorista on tyytyväisiä opettajiin. Joidenkin nuorten mielestä opettajat ovat ”ihan mukavia”, toiset kehuvat opettajia voimakkaammin.

No luokanvalvoja, mä tykkään siitä aivan hemmetisti. (H2)

Opettajat on tosi mukavia, kaikkien kanssa tulee juttuun. (H8)

Mukavat opettajat antavat tehtäviä ja kuuntelevat, jos nuori tarvitsee apua. Opettajat ovat myös yrittäneet kannustaa nuorta, jos opinnot eivät ole sujuneet tietyssä aikataulussa. Nuori on pystynyt luottamaan, että saa tarvittavan tiedon opettajalta ja tukeutumaan tarvittaessa opettajaan.

Joidenkin nuorten mukaan opettajien toiminnassa voi nähdä myös parantamisen varaa. Varsinkin avun pyytäminen tai avun saaminen opettajilta on tuntunut nuorista hankalalta.

Yhestä opettajasta mä en tykkää sillai ollenkaan. Sillai,, et sä pyydät apua, niin se ei sillai tuu auttaan, vaan auttaa muita ja käskää odottaan ja sitte ei tuukaan auttaan ollenkaan. Kaikki muut on silleen, et ne kannustaa ja haluaa, et pääsee luokaltaan. (H2)

Osa opettajista on sellasia, et ku sä meet pyytään sitä apua, mitä sä uskot, et saisit ja opetusta, niin jankkaa samaa vastausta, mikä ei auta yhtään, koska se on sanonu sen ensimmäiselläki kerralla, et se ei oikeesti auta. Sitte sitä turhautuu ja miettii mitä mä täällä teen, jos mä en oikeesti saa sitä opetusta, mitä mä odotan saavani, että se on tosiaan vaikuttanu. (H1)

No siis opettajat, ehkä vähän semmosta kannustavampaa otetta olis ollu mukava saada ja semmosta, et tuli vähä semmonen olo, että ei uskalla mennä kysymään, et mitäs nyt tehdään tai muuta jos on jäänyt jälkeen tai ei oo ollut paikalla, ku joku asia on käyty läpi. Että ois ollu kiva saada siihen tukea. (H7)

Pihan & Pynnösen (2007, 119) mukaan ammatillisen opettajan rooli on muuttumassa ”mestarista tuutoriksi”, ammatin opettaminen jää vähemmälle ja kasvatuksen merkitys korostuu. Vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidot ovat yhä tärkeämmällä sijalla. Näyttää siltä, että myös tutkimukseni nuoret odottavat ammatillisilta opettajilta enemmän apua ja tukea. Pelkkä töiden jako aamulla opiskelijoille ei riitä. Vertanen (2002, 212–213) toteaa, että ammatillinen opettaja on ristiriitaisessa tilanteessa, koska tämän päivän oppimisenäkemyksissä korostetaan itseohjautuvuutta ja opiskelijoiden aktiivista toimintaa, mutta toisaalta joidenkin taitojen oppiminen edellyttää mallin mukaista työskentelyä. Tosin substanssialueen ja pedagogiikan hallitsevana opettaja pystyy toimimaan kulloisenkin tilanteen mukaan. Opettajien työtehtävät ovat lisääntyneet, joka voi aiheuttaa kiirettä myös opetustilanteisiin. Tutkimukseni mukaan opiskelijoille tämä näkyy tuen puuttumisena ja kiireisinä opettajina, joilta ei aina tarvittaessa saa apua tai ohjeistusta.

Opiskeltava ala

Noin puolet nuorista koki valitsemansa alan hyväksi valinnaksi itselleen. Omasta alasta voi olla ylpeä, joka kohottaa myös nuoren positiivista minäkäsitystä.

Sanotaanko, että mä olen kahdessa paikassa koittanu opiskella sen koko kolme vuotta läpi. Niin mä olen täällä vihdoin suorittamassa kolmatta vuotta ja mä oon oikeesti menny sen läpi, mä olen nauttinut siitä, mitä mä olen tehnyt, kaikista takapakeista ja ärsytyksistä huolimatta mä olen oikeesti nauttinut siitä työstä. Se on kannustanut mut hakemaan toisenki kerran, oli sitten ammattikoulussa tai ammattikorkeessa, et siitä tuli positiivinen, niin se vaikutti siihen, et mä lähen uusiksi kokeilemaan. (H1)

Joo se ala on tosi magee, kiinnostava. (H2)

Varsinki ku näkee sen oman työn jälkensä, on aika silleen ylpee ittestään. (H4)

Kaikki nuoret eivät nähneet opiskelemaansa alaa parhaana mahdollisena vaihtoehtona. Joillakin ala oli aluksi tuntunut mielenkiintoiselta ja sopivalta, mutta paremmin tutustuttua nuori saattoi huomata, että opiskeltava ala ei täyttänyt nuoren odotuksia.

No emmä ylpee siitä ainakaan oo. (H6)

Se ala on lähteny aika niinku laskeutumaan mun mielessä, et mä en tykkää siitä enää, et se on raskasta mulle. (H9)

Kun opiskelija rakentaa ammatti-identiteettiään ja samalla vastuullisen aikuisen rooliaan, merkityksellistä on näyttäytyminen ammattilaisena esimerkiksi omille vanhemmille tai muille opiskelijan tärkeiksi kokemille henkilöille (Piha & Pynnönen 2007, 68). Eräs opiskelija kertoi, miten hänestä on mukavaa, kun sukulaiset kysyvät mitä hän opiskelee ja saa kertoa alastaan. Tällaisissa puheissa nuori rakentaa ammatti-identiteettiään ja vahvistaa positiivista minäkäsitystään koulutuksen osalta.

Monilla nuorilla oli ennen nykyiseen ammattiopistoon tuloaan kokemusta myös muista toisen asteen kouluista. Nuoret ovat hakeneet omaa alaansa ja kokeilleet useampaakin alaa. Useimmiten muut opinnot olivat jääneet syystä tai toisesta kesken. Yksi nuori oli ehtinyt suorittamaan ylioppilastutkinnon ennen hakeutumistaan ammattiopistoon. Kokemukset muista toisen asteen kouluista olivat sekä positiivisia, että negatiivisia.

Toinen oli aika huono vaikutelma, se ammattikoulu siellä. Mun opettajat ei oikeen pitäneet luovasta ihmisestä, että siellä tyrannisoitiin aika pahasti. Sen lisäksi mä tulin huomanneeks, et oman ikäluokan henkilöt ei oikeen toimineet. Jotenki mä en oo koskaan tullu toimeen oman ikäryhmäni kanssa. (H1)

No se lukio oli vähän väärä alavalinta, ku ei saanu siinä samalla tehdä tarpeeksi käsillä. (H1)

On ollu vähän kaikennäköstä säätöä. Ensin mä hain tonne kokkia, leipuria ja tonne, mut ne ei oikeen napannu sitte, no se oli suurimpia vaikuttajia. Ensin oli, ku oli kasvissyöjä, niin ei sit enää tuntunu se, et tekis vaikka jotain liharuokia niin... (H4)

No se catering oli, yks syy miks mä lopetin oli, että mua kiusattiin siellä. Se meni ihan mahottomaksi. (H9)

Eräs nuori kertoi, miten oli saanut aikaiseksi työn, jota muut ovat jälkeenpäin ihailleet ja kysyneet, mistä nuori on sen hankkinut. Nuoresta tuntuu hyvältä saada sanoa, että hän on itse sen valmistanut.

Myös talouskoulussa saadut ruoanlaittotaidot ovat saaneet kehuja jälkeenpäin mm. perheenjäseniltä. Eräällä opiskelijalla oli edellisessä ammattiopistossa ollut hyvin tiivis luokka, jota hän on jäänyt kaipaamaan. Ammattiopistoon tai lukioon siirtyminen oli nuorille taas askel eteenpäin. Moni oli kokeillut useampaa ammattiopistoa ja alaa ennen nykyistä opiskelupaikkaansa. Oma polku ei löydy välttämättä kovin helposti. Mielikuvat alasta eivät aina pidäkään todellisuudessa paikkaansa. Haastatteluhetkellä suurin osa oli tyytyväisiä sillä hetkellä opiskelemaansa alaan, mutta pari nuorta myönsi, että ala ei tuntunut itselle sopivalta tai mielekkäältä. Nykyään puhutaan paljon nuorten opiskelujen pitkittymisestä. Nuorilla saattaa kestää useampi vuosi, ennen kuin he löytävät itselleen sopivan alan. Samassa työssä ei enää vietetä loppuelämää, vaan aloja vaihdetaan ja koulutaudutaan uudelleen. Minää rakennetaan myös opiskelujen ja työn kautta yhä monipuolistuvammalla tarjonnalla.

Kysyin nuorilta, onko heidän mielestään koko kouluinstituutio alakoulusta ammattiopistoon asti kokonaisuudessaan vaikuttanut heidän minäkäsitykseensä enemmän positiivisesti vai negatiivisesti. Kaikki nuoret kokivat, että kouluinstituution vaikutus on enemmän positiivisemmän puolella, vaikka jotkut nuoret punnitsivatkin vastausta jonkin aikaa. Itsestä on opittu asioita.

No ehkä positiivisempaan... mut toisaalta se yläaste oli niin kauheeta, että niinku. Mutta se on kuitenkin niin pieni aika koko kouluajasta, niin kyllä se sinne positiivisempaan menee. (H3)

Varmaan menee kuitenkin plussan puolelle, koska siinähan sitä on saanu itensä, et mikä sä oikeen oot, et minkälainen sä oot ihmisten kans, kaveriporukoissa sun muuta. (H9)

Plussaan kai. Tää on paljo parempi koulu ku aikasempi tai silleen niinku täällä on mukavempi olla. (H5)

Ehkä positiivisesti on vaikuttanu, koska mä oon täällä ainaki oppinu sen, että mä en voi aina mennä mun omien juttujen mukaan, vaikka mä sitä teenki. (H6)

9 Yhteenveto

Pro Gradu – tutkielmani tarkoituksena oli tarkastella ammattiin opiskelevien nuorten minäkäsityksiä ja tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet minäkäsitykseen. Valitsin aiheen oman työhistoriani innoittamana. Käyn paljon kahdenkeskisiä keskusteluja ammattiin opiskelevien nuorten kanssa. Yhtenä osana työtäni pyrin kartoittamaan nuoren minäkäsitystä ja tarvittaessa tukemaan ja kannustamaan nuorta. Olin kiinnostunut siitä, millainen minäkäsitys nuorilla omasta mielestään on ja mitkä tekijät heidän mielestään ovat vaikuttaneet minäkäsitykseen. Nuoret kuvailivat minäkäsityksiään sekä kertoivat mitkä tekijät heidän elämässään ovat vahvistaneet positiivista minäkäsitystä ja mitkä tekijät ovat luoneet negatiivista minäkäsitystä. Lisäksi nuoret kertoivat miten kouluinstituutio alakoulusta nykyiseen ammattiopistoon asti on vaikuttanut minäkäsitykseen.

Ensimmäisenä tutkimustehtäväni osaongelmana oli selvittää miten ammattiin opiskelevat nuoret kuvailevat minäkäsityksiään. Nuoret kuvailivat minäkäsityksiään identiteetin, itsearviointin ja itsearvostuksen kautta. Näin abstraktien asioiden käsittely tulee mahdolliseksi nuoruudessa. Kuten Dunderfelt (2011, 86) on todennut, nuoruudessa opitaan käyttämään ja ymmärtämään loogisia ja täysin abstrakteja ajatuskuvioita. ”Kuka sinä olet?” – kysymyksellä kartoitin identiteettiä. Nuoret kuvailivat itseään kertomalla oman nimensä, sukupuolensa tai kuvailemalla itseään adjektiiveilla, kuten iloinen tai itsepäinen. On kuitenkin syytä muistaa, että identiteetit ovat historiallistamisen alaisia ja jatkuvan muutoksen kohteina (Hall 1999, 250). Nuoret myös eroavat toisistaan siinä, miten helppo heidän on kuvata persoonallisuuttaan (Ojanen 1985, 6–7). Minä ja identiteetti eivät siis näytä olevan staattisia. Eroja löytyy sekä ihmisen omassa tulkinnassa identiteetistään, että eri ihmisten välillä. Mieliä ja erilaiset käytännön tilanteet vaikuttavat minän eri elementteihin (Schneider 1976, 334).

Itsearviointia kartoitettiin kysymyksellä ”Millainen sinä olet?”. Nuoret kuvailivat itseään luonteenpiirteiden ja persoonallisuuden määrittelyjen kautta. Myös Beane & Lipka (1986, 5) ovat todenneet, että minäkäsitys (jonka osana itsearviointi on) on yksilön itseensä liittämiä kuvauksia ihmisen esittämistä rooleista ja ominaisuuksista, joita hän ajattelee itsellään olevan. Haastattelemieni nuorten kuvaukset liittyivät usein siihen, millainen nuori on sosiaalisissa suhteissa tai vuorovaikutustilanteissa. Kuvaukset olivat sekä positiivisia, kuten iloinen tai empaattinen, että negatiivisia, kuten laiska tai ajattelematon. Schneiderin (1976, 334) mukaan ei ole yllättävää, että ihmiset käyttävät kuvailuissaan nimenomaan persoonallisuuden piirteitä. Useimmat pitävät

minäänsä monimutkaisena yhdistelmänä luonteenpiirteitä ja taipumuksia tietynlaiseen käyttäytymiseen.

Itsearvostusta kartoitettiin kysymyksellä ”Miten hyvä tai arvokas olet omasta mielestäsi?”. Useimmat nuoret pitivät itseään hyvänä ja arvokkaana eli itsearvostus oli korkeahko. Osa nuorista muotoili vastauksensa niin, että kokivat olevansa yhtä arvokkaita kuin kaikki muutkin ihmiset. Parille nuorelle kysymys oli hankala. He eivät osanneet sanoa kokevatko itseään hyväksi tai arvokkaaksi. Beane & Lipkan (1986, 6) mukaan itsearvostuksen päätelmät perustuvat arvoihin tai arvojen indikaattoreihin, kuten asenteisiin, uskomuksiin tai mielenkiinnon kohteisiin. Kysymys nuorille oli hyvin laaja. Kysymys kartoittaa lähinnä kuinka hyvä tai arvokas nuori on yleisesti. Jos itsearvostusta olisi kartoitettu yksityiskohtaisemmilla kysymyksillä, erilaiset arvot ja asenteet olisivat todennäköisesti tulleet esiin. Yhdestä yksittäisestä kysymyksestä saaduissa vastauksissa näitä eroja ei päässyt näkyviin.

Toisena tutkimustehtävänä osaongelmana oli selvittää mitkä tekijät nuoren elämässä vahvistavat positiivista minäkäsitystä. Suurimmalla osalla nuorista vaikuttajiksi nousivat perhe (ja sukulaiset) sekä kaverit. Perheenjäsenet ja erityisesti joko toinen vanhempi tai molemmat vanhemmat auttavat, tukevat ja kannustavat nuoria. Myös Nurmi ym. (2006, 130) ovat todenneet, että vanhemmat vaikuttavat nuoreen kasvatuksellaan ja toimintatavoillaan. Tätä kautta vanhemmat vaikuttavat myös nuoren minäkäsityksen muodostumiseen. Sukulaisista isovanhemmat, sedät tai tädit koettiin tärkeiksi tukijoiksi. Myös kaverit nähtiin tärkeinä. Nuoruudessa ikätovereiden merkitys korostuu (Nurmi ym. 2006, 130). Kaverit eivät jätä yksin, auttavat ja ajoittain keuhuvat ja kannustavat. Monilla kaverit ovat mukana jokapäiväisessä elämässä. Nuorilla, jotka olivat jo muuttaneet pois lapsuudenkodistaan, kaverit olivat erityisen tärkeitä. Nuoruuteen kuuluu siirtyminen kodin vaikutuspiiristä yhä enemmän toveripiirin yhteyteen (Koivusilta & Rimpelä 2000, 157). Muita positiivisesti minäkäsitykseen vaikuttaneita ihmisiä olivat mm. perhetutut tai tuntemattomat ihmiset, joilta nuori on saanut positiivista palautetta esimerkiksi ulkonäöstään. Sosiaalityössä on tärkeää kartoittaa ihmisen tukiverkostoa. Sosiaalikirurgina kartoitetaan lähes aina ketä kuuluu nuoren perheeseen ja lähipiiriin, onko hänellä ystäviä tai muita tukihenkilöitä elämässään. Nuoren kanssa myös usein mietitään miten tukiverkosto voisi olla apuna. Nuorta myös rohkaistaan puhumaan mahdollisista mieltä painavista asioista läheisille ihmisille, kuten perheenjäsenille ja ystäville.

Ihmisten lisäksi pari nuorta koki muuton suurimmaksi positiiviseksi vaikuttajaksi. Muutto uudelle paikkakunnalle pois lapsuudenkodista loi nuorille tilaisuuden näyttää, miten he pärjäävät omillaan ja osaavat hoitaa itsenäisesti asioitaan. Onnistumisen kokemus oli vahvistanut heidän minäkäsitystään. Olin kiinnostunut myös siitä, kokevatko nuoret vaikuttaneen itse itseensä positiivisesti. Monet nuoret näkivät itsellään jonkinlaisen roolin ja vaikuttajan osan itsessään. Itsestä ollaan ylpeitä kun on saavutettu jotain ja annetaan itselle tunnustusta. Toisaalta itselle osataan myös olla armollisia esimerkiksi ulkonäön suhteen. Lisäksi kysyin nuorilta näkivätkö he yhteiskunnan vaikuttaneen heidän minäkäsityksiinsä. Kysymys oli hankala. Nuoret osasivat kuitenkin nostaa joitakin heihin vaikuttaneita ilmiöitä esiin. Nuoret puhuivat yleisistä yhteiskunnallisista aiheista, kuten Suomen jääkiekon MM-mestaruudesta, kauneusihanteista ja musiikista.

Kolmantena osaongelmana oli selvittää mitkä tekijät nuoren elämässä luovat negatiivista minäkäsitystä. Nuoret puhuivat samoista teemoista kuin positiivisesti vaikuttaneiden tekijöiden kohdalla. Tosin nuoret eivät olleet yhtä yksimielisiä negatiivisista vaikuttajista, kuin positiivisista. Hajonta oli suurempaa. Kaksi nuorta mainitsi ensimmäisenä perheen negatiiviseksi vaikuttajaksi. Nämä nuoret kokivat, että perheenjäsenet ovat arvostelleet heitä eikä tukea ja kannustusta ole löytynyt. Muut nuoret mainitsivat erikseen kysyttäessä perheen negatiivisesta vaikutuksesta. Äidin hermostuneisuus ja huutaminen, isän alkoholinkäyttö, vanhempien ero sekä hankalat välit sisarusten kanssa koettiin vaikuttaneen negatiivisesti nuorten minäkäsityksiin. Sukulaisista tuli vain yksi maininta ensimmäisenä vaikuttajana. Nuori kertoi kummiensa vieneen häneltä uskon turvallisena pitämiin ihmisiin. Osa nuorista kertoi erikseen sukulaisista kysyttäessä, että heidän isoäitinsä olivat arvostelleet ikävällä tavalla tai isoäiti oli ollut ”nipottaja”. Kahden nuoren mielestä kaverit olivat vaikuttaneet heihin negatiivisesti. Riidat kavereiden kanssa ja perättömät huhut ovat aiheuttaneet kitkaa ja kolhuja minäkäsitykseen. Eräs nuori tunsikin itsensä huonommaksi kuin kaverinsa, mikä oli vaikuttanut hänen itsearvostukseensa. Muista ihmisistä mainittiin mm. lapsuuden naapurin täti, lastentarhanopettaja ja tuntemattomat kadunkulkijat. Lapsuuteen liittyneet aikuiset olivat horjuttaneet silloin lapsina olleiden nuorten turvallisuuden tunnetta. Tuntemattomat kadunkulkijat sen sijaan ovat kommentoineet nuorta esimerkiksi ulkonäöstä. Lisäksi useampi nuori mainitsi koulukiusaamisen negatiiviseksi vaikuttajaksi minäkäsitykselleen. Kiusaaminen on aiheuttanut nuorissa epävarmuutta ja kolauksia itsearvostukseen.

Kaksi nuorta mainitsi itsensä ensimmäisenä negatiiviseksi vaikuttajaksi. Nuoret kokivat, että ovat tunteneet itsensä vähäpätöiseksi tai arvottomaksi, jos he eivät ole saavuttaneet tavoitteitaan tai muuten epäonnistuneet jossain itselle tärkeässä asiassa. Useampi nuori kertoi olevansa ankara

itselleen koulun suhteen. Toisaalta eräs nuori mainitsi puuttuvan itsekurin vaikuttavan negatiivisesti itseensä. Myös oma reagointitapa voi aiheuttaa ikäviä tuntemuksia itsestä, kuten esimerkiksi muiden ihmisten negatiivisten kommenttien paisuttelu omassa mielessä ja kommenttien sureminen itseksensä. Yhteiskunnan vaikutuksesta kysyttäessä nuoret puhuivat lähinnä mediasta. Nuoret kokivat, että mediassa keskitytään liikaa ikäviin asioihin ja uutisiin sekä paisutellaan ja mässäillään väärillä asioilla. Mediassa keskitytään epäolennaiseen. Tytöt puhuivat myös median luomista ulkonäköpaineista. Sosiaalikuraattorina keskusteluissa nuoren kanssa paneudun usein juuri negatiivisena koettuihin asioihin. Suhteet perheeseen ja ystäviin eivät aina ole ongelmattomia. Hankalat välit esimerkiksi vanhempiin mietityttää monia nuoria. Keskustelu toisen ihmisen kanssa voi antaa erilaista näkökulmaa nuorelle. Jos nuori on kokenut, että esimerkiksi vanhempi on vaikuttanut negatiivisesti hänen minäkäsitykseensä, voidaan keskustelujen avulla yrittää ymmärtää tilannetta ja vahvistaa nuoren positiivista minäkäsitystä. Koulumaailmassa toimiessa myös opinnoissa kannustaminen on keskeistä sosiaalikuraattorin työssä. Aina opinnot eivät etene suunnitellussa tahdissa, mutta tuella, kannustamisella ja yksilöllisillä suunnitelmilla voidaan edesauttaa opintojen etenemistä.

Neljäntenä osaongelmana oli selvittää miten kouluinstituutio on vaikuttanut nuorten minäkäsityksiin. Olin kiinnostunut siitä, miten kouluinstituutio aivan ensimmäisistä luokista tähän päivään asti on vaikuttanut nuoren minäkäsitykseen. Alakoulusta oli pääasiassa hyviä muistoja. Myös Ojanen (1985, 6) toteaa, että varhaiset minäkäsitykset ovat usein myönteisiä. Tosin kouluikänsä tultaessa sosiaalinen vertailu voimistuu, joka saattaa aiheuttaa kolhuja minäkäsitykseen. Haastateltujen nuorien mukaan alakoulussa opettajat ja koulukaverit olivat mukavia; auttavaisia, ymmärtäväisiä ja ystävällisiä. Toisaalta erään nuoren mielestä alakoulu oli tylsää aikaa. Myös koulukiusaaminen alakoulussa on vaikuttanut parin nuoren minäkäsitykseen. Yläkoulu jakoi alakoulua enemmän nuorten mielipiteitä. Yläkoulussa moni asia on muuttunut eikä aina parempaan suuntaan. Joillakin on tullut tappeluja koulukavereiden kanssa ja väkivalta on lisääntynyt. Myös nuori itse on saattanut muuttua radikaalisti yläkoulun aikana. Jotkut ovat muuttuneet näkymättömämmäksi, hiljaisemmaksi tai ujommaksi. Myös koulukiusaaminen yläkoulussa on jättänyt jälkensä. Boyd (2006, 309–310) onkin todennut, että siirtymät alakoulusta yläkouluun ja yläkoulusta toiselle asteelle aiheuttavat pulmia. Boydin mukaan opiskelijoiden suoriutuminen ja itsearvostus heikkenevät näiden siirtymien johdosta.

Toisaalta haastatelluista nuorista osalla yläkoulu oli hyvää aikaa ja se oli vaikuttanut positiivisesti minäkäsitykseen. Yläkouluaika nähtiin huolettomampana kuin nykyinen ammatillinen opiskelu.

Joillakin opettajat olivat kannustavia ja kaveriporukka turvallinen. Kaveriporukassa sai olla oma itsensä eikä kaupungilla vielä liikuttu öisin eikä ollut painetta esimerkiksi aloittaa tupakanpolttoa. Suurin osa nuorista koki ammattiopiston vaikuttaneen positiivisesti minäkäsitykseen. Ammattiopistossa on opittu paljon asioita, myös itsestä. Itsevarmuus on lisääntynyt ja hyvä luokkahenki yllättänyt positiivisesti. Toisaalta ammattiopistolla nähtiin myös negatiivisia vaikutuksia. Jotkut nuoret olivat huolissaan omasta osaamisestaan ja pärjäämisestään muiden joukossa. Myös puuttuva itseohjautuvuus koettiin haitaksi, joka korostuu ammattiopistossa.

Kysyin nuorilta vielä tarkemmin, miten koulukaverit, opettajat ja opiskeltava ala ovat vaikuttaneet. Koulukaverit mainittiin useimmiten positiivisessa valossa. Koulukaverit ovat kehuneet onnistuneista koulutehtävistä tai sitä, miten mukava nuori on. Moni on löytänyt oman paikkansa ryhmästä ja kaveriporukasta. Myös koulumenestyksen vertailu koulukavereiden kesken saattaa kohottaa itsearvostusta, jos nuori menestyy hyvin. Myös Boydin (2006, 321–322) mukaan nuorten akateemiset minäkäsitykset näyttävät muodostuvan sekä suoritusten sisäisestä vertailusta itse kehitettyyn ideaaliin nähden, että ulkoisesta vertailusta ikätovereihin vertaamalla. Toisaalta kaikkien haastateltujen nuorten mielestä koulukaverit ja ryhmähenki eivät olleet positiivisia tekijöitä. Jotkut nuoret eivät tulleet oman ryhmän opiskelijoiden kanssa toimeen ja koulukiusaamistakin oli esiintynyt edellisessä ammattiopistossa. Aina nuori ei ole voinut olla oma itsensä koulukavereiden kanssa, jos he ovat hyvin erityyppisiä kuin kaveripiiri vapaa-ajalla. Kaiken kaikkiaan nuoren minäkäsitys on yhteydessä moneen eri tekijään, kuten opiskelun mielekkääksi kokemiseen, kouluasenteisiin, opiskelutavoitteiden asettamiseen, suoritusmotiiveihin, käyttäytymisongelmiin ja koulumenestykseen (Luopajarvi 1995, 57).

Ammattiopiston opettajista nuorilla oli pääasiassa myönteinen käsitys. Opettaja voi luoda ilmapiirin, jossa opiskelija voi tuntea turvallisuutta ja hyväksyntää sekä keskinäistä tukea (Luopajarvi 1995, 57). Nuorten mukaan opettajat ovat olleet apuna ja kannustaneet opiskelijaa. Toisaalta joidenkin nuorten mielestä opettajien toiminnassa olisi vielä parantamisen varaa. Avun pyytäminen ja avun saaminen opettajalta ei aina ole ollut nuorelle helppoa. Noin puolet nuorista kertoi, että olivat tyytyväisiä alavalintaansa. Omasta alasta oltiin ylpeitä, mikä kohotti nuorten minäkäsitystä. Kaikki eivät kuitenkaan kokeneet alavalinnan osuneen oikeaan. Monilla nuorilla oli myös aikaisempaa kokemusta toisista ammattiopistoista. Useimmiten opiskelu oli jäänyt syystä tai toisesta kesken. Nuorten mukaan alavalinta oli ollut väärä, opettajat koettiin ikävinä tai esiintyi koulukiusaamista. Toisaalta uudet opitut taidot olivat tuntuneet hyvältä ja nostaneet itsearvostusta. Kaikki haastattelemani nuoret kokivat, että koko kouluinstituution vaikutus minäkäsitykseen oli

ollut enemmän positiivisen puolella. Itsestä oli opittu paljon asioita. Päätymisen tiettyyn sosiaaliseen asemaan, esimerkiksi ammattikoulutukseen, luo pohjaa sille, mitä nuori ajattelee itsestään (Nurmi ym. 2006, 143). Kun nuori voi olla ylpeä osaamisestaan ja opituista asioista, hän voi ajatella olevansa pätevä ja tulevilla työmarkkinoilla pärjäävä ihminen. Tämä luo osaltaan positiivista minäkäsitystä ammatillisesta näkökulmasta.

Haastattelemieni nuorten minäkäsitykset näyttäytyivät laajana ja monisyisenä kokonaisuutena. Monilla nuorilla oli samankaltaisia piirteitä minäkäsityksissään, mutta myös paljon yksilöllisiä ja ainutlaatuisia piirteitä. Jokaisella oli oma tarinansa, vaikka yhtäläisyyksiäkin oli mahdollista löytää. Oli mielenkiintoista huomata, miten samat tekijät ovat luoneet sekä positiivista, että negatiivista minäkäsitystä. Esimerkiksi perhe voi olla ristiriitainen. Perheessä voi olla yksi jäsen, joka kannustaa ja auttaa ja toinen, joka vähättelee ja latistaa. Toisella nuorella saattaa olla vain positiivisia kokemuksia perheestään, toisella vain negatiivisia. Useimmiten kuitenkin perheestä, kuten muistakin tekijöistä, löytyy sekä positiivisia, että negatiivisia piirteitä. Jokaisen nuoren omanlainen elämä ja omanlaiset kasvuolosuhteet ovat osaltaan muokanneet nuoresta sellaisen, kuin hän tällä hetkellä kokee olevansa. Nuoret ovat yksilöitä, jotka reagoivat asioihin, tapahtumiin ja ihmisiin omalla tavallaan. Joillakin nuorilla on saattanut olla samantapaisia tapahtumia, joihin he ovat reagoineet ja tulkinneet ne eri tavalla. Toiset nuoret ovat esimerkiksi herkempiä ja ottavat muiden kommentit itsestään henkilökohtaisemmin kuin toiset.

Minäkäsityksen kehittyminen on siis monen tekijän summa. Uskon, että olisi löydettävissä vielä tässä tutkimuksessa mainittujen lisäksi muitakin tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet nuoren minäkäsityksen muodostumiseen. Toivon, että haastattelemilleni nuorille itselleenkin oli hyödyllistä pohtia omaa minäkäsitystään. Aihe ei ole helppo eikä sitä useinkaan tietoisesti pohdita. Minäkäsityksen tarkastelu voi kuitenkin tuoda oivalluksia omasta elämästä ja itsestä. Jos nuori ei ole tyytyväinen esimerkiksi itsearvostukseensa, hän voi miettiä mitkä tekijät ovat vaikuttaneet itsearvostukseen ja sitä kautta saada ymmärrystä ja tunteen, että asialle voi tehdä jotain. Itse opin, miten haasteellista on käsitellä hyvin abstraktia aihetta - minäkäsitystä. Tutkimuskysymysten miettiminen ei ollut helppoa. Ne olisi voinut asettaa myös toisin. Opin, että selkeämpi aiheen rajaaminen olisi voinut terävöittää aiheen käsittelyä. Tehty työ toi kuitenkin itselleni uutta näkemystä ammattiin opiskelevien nuorten ajatuksista. Mielestäni aihe oli hyvin kiinnostava, mutta vaativa.

Tarpeita jatkotutkimuksille ilmeni. Nuorten minäkäsityksiä voisi tutkia syvemmin. Uskon, että materiaalia riittäisi, vaikka keskittyisi vain johonkin minäkäsityksen aspektiin, esimerkiksi identiteettiin. Identiteettiä voisi tutkia paljon monisyisemmin kuin yhden kysymyksen avulla, kuten tässä tutkimuksessa tein. Olisi mielenkiintoista paneutua huomattavasti syvemmin minäkäsityksen kiemuroihin. Toisaalta kouluinstituution vaikutus nuoriin on myös laaja kokonaisuus. Aiheeseen voisi syventyä kokonaisvaltaisemmin. Olisi myös mielenkiintoista tutkia millaisilla menetelmillä sosiaalityössä parhaiten vahvistetaan asiakkaan minäkäsitystä ja millaisia muutoksia ihmisten käsityksistä itsestään olisi mahdollista saada aikaan.

Lähteet

- Alastalo, Eija-Maarit (1995) Oppilaiden minäkäsitys ja itsetunto yläasteella ja lukiossa. Pro gradu – tutkielma. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto.
- Aron, Arthur (2005) Self and Close Relationships. Teoksessa Mark R. Leahy & June Price Tangney (toim.) Handbook of Self and Identity. New York : Guilford Press, 442–461.
- Beane, James A. & Lipka, Richard P. (1986) Self-Concept, Self-Esteem and the Curriculum. New York: Teachers College Press.
- Boyd, Denise & Bee, Helen (2006) Lifespan Development. 4th edition. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Dunderfelt, Tony (1997) Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Porvoo: WSOY.
- Dunderfelt, Tony (2011) Elämänkaaripsykologia. Lapsen kasvusta yksilön henkiseen kehitykseen. Helsinki: WSOYpro.
- Erikson, Erik H. (1968) Identity. Youth and Crisis. New York: Norton.
- Esko, Martti (2008) Nuori ja ongelmat perheessä. Teoksessa Heli Pruuki (toim.) Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: LK-kirjat, 60–72.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina (2003) Vuorovaikutus ja ihmissuhteet informaalissa koulussa. Teoksessa Elina Lahelma & Tuula Gordon (toim.) Koulun arkea tutkimassa. Yläasteen erot ja erilaisuudet. Helsinki : Helsingin kaupungin opetusvirasto, 42–58.
- Hall, Stuart (1999) Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.
- Hamarus, Päivi (2008) Koulukiusaaminen: huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Jyrkämä, Jyrki (2001) Aika tutkimuksessa ja elämänkulussa. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 117–157.

Keltikangas-Järvinen, Liisa (1994) Hyvä itsetunto. Porvoo: WSOY.

Kinnunen, Saara (2008) Nuoren itsetunto. Teoksessa Heli Pruuki (toim.) Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: LK-kirjat, 46–59.

Koivusilta, Leena & Rimpelä, Arja (2000) Nuoruusiässä luodaan terveyden perusta. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim.) Suomalainen elämänkulku. Helsinki: Tammi, 155–172.

Korhonen, Jukka, Helminen, Ilmari & Laurinkari, Juhani (1998) Koulutus, terveys ja elämänhallinta: kyselytutkimus Suomussalmen peruskoulun seitsemäs- ja yhdeksäsluokkalaisten ja heidän huoltajien sekä koulutulokkaiden huoltajien suhtautumisesta kouluun ja koulutukseen. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Kotilainen, Sirkku & Rantala, Leena (2008) Nuorten kansalaisidentiteetit ja mediakasvatus. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, Nuorisotutkimusverkosto.

Kuussaari, Kristiina, Pietikäinen, Minna & Puhakka, Tiina (2010) Nuoret ja aikuiset tilastojen ja kyselytutkimusten valossa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) Ohipuhuttu nuoruus? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 16–58.

Lahelma, Elina & Gordon, Tuula (2003) Opetus ja oppiminen virallisessa koulussa. Teoksessa Elina Lahelma & Tuula Gordon (toim.) Koulun arkea tutkimassa. Yläasteen erot ja erilaisuudet. Helsinki : Helsingin kaupungin opetusvirasto, 12–41.

Laine, Timo (2001) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 26–43.

Lehtomaa, Merja (2005) Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 163–194.

- Luopajarvi, Timo (1995) Ammattioppilaitosten opettajien ja opiskelijoiden motivaatiooperusta. Opetusta ja oppimista kannustavat tekijät ammattioppilaitosten metalli- ja sähköosastoilla. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Marshall, Catherine & Rossman, Gretchen B. (1999) Designing qualitative research. 3rd edition. Thousand Oaks: Sage.
- Mørch, Sven & Andersen, Helle (2006) Individualization and the Changing Youth Life. Teoksessa Carmen Leccardi & Elisabetta Ruspini (toim.) A New Youth? Young People, Generations and Family Life. Farnham : Ashgate, 63–84.
- Myllyniemi, Sami (2008) Tilasto-osio. Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 18–81.
- Niemi, Anna-Maija (2010) Työ ja työelämä nuorten ammattiopiskelijoiden ja opettajien puheessa. Teoksessa Anu-Hanna Anttila, Kristiina Kuussaari & Tiina Puhakka (toim.) Ohipuhuttu nuoruus? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 144–154.
- Nurmi, Jari-Erik & Salmela-Aro, Katariina (2000) Ihmisen psykologinen kehitys ja elämäntulkinta. Teoksessa Eino Heikkinen & Jouni Tuomi (toim.) Suomalainen elämäntulkinta. Helsinki: Tammi, 86–98.
- Nurmi, Jari-Erik, Ahonen, Timo, Lyytinen, Heikki, Lyytinen, Paula, Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto (2006) Ihmisen psykologinen kehitys. Porvoo: WSOY.
- Ojanen, Markku (1985) Kasvatus ja minäkuva. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Perttula, Juha (2005) Kokemus ja kokemuksen tutkimus: fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Helsinki: Dialogia, 115–162.
- Piha, Leena & Pynnönen, Päivi (2007) Arjen avaimia. Tarinoita ammatillisesta opettajuudesta. Helsinki: Opetushallitus.
- Pruuki, Heli (2008) Nuori ja kaverisuhteet. Teoksessa Heli Pruuki (toim.) Nuorten sielunhoidon käsikirja. Helsinki: LK-kirjat, 90–104.
- Puuronen, Vesa (2006) Nuorisotutkimus. Tampere: Vastapaino.

Pölkki, Pirjo (1978) Lasten minäkäsityksen kehittyminen, determinantit ja merkitys sosiaalisten taitojen kannalta. Katsaus kehityspsykologiseen minäkäsityskirjallisuuteen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Pörhölä, Maili (2008) Koulukiusaaminen nuoren hyvinvointia uhkaavana tekijänä. Miten käy kiusatun ja kiusaajan vertaisuhteelle? Teoksessa Minna Autio, Kirsi Eräranta & Sami Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, 94–104.

Rauhala, Lauri (1993) Eksistentiaalinen fenomenologia hermeneuttisen tieteenfilosofian menetelmänä. Maailmankuvan kokonaisrakenteen erittelyä ihmistä koskevien tieteiden kysymyksissä. Tampere: Tampereen yliopisto.

Raunio, Samuel (2006) Nuoret, media ja kehitysmaat. [www-dokumentti]. <<http://www.plan.fi/File/4979dcaeb9b14118b64d5d975985cb9c/Nuoret+media+ja+kehitysmaat+%28Plan+Suomi+2006%29.pdf>>. 9.7.2012.

Rosenberg, Morris (1985) Self-Concept and Psychological Well-Being in Adolescence. Teoksessa Robert L. Leahy (toim.) The Development of the Self. Orlando : Academic Press, 205–246.

Saarnivaara, Marjatta (1996) Tutkija näkyviin. Teoksessa Marjatta Saarnivaara (toim.) Subjektiviteettia etsimässä. Kulttuuri ja oppiminen –tutkimusryhmä. Työpapereita n:o 2. Jyväskylä: Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, 105–125.

Saastamoinen, Mikko (2006) Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Pertti Rautio & Mikko Saastamoinen (toim.) Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere : Tampere University Press, 170–180.

Salo, Ulla-Maija (2005) Ankarat silkkää hyvyttään. Suomalainen opettajuus. Porvoo: WSOY.

Santoro, Monica (2006) Living with Parents. A Research Study on Italian Young People and their Mothers. Teoksessa Carmen Leccardi & Elisabetta Ruspini (toim.) A New Youth? Young People, Generations and Family Life. Farnham : Ashgate, 146–163.

Schneider, David J. (1976) Social Psychology. Reading (Mass.): Addison-Wesley.

Sieber, Joan E. (1982) The Ethics of Social Research: Surveys and Experiments. New York: Springer.

Silverman, David (2000) Doing Qualitative Research: A Practical Handbook. London: Sage.

Sinkkonen, Jari (2010) Nuoruusikä. Helsinki: WSOY.

Smith, Eliot R. & Mackie, Diane M. (2007) Social Psychology. 3rd edition. Hove: Psychology Press.

Smollar Jacqueline & Youniss, James (1985) Adolescent Self-Concept Development. Teoksessa Robert L. Leahy (toim.) The Development of the Self. Orlando : Academic Press, 247–265.

Stenström, Marja-Leena (1988) Nuorten koulutustien valinta kaksipuolisessa oppilasvalintajärjestelmässä. Teoksessa Jorma Ekola, Pirjo Linnakylä & Matti Vesa Volanen (toim.) Aikuistuva nuori ja ammatillinen koulutus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 13–25.

Stets, Jan E. & Burke, Peter J. (2005) A Sociological Approach to Self and Identity. Teoksessa Mark R. Leahy & June Price Tangney (toim.) Handbook of Self and Identity. New York : Guilford Press, 128–152.

Tolonen, Tarja (2001) Tyttöjen käsityksiä ihannenaiveudesta. Teoksessa Anne Puuronen & Raili Välimaa (toim.) Nuori ruumis. Helsinki: Gaudeamus, 73–88.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Turunen, Kari E. (1996) Elämänkaari ja kriisit. Jyväskylä: Atena.

Valtari, Maarit (2005) Ulkonäön merkitys, elämän tavoitteet ja niiden yhteydet kulutukseen. Teoksessa Terhi-Anna Wilska (toim.) Erilaiset ja samanlaiset. Helsinki: Nuorisosiain neuvottelukunta, 82–97.

Varto, Juha (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.

Vertanen, Ilkka (2002) Ammatillinen opettajuus vuonna 2010. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen opettajan työn muutokset vuoteen 2010 mennessä. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu.

Välimaa, Raili (2001) Nuoret ja ulkonäön merkitys. Teoksessa Anne Puuronen & Raili Välimaa (toim.) Nuori ruumis. Helsinki: Gaudeamus, 89–106.

Ziehe, Thomas (1991) Uusi Nuoriso. Epätavanomaisen oppimisen puolustus. Suomennos Raija Sironen ja Jussi Tuormaa. Tampere: Vastapaino.

Liite 1**Haastattelurunko**

Haastateltavan perustiedot:

Sukupuoli   tyttö   poika

Ikä _____ v

Opiskeltava ala _____

Vuosikurssi   1.   2.   3.   4.   5.

1. MINÄKÄSITYS

- identiteetti   Kuka minä olen?
- itsearviointi   Millainen minä olen?
- itsearvostus   Miten hyvä tai arvokas olen?

2. MITKÄ TEKIJÄT NUOREN ELÄMÄSSÄ VAHVISTAVAT POSITIIVISTA MINÄKÄSITYSTÄ?

Esim. perhe, kaverit, muut ihmiset

3. MITKÄ TEKIJÄT NUOREN ELÄMÄSSÄ LUOVAT NEGATIIVISTA MINÄKÄSITYSTÄ?

Esim. perhe, kaverit, muut ihmiset

4. MITEN KOULUINSTITUUTIO ON VAIKUTTANUT MINÄKÄSITYKSEEN?

- alakoulu
- yläkoulu
- ammattiopisto
- muut toisen asteen koulut
  - koulukaverit
  - opettajat
  - opiskeltava ala
- koko kouluinstituutio: onko kouluinstituutio vaikuttanut negatiivisesti vai positiivisesti minäkäsitykseen?